C-93

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO DRAUGIJOS LEIDINYS

JONAS ALEKSA

LIETUVOS ŠIOS DIENOS ŽEMĖS ŪKIS IR JO ATEITIS

Kaina 3 lt. 50 ct.

KAUNAS ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ 1924

C-1262
C-936

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO DRAUGIJOS LEIDINYS

JONAS ALEKSA

LIETUVOS ŠIOS DIENOS ŽEMĖS ŪKIS IR JO ATEITIS.

Ja. Nr. 1917

LIETUVOS RESPUBLIKA
Š. M.
ROKIŠKIO CENTRALINIS
KNYGYNAS
192 m. m. d.
№ 900
II-421 1917
II-406

KAUNAS ∴ ∴ ∴ ∴ ∴ ∵ ∴ ∴ ∴ ∴ 1924

LLTSR Kauno Rūmų Biblioteka

3.192860

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

F 00/25923

„Varpo“ B-vės spaustuvė, Kaunas, Laisvės Al. Nr 60.

ROKIŠKIO CENTRALI... KNYGYNA...

Įžangos vietoje.

Iš visų buvusios Rusijos Vakaruose naujai atsiradusių valstybių Lietuva turi sveikiausius ekonominius pagrindus, iš jų visų ji drąsiausiai galėtų žiūrėti į ateitį.

Ar beverta rašyti apie Lietuvos ekonominio gyvenimo sutvarkymo klausimą, apie jos žemės ūkio augimą? Ar yra tame prasmės? Nes... mes rodome tiek atkaklaus užsispyrimo, tiek nenoro... ekonominiu atžvilgiu tvarkytis, kad vis vien ekonominių nesąmonių keliu nueisime... lig liepto galo.

Tai du kraštutinumu, du griežtai priešingu mūsų gyvenimo apibudinimu. Ir abiejuose, rodos, yra daug teisybės, abu yra ne iš oro pagauti, o pagrįsti iš mūsų gyvenimo paimtais tam tikrais daviniais.

Mes turime tiek palyginant sveikų davinių lygiai mūsų ekonominio gyvenimo pagrinduose, lygiai mūsų liaudies dvasios gyvenimo pradų srity, kad yra tikrai gražių galimybių, nepriklausomą lietuvių tautai gyvenimą kuriant. Bet del tų ar kitų priežasčių, daugiausia, be abejo, del įvairių iš šalies negerų įtakų, mūsų tautos ir pirmon eilėn mūsų inteligentijos psichika tiek liguista yra pasidariusi ir tiek netikusiai savo gyvenimo tikrenybėse mes orientuojamės, tų tikrenybių dažnai nė žinoti nenorime, kad visas galimybes, visas progas savo gyvenimą sveikai tvarkyti mes savo pačių rankomis viena po kitai naikiname. Tas labiausia pasižymi mūsų darbuotėje ekonominėje dirvoje. Vietoje sveiko kuriamojo darbo, mes ir ligi šio laiko vis dar klaidžiojame visokiuose šunkeliuose ir nesąmonių klampynėse.

Kai mes matome savo pasyvųjį užsispyrimą, žiūrime į mūsų jau chroniškąjį tomis kryptimis kvaitulį, neretai pesimizmo valandoje kyla mintys, kad ši mūsų

visuomenės liga jau nepagydoma yra, nes ji jau tiek įsigalėjusi, kad jos gydymui ilgesnio laiko yra reikalinga; to gi laiko tuo tarpu lietuvių tauta vargu daug ar beturi?

Lietuvai vadinamąją valstybės nepriklausomybę gavome ne tiek del mūsų pačių pastangų ir nuopelnų (žinoma, ir jie neginčintini), kiek del tam tikru būdu susidėjusių išorinių įvykių. Tą nepriklausomybę gavome, dalinai, lyg kokią dovaną. Be to, kartu su ja gavome dar gražų priedą, t. y. tuos obiektyvius teigiamus davinius, kuriais remiantis, kaip jau minėjau, yra gražių galimybių sveikais tvirtais pagrindais savo valstybinį ir tautinį gyvenimą kurti.

Bet deja, senų savo ligų dar neišgyvenę, mes linkstame kitais, o ne kurybos keliais eiti... ir tuo atžvilgiu „sugebame“ parodyti tikrai lietuviško užsispyrimo. Reiškia, kas pas mus šiandien gero yra, tai, daugiausia, yra įvykę ar vyksta be mūsų „valstybinės valios“ pastangų, kas blogo... tas labai žymiam laipsny mūsų pačių rankomis padaryta.

Lietuvos ūkio padėties ir Lietuvos bendros padėties ir ateities klausimais rašau kiek didesnį veikalą. Bet, kadangi tas darbas užsitęsė ilgiau, negu maniau, šiandien gi randasi daug pribrendusių svarbių klausimų, kurių sprendimo ton ar kiton pusėn pakrypimas gali turėti mūsų kraštui labai svarbių išdavų, tai, kiek pasvyravęs, ryžuosi į mūsų visuomenę paleisti tuo tarpu nors šį mažą rašinėlį mūsų ūkio, daugiausia, žemės ūkio padėties ir jo ateities perspektyvų klausimu.

Mano rašymo pagrindinis tikslas, kad mūsų skaitančiąją visuomenę pamėginus nors šiek tiek sužadinti rimčiau pagalvoti apie tai, kuriais keliais mes einame ir ar ant tvirtų pamatų savo gyvenimą mes kuriame.

Kaunas, 1924 m. gegužės mėn. 11 d.

Lietuvos visuomenės nesiorientavimasis mūsų ekonominėje padėty.

Šiandien pas mus Lietuvoje jau veik visų yra pripažįstama, kad mes labai silpnai orientuojamės ekonominiuose klausimuose. Tai liečia ne vien mūsų liaudį, bet į mūsų vadinamąją šviesuomenę; šią pastarąją nemažiau, jei ne daugiau, kaip mūsų liaudį.

Tai, ypač, aikštėn kyla, kai paliečiami mūsų žemės ūkio reikalai. Čia dažniausia mes rodomės tikri analfabetai (bemoksliai), tokie analfabetai, kad neretai ir stebėtis tenka. Geriausiu atsitikimu, jei pasiseka kurį mūsų inteligentijos „žaliukų" įtikinti kokiu vienu žemės ūkio reikalu, kokios pavienios priemonės reikalingumu; bet žemės ūkio reikalų bendrumo ar „visumos" supratimas pas mus tiek dar prastas yra, kad dažnai, rodos, visai beviltė šiuo atveju mūsų padėtis.

Tiesa, tuo atžvilgiu mūsų analfabetizmas lig 1922—23 metų žiemos, t. y. lig litų įvedimo, buvo dar didesnis. Galima dargi tvirtinti, kad mūsų platesnioji šviesuomenė tais klausimais, ypač žemės ūkio reikalų klausimu, rimtai tuomet nė kiek nesiindomavo. Bet kai frazeologinė proga pasitaiko, tai mes mėgstame „šauniai pagarbinti" savo tėvų ir bočių „šiaudinę pastogę", pažymėti, kad Lietuva, tai žemės ūkio kraštas, kad mes, lietuviai inteligentai, ko ne visi ūkininkų vaikai.

Bet kaip iš tikrųjų dalykai randasi, ką tai reiškia, kad mūsų kraštas tai ko ne ištisai žemės ūkio kraštas, kokie to ūkio ir to krašto gyvieji pagrindiniai reikalai, apie tat nors kiek rimčiau labai maža lig tol galvota. Ir supratama, dar mažiau galvota apie tat, kas yra darytina, kad mūsų ūkis, o tai reiškia ir visas kraštas, ne tik gyvas išliktų, bet ir sveikai gyvuoti ir plėstis galėtų, kas ateity laukia tą frazeologiniai dažnai garbinamą „šiaudinę pastogę", ar ten pakankamai sveikos gyventi sąlygos susidaro, ar, atvirkščiai, ten jau tik merdėjimas ir nesveikas rūgimas eina. Apie visus šituos dalykus mūsų inteligentai labai mažai galvoja ir supranta.

Tuo gi tarpu tai yra pats svarbiausias mūsų gyvenimo, net mūsų išsilikimo klausimas. Ir tais pagrindiniais mūsų tautos gyvybės ir ateities klausimais tiek maža nusimanome ir orientuojamės, kad reikia konstatuoti visišką mūsų visuomenės nesusipratimą. Tos mūsų tautos vadovaujančios inteligentijos nesusipratimas yra tiek bendras ir tiek ryškus, kad del to lietuvių tau-

tos ateičiai gali grėsti rimtas pavojus. To nesusipratimo išdavos matomos bet kurios mūsų politinių partijų nusistatyme bei darbuotėje.

Jau buvo minėta, kad ypač žalinga šiuo atveju padėtis buvo lig 1922—1923 metų žiemos, t. y. lig pirmų po lito įvedimo dienų. Nuo to laiko lyg yra pradėjęs vos žymus ir labai dar lėtas mūsų visuomenės atsipeikėjimas nuo įvairių svaigalų, nuo įvairių ne mūsų išmislytų ir mums netinkamų obalsių; tie obalsiai sunkiai slėgė ir dar šiandien tebeslėgia ir iškraipo mūsų tautos gyvenimo sveikesnę eigą. Yra prasidėjęs, nors dar labai nedrąsus ir nepakankamas aplink saves apsižvalgimas ir, į dalykų esmę įsigilinimas; prasidėjęs yra mūsų sąmoningesnės minties tiesioginesnis susidūrimas su Lietuvos gyvenimo tikrenybėmis. Tos gi mūsų padėties tikrenybės, gyvenimo eigos vis labiau aikštėn iškeliamos. Šiuo pastaruoju atžvilgiu, kaip minėjau, daugiausia nuveikė savo pinigų įvedimas.Tas įvedimas buvo tiek suvėlintas, kad tas labai pragaištingai paveikė į viso mūsų krašto ekonominę padėtį: veik visi krašto taupiniai, padaryti vokiečių markėmis, žuvo. Pajutome didžiausią piniginės apyvartos stoką. Greit paaiškėjo, kokie mes aplamai skurdžiai esame, kiek maža turtų turime ir kiek maža gaminame. Paaiškėjo lygiai, kad lig tol sveiko ir sutvarkyto eksporto neturėjome, kad toliau to eksporto daugiausia mišku remti nėra galimybės; o kitų rūšių prekių eksporto sunku yra tinkamai išvystyti. Eksportas iš Lietuvos, t. y. iš grynai žemės ūkio krašto, pirmon eilėn būtinai privalo remtis žemės ūkio gaminimais; o tie gaminiai daugumoje yra prastos rūšies.

Be to, kadangi lig šiol mūsų prekybos būvis yra dar žemesnis, nei mūsų gamybos, tai ir tie patys mūsų produktai prieš eksportuojant nebūdavo tinkamai rūšimis paskirstomi, del ko jie dažnai užsieny būdavo pigiai parduodami. Mūsų pirkliai nepripažindavo sąžiningumo reikalo prekyboje, silpnai orientuodavosi užsienio rinkų padėty ir reikalavimuose, ir, aplamai, mūsų produktai nėra sau išdirbę užsieny nei gerų kainų, nei pastovios rinkos, nei gero vardo bei pasitikėjimo. Greitai pamatėme, kad mums, aplamai, sunku bus išlaikyti teigiamą užsieninės prekybos balansą, tiek reikalinga įvedus mums savo pinigus ir norint atstatyti savo ūkį. Paaiškėjo dar daug ir kitų dalykų.

Noroms nenoroms prisiėjo daugiau, negu lig tol, dėmėsio kreipti į savo krašto ekonominę padėtį ir pirmon eilėn į savo žemės ūkį, šį mūsų ekonominio gyvenimo pagrindą. Tuomet gan greit pradėjo aiškėti, kad tas ūkis patsai savaime, vien gaivaliniu būdu, gyvenimo naujose sąlygose jam statomiems uždaviniams, tesėti nebegal. Būtina yra jam iš valstybės ir visuomenės pusės rimta pagalba, būtinas yra ateitį numatantis rimtas ir mokslus žemės ūkiui kelti programas ir to programo tinkamas vykinimas suderintomis valstybės, visuomenės ir pačių ūkininkų pastangomis.

Pirmaisiais po karo metais mūsų žemės ūkio atsigavimas ir jo priežastys.

Šiaip gi, be tinkamo programo ir be tinkamų sulig tuo programu darbų optimizmui vietos negali būti. Toksai optimizmas būtų tik savęs ar kitų apgaudinėjimas. Tam optimizmui pakankamo pamato neduoda kai kieno nurodomas mūsų žemės ūkio pokarinis atsigavimas, nežiūrint to, kad tas atsigavimas yra neabejotinas ir gana žymus. Taip, 1916—17 metais Lietuvoje dirvonavo (neskaitant normalio pūdymų ploto) apie trečdalį mūsų laukų. Šiandien gi dirvonuoja gal kokie 3%. Tas dirvų išnykimas įvyko daugiausia 1919 ir 20 metais.

Jei lyginti apytikrias žinias po karo su prieškarinėmis, tai pasirodo, kad arklių nedateklius pas mus buvo apie 35—40%, galvijų lig 45%, kiaulių maždaug tiek pat, avių buvo mažiau vienu trečdaliu.

Šiandien gi avių, kiaulių ir galvijų turime bemaž tiek, kiek būdavo prieš karą; net ir arklių skaičiuje nedateklius jau beveik išlygintas yra. Kadangi prieš karą mūsų ž. ūkis arklių turėdavo šiek tiek daugiau, kaip jam ištikrųjų reikėdavo (stambiuose ūkiuose arklys prieš karą dirbdavo 250—300 dienų per metus, vidutiniuose 200—250, smulkiuose 150—180 kai kada gi ir dar mažiau), tai galima tvirtinti, kad arklių, bendrai imant, šiandien jau pakankamai turime.

Greta to, nors ir su visokiais nedatekliais ėjo gan spartus visgi ž. ū. trobesių statymas, buvo dar ir kai kurie kiti atsigavimo darbai. Jų skaičiuje paminėtinas yra ir ūkininkų vis progresuojantis organizavimasis. Bet... ir, ištikrųjų, čia yra labai didelis „bet“, — džiaugtis iš to perdaug negalima. Reikia prisiminti kokiomis aplinkybėmis tas mūsų žemės ūkio atsigavimas ir kokia kryptim ėjo, ir kokie, be to, pagrindiniai pasikeitimai įvyko per tą trumpą laiką mūsų bendroje ekonominėje padėty.

Pirmučiausia, prisiminkime, kad pirmais keleriais po karo metais (nuo 1919 lig 1921 m. dalinai net lig 1922 m.) visoje Europoje buvo brangūs žemės ūkio produktai. Jų del karo pasekmių buvo jaučiama didelė stoka; nežiūrėta arba mažai žiūrėta tų produktų rūšies, kad tik jie būtų ir mokėtą brangiai. Kita vertus daug apdirbamosios pramonės dirbinių buvo atpigę. Kad nusipirkus žagrę ar kitą kokį ž. ūkiui reikalingą daiktą, ūkininkui reikėjo parduoti tuomet savo produktų daug mažiau, negu prieš karą, arba kiek reikia dabar. Šis santykis tarp ž. ūkio gaminių kainų ir kainų žemės ūkiui reikalingų reikmenų buvo ūkininkams nepaprastai patogus. Tokios progos antrą kartą vargu ar gali tikėtis sulaukti dabartinė Lietuvos karta. Šiandien ši padėtis yra visai kitoniška ir nesimato, kad artimiausiu laiku ji gerėtų.

Greta to, kaip žinome, tuo laiku t. y. pradedant 1918 m. ir maž daug lig 1921—2 m. iš Amerikos gausiai plaukė į Lie-

tuvą doleriai. To plaukimo padidėjimo priežastys tiek gerai visiems yra žinomos, kad jų čia nė neminėsiu. Pažymiu vieną faktą. Kiek tų dolerių Lietuvon įplaukė, visai tikrų žinių nieks negali duoti, bet, palyginant mūsų krašto piniginės rinkos talpumui, iš šio ištekliaus gautos lėšos buvo labai žymios. Net pesimistai skaito, kad šiuo keliu kraštan įplaukė ne mažiau 10 mil. dolerių, t. y., litais skaitant, daugiau kaip 100 milijonų. Tų gi pinigų žymi dalis teko ūkininkams.

Matome, kad vien jau del šių dviejų aplinkybių mūsų ž. ūkis turėjo labai didelės paspirties, kad atsigavus. Toliau, mes turime atsiminti, kad vokiečių okupacijos metu mūsų ž. ūkis griežtomis ir dirbtinomis vokiečių priemonėmis, be to, ir del tiesioginių karo ir karo kovų įvykių liko suvaržytas, nualintas ir apardytas lig to laipsnio, kuriame mes jį radome 1918 metais ir apie kurį auksčiau mano jau buvo minėta. Todel, kuomet del 1918 m. rudens įvykių tos vokiečių okupacijos sąlygos pasikeitė, Lietuvos ž. ūkis gaivališkai ėmė tvarkytis ir atsigauti, siekiant sėjos ploto ir naminių gyvulių skaičiaus atžvilgiu prieškarinių normų. Be to, šį savo *ūkio atsistatydinimo darbą dirbant, mūsų ūkininkas veikė priprastose sau vėžėse, kur jis sugeba parodyti ir iniciatyvos bei sumanumo ir tinkamos energijos bei patvarumo.*

Kitas visai dalykas yra, kai mūsų ūkininkui priseina (gyvenimo pakitėjusios aplinkybės prie to jį verčia) išeiti iš šių priprastų ribų. Šiandien, sakysime, mūsų ūkininkui yra būtino reikalo tinkamai susispiesti į įvairais ekonomines ir žemės ūkio kultūrai kelti organizacijas, ir rimtai užsiimti *savo gaminių rūšies pagerinimo* darbu, dažnai ir patį žemės ūkio krypsnį keisti, ir užsienio rinkų reikalavimams prisitaikinti. Čia mūsų ūkininkams būtina yra rimta iš valstybės ir visuomenės pusės pagalba organizacinė, technikinė ir medžiaginė ir, pagaliau, (tas be galo svarbu yra) ir valstybės bendros ekonominės politikos tinkama kryptis.

Tuo būdu, prisimenant šias aukščiau išdėstytas aplinkybes — ten gi buvo nurodytos vien svarbiausios jų, — man matos, pakankamai yra aišku, kodel galėjo eiti ir ėjo šis visiems mums gerai žinomas pokarinis mūsų žemės ūkio atsigavimas. Kaip matome, nieko stebėtino tame nebūta. Net atvirkščiai, į tas aukščiau minėtas aplinkybes įsigilinus, kyla mintis, kad ne tik nieko ypatingo tame nebūta, bet, kad buvo galėję būti mūsų žemės ūkio ir spartesnio atsigavimo, kad per tą laiką nuveikta per maža. Šita mintis tuo labiau pas mus gali kilti, jei mes tikrai įvertinsime dar ir tokius dalykus, kaip mūsų ūkininkams įgimtą gan dydį taupumą ir jų asmeninių reikalų labai mažą kvantumą. Jie visi (kaip ir mūsų inteligentijos dauguma) yra labai mažo biudžeto žmonės. Tas gi reiškia, kad, *palyginant su Vakarais, yra reikalinga labai nežymaus mūsų ūkininko pajamų padidėjimo, kad pas jį rastųsi lėšų žemės ūkiui tvarkytis, gamybai kelti.* Be to, ir *mūsų žemės ūkis randasi toje kultūros stadijoje, kur į jį įdėtos lėšos daug geriau apsimoka, negu*

Vakaruose, sakysime Vokietijoje, Danijoje ir ypač Anglijoje arba Olandijoje.

Priežastys, del kurių mūsų žemės ūkio pokarinis atsigavimas nėra buvęs didesnis.

Nors neginčintinas faktas yra, kad po karo pas mus būta žemės ūkio gan žymaus atsigavimo, visgi, kaip matome, prisieina ieškoti priežasčių, kodel tas atsigavimas nėra buvęs dar didesnis. Nes, kad tas atsigavimas yra per mažas, kad jis yra nepakankamas sulig šios dienos gyvenimo sąlygomis, tas daugeliui mūsų, ypač agronomų, gerai jau numanomas dalykas yra. Tuo tarpu ilgiau tuo klausimu neapsistojant, nurodysiu tik vieną to nepakankamo atsigavimo pavyzdį, kuris pas mus, nežiūrint viso savo ryškumo, dar nėra tinkamai įvertinamas. Tai žemės ūkio trobesių statybos klausimas. Mūsų žemės ūkiui po karo atsigaunant, atstatyta yra, žinoma, ne maža ir trobesių. Bet pažvelgkime į šį reikalą kiek arčiau. Pavyzdžiui, imkime laikotarpį ateinančių 10 metų, t. y. 1924 - 1934 m. Per šį laikotarpį žemės reforma, jei tik nebus kokių netikėtinų įvykių, bus jau galutinai įgyvendinta, t. y. ne tik dvarai bus išparceliuoti (tam be šių, pakaks dar kokių 3 metų), bet ir kaimai bus išskirstyti viensėdžiais ir vadinamosios miestų zonos sutvarkytos ir t.t. Trobesių gi statybos atžvilgiu tai reiškia, kad turės statytis ligi 25.000 naujakūrių, buvusių bežemių; skaitant kiekvienam vidutiniškai po 3 trobesius, bus 75.000 trobesių. Žemės gavusių mažažemių bus daugiau kaip 25.000, jiems reikalinga bus mažiausia 60.000 naujų trobesių — vidutiniškai jie turės po 4 trobesius, jų gi ligi dabar pastatytų turimųjų trobesių dauguma netiks. Toliau, į viensėdžius, neskaitant šių žemės priedų gaunančių mažažemių, bus iškelta nemažiau 50 60 000 kitų ūkininkų. Kadangi 1) daugumoje tai bus vidutiniai ir stambūs ūkininkai, kurių ūkiai pas mus reikalauja 4 - 6 trobesių kiekvienas, 2) naujai dabartiniais laikais statantis kiekvienas ūkininkas statosi plačiau, nei jo tėvų buvo statytasi ir 3) dabar jų turimų senų trobesių lig pusės naujai statybai suvartoti netiks, tai šiems ūkininkams teks pasistatyti lig 150.000 naujų trobesių. Reiškia, šie 100 - 110 tūkstančių ūkininkų per ateinantį dešimtmetį turėtų pasistatyti ligi 280 300 tūkstančių trobesių. Bet su naujakuriais 1934 m. iš viso turės būti ligi kokių 240.000 atskirų ūkių vienetų, t. y. be anksčiau minėtų dar 130 - 140.000 vienetų. Ir šie ūkininkai per ateinantį dešimtmetį turėtų pasistatyti vidutiniškai bent po 1 trobesį. Tuo būdu per ateinantį dešimtmetį, *vidutiniškai* skaitant, privalėtų būti mūsų žemės ūky pastatytų nuo 400 ligi 450 tūkstančių naujų trobesių. Tai per 10 metų. Reiškia, vienais metais vidutiniškai turėtų būt statoma po kokius 40 - 45 tūkstančius naujų trobesių. Iš mūsų vidutiniškos vertės 1 ha statomojo miško daugiau 3 vidutiniško dydžio ž. ūkio trobesių pastatyti nėra galima. Iš medžio šian-

dien žemės ūky statoma ne mažiau 90% visų trobesių. Tuo būdu šiai statybai kasmet reikėtų statybinio miško 12-14.000 ha. O kur dar padarinis miškas, mūsų trobesių remontui, miškas miestų reikalams ir t.t., nekalbant apie miško kirtimus kurui ir miško specialių paskyrimų, kaip sakysime, drebulių degtukams, juodalksnio baldams ir fanierai ir t.t.

Aišku, kad mūsų miškai su savo kirtimo norma 7500-8000 ha (jeigu gi miškai būtų visiškai tvarkoje, tai apie 9500 ha), šiam reikalui jokiu būdu tesėti nebegal.

Čia gal kas pasakyti, kad, nors ūkininkams šiandien nužiūrimos daug mažesnės miško kirtimų normos, jie ir tų normų daugely vietų neišperka. Štai praėjusį sezoną ūkininkų su naujakuriais paimta iš viso tik apie 5000 ha. Bet ką tas reiškia? Tas reiškia, kad mūsų *ž. ūkis neįstengia tiek statytis, kiek reikėtų ž. ūkio gamybos reikalų atžvilgiu, ir tas neįstengimas be galo didelis yra.* Tai viena. Antra, apie tat mūsų visuomenės nė kiek rimčiau negalvojama ir jo nesuprantama. Ir tai tokiu be galo rimtu ir drauge aiškiu klausimu. Tas gi reiškia, kad pas mus apie rytojų, apie savo krašto ateitį rimtai dar nesirūpinama. Gyvenime iš dienos į dieną, „pasitiešydami" kokia nors frazeologija vienais atsitikimais, ar prie kokio lovelio pasipenėdami kitais atsitikimais.

Po šio tuo tarpo vieno, bet gan ryškaus pavyzdžio mūsų ekonominės padėties nesveikumo, trumpai prisiminkime tuos svarbiuosius momentus bei priežastis, kurie sutrukdė spartesnį bei žymesnį mūsų žemės ūkio atsigavimą. Kadangi tie dalykai lygiai visiems žinomi, tai jų smulkiau nenagrinėju, tik trumpai priminsiu.

Per kelerius metus (1918 ligi 1921 ir dalinai ligi 1922 ir net 1923 m.) slopinanti mūsų žemės ūkį bendra ekonominė mūsų politika ir dalinai tokios politikos visiška stoka. Čia nekalbėsiu apie tuomet neišvengiamas, bet per daug netvarkingas ir per sunkias rekvizicijas į savotiškus „luksusavimus" su pastotėmis. Tas be abejo, sunkiai slėgė mūsų žemės ūkį, bet, aplamai imant, tie dalykai buvo neišvengiami. Kas kita su ž. ū. gaminių prekyba. Čia tikrai veikta nesąmoningai ir pragaištingai, ypatingai del žemės ūkio. Be nesąmonės neretai būta ir piktos valios. Iš Lietuvos, šio grynai žemės ūkio krašto, su miestų gyventojų nedidesniu kaip 11%, iš kurių dar apie pusę teko pusiaukaimiškiems mūsų miesteliams, iš pradžių visai buvo draudžiama eksportuoti žemės ūkio produktus, vėliau galima buvo vežti tik su sunkiai gaunamais leidimais ir su žymiais muitais, tik dar prieš keletą mėnesių tie muitai liko nuimti. Dar labai nesenai, būtent 1922-3 m., žiemą Ministerių Kabinete buvo kilę karštų ginčų, ar javus, bulves, galvijus ir kiaules galima toliau leisti eksportuoti, ar nereikėtų vėl kuriam laikui tą eksportą sustabdyti.

Kadangi tie metai (1918-21) buvo metais aukštų kainų žemės ūkio produktams Europoje, tai tuo būdu padaryti žemės ūkiui nuostoliai buvo nepaprastai dideli. Sunku juos skaičiais tiksliai nustatyti, bet, be abejo, tuo keliu mūsų žemės ūkiui padarytų nuostolių suma žymiai praneša visą mūsų dabartinę litų apyvartą.

Lygiai labai žymius nuostolius mūsų ūkis yra turėjęs ir del mūsų vadinamosios „linų politikos". Apie porą metų po karo linų pluoštas Europos rinkoje buvo tikrai nepaprastai brangus. Ir iš tų kainų, del visiems žinomų ir, todel jų čia neminėsiu, priežasčių mūsų ūkinininkai nieko nepasinaudojo. Jie net buvo pradėję mažinti kai kur linų sėjos plotą, tuom tarpu, kaip bent per 2 — 3 metus būta didžiausias ir jiems ir visam kraštui išrokavimas tą sėją bent $1^1/_2$ karto (jei ne visus 2 kartu) padidinti. Linų pluoštą ūkininkai pardavinėdavo už pusę kainos ir dar pigiau kontrabandistams, ar už kokį ketvirtdalį kainos valdžios brokoriams. Ir šių ž. ūkio nuostolių suma, nors jie mažesni nei anksčiau minėti, bet neabejotinai pranešė mūsų dabartinę litų apyvartą.

Antras dalykas, tai suvėlavimas bent vieniems metams su savo pinigų įvedimu ir gaunamų iš Amerikos dolerių gamybai ir aplamai krašto atstatydinimui nenaudojimas. Dalykas tiek visiems žinomas ir neginčintinas, kad ant jo daugiau neapsistosiu, pažymėsiu tik, kad ir šia „politika" yra padaryti mūsų kraštui nuostoliai labai dideli. Jie, man matos, praneš nuostolius, padarytus del linų monopolio.

Žiūrint į visus šiuos klausimus bendrai, galima pasakyti, kad moderninis ir populiarus šiandien „nusavinimo" principas lietė pas mus ne vien dvarininkus, bet ir ūkininkus ir lietė labai plačiai. Vieni tų nusavinimų, būtent rekvizicijos, buvo atliekami įstatymais einant ir už mažą ir sunkiai išgaunamą atlyginimą. Jis paprastai svyravo ribose 20 — 40% tikros rekvizuojamo produkto kainos (nekalbu apie 1922 — 23 m. žiemos kuriozus, kuomet būdavo atsitikimų, kad už seniau rekvizuotus galvijus intendantūra naujais pinigais mokėdavo po 60-80 *centų* už galviją). Lietuvos valstybės pirmais kurimosi metais šis nusavinimas principe buvo neišvengiamas, nors del to žemės ūkiui, žinoma, nebuvo lengviau.

Bet daug kitų nusavinimų buvo daroma visai bereikalingai, vieni del mūsų valstybinių bernelių nesąmoningumo, kiti ir del piktos valios. Pirmiausia, tai už žemės ūkio gaminius, t. y. javus, galvijus, kiaules, linų sėmenis ir pluoštų ir t. t. jų kainų iš ūkininkų (dirbtino sumažinimo keliu) žymios dalies nusavinimas. Tų kainų sumažinimo dydį reikia skaityti nuo 25 lig 50% įvairiems (be linų pluošto) produktams, ir 60 — 80% linų pluoštui.

Tuo būdu už savo produktus jie nedagaudavo nuo 25 lig 80% produkto vertės, o per *tą visą laikotarpį* (*apie* $3^1/_2$ *m.*) *iš viso nedagavo* (turint omeny ir vidaus rinką) *nuo 200 lig*

300 milijonų, skaitant litais. Šis nusavinimas buvo padarytas ne įstatymo keliu, bet įvairių parėdymų ir šiaip priemonių keliu. Skriaudžiant mūsų gamybą tas nusavinimas buvo padarytas: 1) mūsų ne gamybos elementų naudai, 2) savų ir svetimųjų vertelgų naudai ir 3) ir dalinai visai beprasmiai, t. y. be jokios bent kam naudos liko sugaišintos galimybės kraštui iš svetur gauti labai žymių lėšų įplaukas.

Bet ir šioms pažemintoms kainoms esant, mūsų ž. ūkis ne tik tvarkėsi (tiek tai gaivus pas mus verslas yra) ir slopinantiems iš svetur (svetur — ž. ūkio atžvilgiu) žygiams nepasidavė ir gyvavo, bet ir del ūkininkų žinomo taupumo ir iš Amerikos doleriams gausiai plaukiant, ž. ūky pradėjo rinktis ne maža ir piniginių taupinių. Kaip žinome, ir tuos taupinius pas mus palietė nusavinimas, del savo pinigų įvedimo suvėlavimo. Ir čia atlyginimas, jei tą dalyką taip pavadinsime, už ūkininkų taupinius buvo labai mažas, vidutiniškai, man matos, nedidesnis kokių 25%.

Visus šiuos mūsų žemės ūkiui padarytus nuostolius tinkamai įvertinant, mums, be abėjo, turėjo jau paaiškėti, kodel mūsų žemės ūkio pokarinis atsigavimas nebuvo didesnis, negu tas, apie kurį mes ankščiau minėjome.

Ankščiau mūsų buvo pažymėtas tas pinigų apyvartos trukumas, kurį šiandien pergyvena mūsų kraštas; trumpai paminėtos ir priežastys, del kurių tas trukumas atsirado. Čia tenka pažymėti šio reiškinio dar viena aplinkybė. Imkime, pavyzdžiui, kad tam trukumui pašalinti pakaktų tik 3 kartus litų tiek, kiek jų šiandien yra apyvartoje, ir padalinkime Lietuvos gyventojus (bendrais bruožais ir mastu) į 3 grupes: 1) į gamintojus ir apdirbamąją pramonę, 2) į pirklius ir 3) į šiaip vartotojus (darbininkai, valdininkai, amatininkai, laisvos profesijos ir t. t.). Normaliu laiku didžiausia piniginės apyvartos suma randasi pas pirmąją grupę, mažiausia gi pas trečiąja. Šiandien gi tas santykis yra žymiai pakitėjęs pirmos grupės (t. y. gamintojų) nenaudai ir trečiosios grupės naudai (toj grupėj palyginti didesnį, kaip prieš karą bendros piniginės apyvartos *dalį* (%-į) turi vadinamųjų laisvųjų profesijų pagrupė, ir dar labiau darbininkų ir ypač amatininkų pagrupės). Iš to neseka, kad pas tą trečiąją grupę turimų pinigų kiekį reikėtų sumažinti (absoliutiniais skaičiais jis nėra didelis), bet iš to seka; 1) kad gamyboje tuom didesnė yra piniginių lėšų stoka;—mūsų pavyzdy ne 3 kartus, o gal 4 ar 5 kartus mažiau, kaip reikėtų. 2) Kad gyvas kraštui yra reikalas padidinti savo piniginę apyvartą (supantama, ne dirbtinomis ir nesveikomis ekonominiu atžvilgiu priemonėmis) ir 3) *gamintojams tiesioginiai ir pirmon eilėn del pinigų stokos kenčiant ir gamybos augimui del to susitrukdant, netiesioginiai ir gan greit to gamybos neaugimo liūdnas pasekmes atjaus ir vartotojai ir, aplamai, visas kraštas.* Ilgainiui visi dirbtinumai vartotojų naudai, neišplečiant tinkamai savo gamybos, nueis per niek.

Kodel tas lėšų pasiskirstymas įvyko toks, o ne kitoks, lygiai mums gan gerai yra žinoma. Tai ir rekvizicijų, kurios lietė vien gamybą, vaisiai, ir eksporto draudimai bei varžymai, kas buvo pirmon eilėn ir tiesioginiai žalinga mūsų žemės ūkiui (ilgainiui, kaip minėta, ir visam kraštui); o vartotojams *laikinai* buvo net naudinga; ir kiek padidėję darbininkų uždarbiai (paralėliai jų darbo produktingumui krintant) ir labai žymiai padidėję daugumos amatninkų uždarbiai, ir kreditorių „gražūs" nuošimtėliai (36—96% metiniai), ir kai kurios kitos priežastys.

Visi šie negeri mūsų ekonominės padėties reiškiniai, kaip jau nurodėme, ypač skaudžiai mūsų krašto tapo jaučiami, įvedus pas mus savo pinigus. Nuo to laiko lyg koksai skersvėjis yra papūtęs ir daug ūkanų iš mūsų ekonominio gyvenimo padangės išblaškęs. Tas laikotarpis, be to, supuolė su vokiečių markės galutinu žlugimu, ir mums, del to daugiausia, Vokietijos rinkoj savo žemės ūkio produktams nustojimu. *Teko ieškoti naujų rinkų. Tuo būdu ir šiuo atveju mūsų padėtis radikaliai pasikeitė.* Seniau gyvendami kaipo sudėtinoji Rusijos dalis, vėliau pokariniu (lig 1922 m. vasaros) laiku turėdami savo pašonėj Vokietijos rinką, kur buvo jaučiama ž. ūkio produktų stoka ir buvo jiems tinkamos kainos, buvome visai kitoniškoje padėty. O dabar, beieškant naujų rinkų, mūsų produktai, dalinai del savo žemos rūšies, dalinai del nemokėjimo jų į tinkamas rūšis paskirstyti ir, aplamai, del mūsų prekybinio aparato netinkamumo, pasirodė, kad jų užsieny visai nėra kur dėti ar bent sunku yra tą padaryti, jei žinoma, nenorima jį pusdykiai atiduoti.

Tai dar viena aplinkybė, pasunkinusi mūsų ekonominę padėtį.

Mūsų žemės ūkio atsigavimo procese iš valstybės ir visuomenės pusės aktingojo darbo stoka.

Greta šitų sutrukdžiusių ir trukdančių mūsų žemės ūkio vystymąsi momentų, tenka pažymėti, kad buvo per maža aktingojo teigiamo darbo iš valstybės ir visuomenės pusės, kad žemės ūkiui atsigauti, susitvarkyti ir plėstis padėjus. *Ilgą laiką valstybei mūsų žemės ūkis, viso mūsų* ekonominio, o tolymesnėj išdavoj ir politinio bei kultūrinio gyvenimo pagrindas, *buvo lyg koks posūnis. lyg tik iš prievartos pakenčiamas. Aprūpinant antraeilės ir net tečiaeilės rūšies reikalus šykščiai gailėtasi lėšų žemės ūkiui.* Tų, nuo kurių priklauso mūsų vidaus politika („nomina sunt odiosa", del to vardų neminėsiu, o būtų ilga žinomų pas mus vardų litanija), juokauta arba piktintasi, žiūrint žmogaus ir momento ūpo, jei būdavo iškeliami žemės ūkio reikalai. Lietuvos tikrosios padėties nesupratimas buvo toks, lyg tie žmonės būtų Lietuvon atvykę iš kok o Kongo, Paryžiaus ar Maskvos. Kad nuo žemės ūkio reikalų tenkinimo atsikračius, buvo daromi nelemti priekaištai, minint tai labdarybę, tai žemės ūkio pa-

grindinio kapitalo konfiskacijos reikalą, tai vengti vienpusiškumo reikalą, tai pramonės *skubaus* išvystymo būtinumą ir t. t.; ir tas viskas kategoringais ignorancijos (paniekinimo) ir arogancijos (puikybės) dvelkiančiais ir prieštaravimų neleistinais žodžiais.

Rasdavosi lėšų, kaip minėjau, visokiems reikalams, tik ne žemės ūkiui. Sakysime, 1918—1919 metais per 14 menesių tokios palyginti antraeilės ministerijos, kaip Prekybos ir Pramonės Ministerija, faktinai buvo išleista (žiūr. Valstybės Kontrolės būdžeto vykdymo apyskaitos) $8^1/_2$ mil. markių, Finansų Ministerijos (kuri tuo laikotarpiu nedaugiausia dirbo) net 41 milijonas, *Žemės Ūkio gi ir Valstybės Turtų Ministerijos su jos 3 žinybomis, t. y. žemės reforma, valstybės turtais ir žemės ūkiu, tik 7 mil; ir iš šių 7 mil. žemės ūkiui teko tik apie 1 mil. markių.* Tuo būdų 1919 metais

Prekybos ir Pramonės Ministerijos reikalams buvo išaikvota lėšų 8 kartus daugiau, ne kaip žemės ūkio reikalams. Šiuo *atžvilgiu Lietuva stovi žemiau už visus Vakarų ir Centro Europos kraštus: nei viename tų kraštų žemės ūkis netur tokios vyraujančios rolės, kaip Lietuvoje, ir nei viename jų tiek maža dėmėsio ir lėšų (ir absoliuotiniais skaičiais ir palyginamomis nuo krašto išteklių ir biudžeto kiekio) žemės ūkiui neteikiama, kaip Lietuvoje.* Imant gi, sakysime, Daniją, randame ten stačiai atvirkščią, nei Lietuvoje, padėtį. Ten, kaip ir Lietuvoje, žemės ūkis yra žymiausias krašto verslas. Visgi bendrame krašto ekonominiame gyvenime žemės ūkis Danijoje netur tokios didelės reikšmės, kaip Lietuvoje, nes ten ir pramonė turi gana žymios svarbos, ir tranzitinė prekyba bei jurininkystė ir dar kaikurie verslai. Bet Danijos vyriausybė ten kuo labiausia žemės ūkiu rūpinasi, suteikdama jam kuo didžiausios ir medžiaginės bei techninės, ir jūridinės bei moralės paramos. Taip, Danijos biudžete Žemės Ūkio Ministerijos sąmata užima pirmą vietą, panašiai, kaip Krašto Apsaugos Ministerijos sąmata mūsų valstybės biudžete. Gi ten ir be to žemės ūkis jau yra tvirtai susitvarkęs ir intensyvus, patys ūkininkai yra daugiau apsišvietę ir gerai nusimaną savo ekonomiškuose reikaluose, plačiai ir tvirtai ekonominiu atžvilgiu susiorganizuovę. Pagaliau, ten paties žemės ūkio vedimo būdai yra gerai išsidirbę ir nusistovėję, yra gerai sutvarkyta prekyba ir normaliai veikia žemės ūkio kreditas.

Jei dabar, žiūrint į 1919 metų sąmatą, palyginsime Ž. Ū. ir V. T. Ministerijos tolymesniųjų metų sąmatas, tai atrodys, lyg padėtis gerėja. Bet taip atrodys tik del to, kad žiūrėsime į 1919 m. sąmatą, o ne į žemės ūkio reikalų tenkinimo reikalingumą. Tai gi 1919, arba 1920 ir 1921 m. ji buvo tiek menka, kad visai netinka nė lyginti. Sakysime, dar 1921 ir net 1922 m. kai kuriems svarbiems žemės ūkio reikalams buvo atleidžiama (skaitant tvirta valiuta) po kokius 8—10 dolerių (vištininkystei etc.), arba ir visai nieko nebuvo lėšų duodama (kovai su augmeniniais naikintojais, gyvulininkystės turimo reikalui ir t.t.).

Tuo būdu mes matome, kad kaip bendroje mūsų ekonominėje darbuotėje, „atstatant" Lietuvos ūkį, taip ir mūsų valstybės budžete, labai vaizdžiai matosi ekonominės nesąmonės vyravimas.

Atsižvelgiant į viską, kas buvo ankščiau sakyta, ne tik netenka stebėtis del sunkios šios dienos mūsų žemės ūkio padėties, bet gal atvirkščiai labiau reikėtų stebėtis, kad ta padėtis nėra dar sunkesnė, kad to visko nežiūrint, mūsų žemės ūkis ne tik gyvuoja, bet ir rodo tendenciją, nors ir nusilpnėjusią, tvarkytis ir kai kuriomis kryptimis net šiek tiek plėstis.

Aplamai imant, mūsų daugumai ta šiandieninė ūkio padėtis, yra bendrais bruožais šiek tiek žinoma, tik, tenka pažymėti, kad tos padėties pavieni momentai paprastai nėra sutraukiami vienan vaizdan. Todel, del vietos stokos, smulkiau neįsigilinant į tuos pavienius momentus, žemiau aš pasistengsiu duoti bendrą tos padėties vaizdą, atatinkamai tuos pavienius momentus sugrupavus.[1])

Mūsų šiandieninės žemės ūkio padėties charakteristika.

Šiandieninę mūsų žemės ūkio padėtį trumpais žodžiais galima šiaip charakterizuoti.

1. Mūsų ž. ūkis yra atsilikęs, ekstensivus, o tai reiškia: mūsų žemė blogai yra įdirbama ir mėžiama, ypač mažai vartojama mineralinių trąšų, tolydžio blogai sutvarkyti vaismainiai ir visa ūkio tvarka; sėjama bloga sėkla; kultivuojamuose augaluose be galo randasi augmeninių ir gyvulinių naikintojų; neturime pakankamai žemės ūkio įrankių bei mašinų ir dažnai jie yra netinkami; veik visai neprižiūrime savo pievų; netikę daugumoje naminiai gyvuliai ir tuos pačius dažniausia netinkamai užlaikome ir išnaudojame; netinkami daugumoje ž. ūkio trobesiai ir be to, statybai savo mišką paprastai sunaudojame neekonomiškai, lygiai neekonomiškai elgiamės su kuru; labai mažai įvykinta ž. ūkio melioracija, sakysime išdrenuota Lietuvoje viso labo mažiau 10.000 ha lauko, tuo gi tarpu būtų reikalo išdrenuoti ne maž au 1 mil. ha; ir šiandien tuos pačius tiek negausingus drenuotus laukus ardome, netiksliai juos parceliuojant; ne mažiau pusės mūsų ūkininkų turi savo laukus be galo ūkio atžvilgiu nepatogiuose rėžiuose, paįvairinant dar tą padėtį įvairiais įterpimais, kyšuliais, servitutais ir t. t.

Delei viso to mes, jei palyginti su mūsų žemės našumo galimybėmis maža gaminame, ž. ūkio produktų. Tie patys produktai, be to, savo daugumoje yra prastos rūšies ir sunkiai iš-

[1]) Šiuo klausimu mano jau buvo porą kartų rašyta, sakysime, tam tikrame mūsų ekonominės padėties klausimu memorandume, pereitą rudenį įteiktame Seimo tam tikroms komisijoms ir lietuviškoms frakcijoms, Ministerių Kabineto nariams ir t. t.; toliau, kiek trumpiau rašyta 1923 m. „Lietuvos Dirvos" Nr. 15.

stumiami užsienio rinkon. Šių prastos rūšies produktų mes labai maža gauname, skaitant tiek bendra suma visai Lietuvai, tiek pervedant 1 hektar., tiek 1 Lietuvos gyventojui tiek, pagaliau *1 darbo valandai.* Reiškia mažai gaminame ir mažai turto turime. Žodžiai apie „turtingąją Lietuvą", tai tik tuščių pagirų žodžiai.

Ir pažymėtina dar ta aplinkybė, kad to menkos rūšies produkto gamyba mums, del mūsų žemės ūkio atsilikimo, paprastai *per brangiai apsieina.* Sulig Lietuvos ūkio objektyviais daviniais ta gamyba galėtų žymiai pigiau apsieiti. Todel mūsų ūkininkai už savo gaminius kai kada ir tinkamą kainą gaudami, jaučiasi lyg nuskriausti; mat jie mato, kad jų *darbas* (pagaminęs per maža ir per prastos rūšies gaminių) ta gaminio kaina blogai apmokamas.

2. Mūsų žemės ūkis daugumoj atsitikimų yra vedamas neatatinkama kryptim. Sulig mūsų krašto bendromis sąlygomis jis daugiau privalėtų turėti gyvulių ūkio, o ne grūdų ūkio krypties, šiandien gi yra visai atvirkščiai. Kodel taip, o ne kitaip, tiek tuo reikalu pas mus jau buvo kalbėta, kad prie to klausimo ilgiau neapsistosiu; pažymėsiu tik pora žodžių.

Pirmiausia tai bus mūsų gana šiaurinė geografinė padėtis ir palyginant gan drėgnas klimatas; toliau, ne be reikšmės yra ir atmosferinių kritulių kiekio išsiskirstymas pas mus sulig metų mėnesiais: praktika rodo, kad pas mus lengviau prisitaikinti ir geriau lietus ir t. t. išnaudoti galima, gaminant įvairius pašarus (žoles, šieną, šakniavaisius), o ne grūdus. Toliau, šiuo atvėju, ryšy su šiais dvejais aukščiau pažymėtais momentais, dažnai svarbos turi ir mūsų žemių ypatybės. Ne be reikšmės čia ir mūsų ūkių palyginamas smulkumas, žemės reformą pravedus dar padidėsiantis. Gyvulių gi ūky, kaip gerai žinoma, mašinų ir, aplamai, masinių gamybos būdų pritaikymas turi *daug mažesnės* reikšmės, ne kaip grūdų gamyboje (NB. žemės gi ūky aplamai, mažiau, nei apdirbamojoj ir gaunamojoj pramonėj). Gi turi nepaprastai didžios svarbos gyvulinkystėje individualūs ūkininkavimo momentai. Toliau ir Lietuvos geografinė padėiis t. y. pajūris ir artimumas vakarų didžiųjų rinkų turėtų kelti gyvulinkystę. Tolymiausias nuo jūrų Lietuvos kampelis, t. y. kokie nors Zarasai arba Ūkmergė, randasi ne toliau 300 — 360 kl., o vidutinis pas mus jūrų tolumas bus nedidesnis 200 kl. Tas gi gyvulininkystės vystymuisi turi didesnės svarbos, ne kaip grūdų ūkiui. Lygiai gyvų gyvulių, lygiai mėsos transportas vienam centneriui ir kilometrui brangiau apsieina, negu grūdų ir jų produktų transportas. Gyviems gyvuliams reikalinga yra daug ruimo, šiokių tokių įtaisymų, pašaro ir priežiūros ir t. t, mėsai — brangų specialių įtaisymų ir žemos temperatūros palaikymas. Tuo būdu šių produktų iš Lietuvos gabenimas Londonan, Berlynan, Belgijon ir t. t. žymiai pigiau turi apsieiti, ne kaip iš Ru-

sijos (išskyrus kai kuriuos pajūrio pakraščius), Sibiro, Amerikos, Australijos ir t. t.

Primintina dar gal šioje vietoje, kad gyvulinkystės plėtimasis visai neneigia grūdų gamybos pažangos. Atvirkščiai, gyvulinkystei besiplečiant turi absoliučiais skaičiais didėti, o ne mažėti ir grūdų gamyba. Ž. ūkiui persitvarkant į gyvulinkystės reikalus atsižvelgus, kiek padidės runkelių etc. kultūros plotas. Bet tas padidėjimas pirmon eilėn eis a conto juodųjų pūdymų (dar labiau dirvonų) sumažėjimo proceso. Tuo būdu javų sėjamieji plotai liks maž daug tie patys, tik jų %čiai nuo užsėto (kultivuoto) lauko bendro ploto bus mažesni. Ir tam javų laukų plotui, gyvulinkystei besiplečiant, teks daug daugiau ir geresnio gyvulių mėšlo. Jau vien del to jų derlius turi būti aukštesnis. Be to, gyvulinkystei augant ir bendra ž. ūkio kultūra visuomet kyla. Geriau išdirbama žemė, geresnė sėkla sėjama, geriau sutvarkyti vaismainiai (sėjamosios žolės ir kaupiamieji augalai savaime sudaro tinkamas sąlygas racionaliam vaismainių tvarkymui) ir t. t.

Pagaliau, reikalinga turėti omeny, kad Lietuvoje dar randasi keli šimtai vadinamųjų „netinkamų" žemių, kurios ilgainiui galės ir turės būti paverstos į ž. ūkio naudojamas žemes: ganyklas, pievas ir arimus. Tuo būdu ž. ūkiui besitvarkant ir gyvulininkystei plečiantis pagaliau javų sėjos plotas, ne tik nesumažės, bet greičiausia dar galėtų padidėti (10—20%), nekalbant jau apie žymų derliaus iš vieno ha padidėjimą.

Todel, dedant pastangų, kad mūsų žemės ūkis įgytų daugiau, ne kaip lig šiol būta, gyvulių ūkio krypsnio, atatinkamas ir didelis dėmesis privalo būti kreipiama ir į grūdų gamybą.

Pagaliau, kai del gyvulių ūkio, tai be to, jau seniai yra įrodyta, kad bendrai imant (išimtys visuomet gali būti), gyvulių ūkis, kaipo toksai, yra pelningesnis, nei grūdų ūkis.

Tuo būdu, kaip matome, mūsų žemės ūkis *daugumoje* atsitikimų ilgainiui (ir kuo greičiau, tuo geriau) privalo įgyti didesnio, ne kaip lig šiol gyvulių ūkio krypsnio.

Toliau, yra labai svarbu, kad mūsų žemės ūkis būtų, taip sakant, kuo labiausia supramonėjęs. *Reikalinga, kad mūsų kraštas gamintų (ypač eksportui) ne žalius, ar daugumoje žalius gaminius, o kiek galima apdirbtame pavidale.* Didžiausio mums reikalo yra, kad eksportuotume ne grūdus, bulves, gyvus galvijus ir t.t., o sviestą, gal ir sūrius, bekonus, kumpius, įvairių rūšių konservus, kiaušinius ir t. t. Kad to pasiekus, reikalinga yra krašte pakankamai turėti didesnių ir mažesnių racionaliai įtaisytų pieninių, skerdyklų, šaldyklų ir rūkinyčių, spirito varyklų ir krakmolo bei dekstrinos dirbyklų, džiovyklų, įvairių konservų fabrikų ir t. t.

Tuom tarpu, mes ne tik šių pramonės įmonių per maža turime, bet neretai ir toms pačioms tinkamų jų tarpimui sąlygų nesudarome; ką gi kalbėti apie platesnį ir spartesnį šių pramonės šakų išsivystymą.

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

Bet mes ne tik dar neturime nors kiek pakenčiamai išsiplėtusios žemės ūkio gaminių apdirbamosios pramonės, bet savo produktus ir užsienin išvežant nesugebame jų net rūšimis tinkamai išsortuoti, kad lengviau jiems rinką ten suradus ir brangiau juos pardavus. Neturime tam reikalui nei prityrusių žmonių, nei tinkamų įmonių. Pas mūsų gi pirklius nė tendencijos lig šiol ne buvo matyti, kad šią padėtį rimtai jie norėtų atitaisyti. Jie gyveno iš dienos į dieną, kad tik kur nors produktą išstūmus, ir savo pelną sudarydami vien tuo, ant kiek jiems pasisekdavo kainas pas ūkininką numušti. Mūsų valdžia šiuo klausimų lygiai dar nelabai seniai ir tai toli gražu dar nepakankamai yra susirūpinusi. Į ją čia daugiausia paveikė mūsų koperatyvų paraginimai.

Darbo produktingumas.

3. Šiuo atveju pas mus, palyginant su prieškariniais laikais, kai kas net pablogėję yra. Visi žinome, kad per pastaruosius 5 metus mūsų lauko darbininkų darbo produktingumas yra sumažėjęs. Ir prieš karą, nors mūsų lauko darbininkų darbas nebuvo labai peiktinas, vis del to jis buvo žymiai prastesnis, ne toks spartus, kaip kad net pas mūsų artymiausius kaimynus Rytų Prūsuose ir Latviuose. O ten darbo produktingumas buvo ir yra žemesnis, negu Amerikos Jungtinėse Valstybėse. Antra vertus, tenka pažymėti, kad mūsų lauko darbininkų darbas buvo nežemesnis, negu Gudijoje ir Rusijos Lenkijoje; kai kuriose srityse (šiaurės Suvalkijoje, Pakuršy), net aukštesnis.

Šiandien gi, del visiems žinomų priežasčių, tas darbo produktingumas yra neabejotinai ir gana žymiai kritęs. Tų priežasčių eilėn įeina ir tam tikras mūsų visuomenėje, o iš jos-į liaudį prasisunkęs ūpas, įvairių gausiai pas mus skleidžiamųjų obalsių įtekmė, tam tikros pokarinės psichologijos įsivyravimas ir įvairių pakrikimų plėtimasis bei iš Maskolijos atneštieji „nusistatymai“, „ordinarninkų įstatymo“ istorijos eiga ir t. t.

Šiuo pastaruoju įstatymu stambesniuose mūsų ūkiuose buvo susidariusi (žymioj daly ir šiandien dar yra) tokia padėtis, kad ordinarninką tinginį nebuvo galimybės priversti dirbti. Tuo būdu tinginys dvare įgavo tam tikrą ir tai gana žymią privilegiją. Sulig gi didžiausio tinginio ima rikiuotis ir kiti dvaro darbininkai. Toliau gi, sulig to darbingumo laipsnio, kuris nusistato dvaruose, yra pradėję rikiuotis, prilygti darbininkai ir pas mūsų ūkininkus. Tiesa, šio tinginiavimo atveju mes dar nesame tiek toli nuėję, kiek 1917 ir 1918 m. kai kada rusai buvo nuėję. Tuo laiku ten, sakysime, kareiviai kareivinėse kai kada tinginio tiek pagauti buvo, kad jiems *sunku* buvo net nusiprausti, ar savo kareivinėje tvarkos padaryti. Ir karininkai ir šiaip iš šalies žmonės pasakodavo, kad jie nenuduodavo, bet matėsi, kad jiems tas

ištikrųjų sunku yra, kad jie del tų „darbų sunkumo“ kenčia. Tiek tie kareiviai tinginiavimo liguisto psichozo buvo pagauti.

Tokio liguistumo mes pas save dar nėsame sulaukę. Bet ta kryptim ėjimo negrąžių pavyzdžių, deja, per daug jau turime. Štai apie Kalėdas darbo dienos ilgumas pas ordinarninkus tik 6 val. Ir tai juos dažnai sunku yra privesti nors truputį tinkamiau prižiūrėti arklius ar kitus gyvulius. Bet tiek liuoso laiko turėdami jie *kai-kur* ir patys apie save tingi pasitriūsti, pasirūpinti, nieko patys sau nepasidaro; kiek ko ordinarninko žmona neįstengia pasidaryti, jis perkasi iš pinigo, net, jei ir moka tų patsai pasidaryti.

Štai kitas pavyzdys. Suvalkijos šešmargio ($3^1/_2$ ha) šeima iš 6 darbininkų. Keli šeimos nariai turi noro važiuoti Amerikon, bet „norma“ neleidžia. Rudens, žiemos ir pavasario metu tokiam ūky 6 darbininkams nėra ko veikti. Dirba kasdien *pakaitomis* ir ,kaip sakoma Suvalkijoje, „pasičėdydami“, tik 2, likusieji gi 4 ilsisi; į darbus kur nors į šalį nė vienas neina, nors apylinkės ūkininkams darbininkų stinga; mat ir be darbo kol kas dar išminta ir... dangaus manos laukia.

Be to pas ūkininkus, del dirbtino ordinarninkų įstatymo keliu pirašymo prie dvarų, daugely rajonų jau pradeda jaustis darbininkų stoka. Ne be reikalo dabar ūkininkui priseina mokėti darbininkui lig $1^1/_2$ (kai kur ir lygiai 2 kartu[1]) karto daugiau, kaip prieš karą. Kadangi šiandien lauko darbininko darbas yra prastesnis, tai užmokesnį apskaitant ne nuo dienos, o nuo atlikimo darbo kiekybės ir kokybės, išeina, kad tas darbas vidutiniškai lig 2 kartų brangesnis.

Matome, kad mūsų žemės ūkio ir neva „darbo“ krašte, kur patsai didysis mūsų turtas glūdi mūsų *darbe ir pirmoj eilėj žemės ūkio srity, kur begalė yra neatidirbto darbo ir kur ligi karo dar toli gražu nebuvome išmokę įtampiai ir produktingai dirbti*, dabar vietoj to, kad su visu prideramu rimtumu susirūpinus del tos toliau jau nepakenčiamos padėties ir ieškojus būdų, dedant visas pastangas, ydoms kuo greičiausiai atitaisyti t. y. *kiek galint aukščiau pakelti tiek proto, tiek paprasto darbo žemės ūkio srityje našumą, vietoj to, mes dar kartą brendame į klampynes.* Mes randame, kad ir specialistų darbas žemės ūkiui nėra reikalingas ir del žemės ūkio produktų išgabenimo ginčyjamės, juokaujame, ekonominių žemės ūkio srity reikalų ne skubame remti ir neproduktingumui plėstis sudarome tinkamas sąlygas.

Mums gi nė vienas momentas nereikėtų išleisti iš akių, kiek mes esame atsilikę nuo kitų kraštų, nepamiršti, kad mūsų žemės ūkis yra atsilikęs, ekstensyvus, kad žmogaus darbo ver-

---

[1]) Sakysime, Suvalkijoje prieš karą ūkininkas bernui (ne ordinarnikui) „ant visko gatavo“ mokėdavo 50—60 rub. per metus; dabar lygiai „ant viso gatavo“ ūkininkas bernui moka po 500—600 litų (100—120 rub.) per metus, neskaitant, kad dabar bernas daugiau reikalauja iš drabužio ir kitų priedų. Panašiai yra ir su tarnaičių atlyginimu.

tenybių į jį pas mus įdėta dar visai nedaug. Tiesa, šiuo atžvilgiu mūsų žemės ūkis stovi truputi aukščiau už Rusijos žemės ūkį, imant vidutinišką Rusijos ūkį nors ir prieš karą, sakysime, jos vidurinės juostos gubernijų. Jei ten paimsime tokias Kalūgos, arba, sakysime, Samaros gubernijas ir įsižiūrėsime jų žemės ūkiui, tai pamatysime, kad prie gamtos duotų turtų, t. y. tam tikro žemės derlingumo, žmogaus darbo vertenybių pridėta visai nedaug, kokia 10—20%, geresniais atsitikimais 30% ir labai retai daugiau. Neretai ten žmogus mažiau įdėjo savo darbo vertenybių, nei padarė nuostolių, nualinęs žemę, sugadinęs pievas ir t. t.

Lietuvoje, kaip minėta, tas dalykas yra kiek geriau. Prie gamtos duotų turtų žmogaus čia savo darbo vertenybių k. a. žemės ūkio trobesių, gyvojo ir negyvojo inventoriaus, žemės ūkio melioracijos, pridėta 40—50 ir 60%, kai kada ir daugiau. Bet Danijoje žmogaus tų vertenybių sudaryta 200—300 ir 400%, o Žemutinėj Olandijoj dažnai per 1000%.

Matome, *kiek arčiau mūsų žemės ūkis yra prie rusų, o ne prie vakarų kultūrinių kraštų ūkio ir kiek daug tame ūky neatidirbto darbo.* Kartu turėtų būti aišku, kad pats didysis mūsų turtas glūdi mūsų darbe ir *pirmoj eilėj žemės ūkio reikalų srities darbe.* Matome, kaip be galo, tiesiog visą mūsų ateitį nulemiamiamai, svarbu yra sudaryti sąlygas, *kad tas darbas žemės ūkio srity intensyvus ir produktingas būtų.* Tas liečia tiek paprastą vadinamąjį juodą darbą, tiek intelektualį, proto darbą žemės ūkio reikalais. *Be didesnio darbo našumo būtų tik tuščios svajonės kalbėti apie mūsų valstybės ir mūsų tautos būsiančią gerovę.* Tai toks visai paprastas. bet kartu ir pagrindinis dalykas, kuris niekada niekur neturi būti pamirštamas ir iš kurio būtinai reikia išvesti lig galo visas atatinkamas išvadas.

Mes gi darbo produktingumo atžvilgiu esame pradėję labiau prilygti šiandieniniams Maskvos kraštams, o ne Vakarams; gamybos atžvilgiu lygiai, kaip matėme, mes nesame toli nuo Rusijos „normų“ nuėję. O ir didžiulei Rusijai, kaip žinome, tas į sveikatą nėjo ir neina. Jokio Europos krašto valstietis nepanorėtų ir kiek pajėgdamas kratytųsi nuo to, kad jo padėtis prilygtų dabartinės Bolšerusijos valstiečio padėčiai.

Kiek gi tokia padėtis (t. y. darbo mažas produktingumas ir gamybos neišaugimas) kenksmingesnė yra mažutei Lietuvai, kur žemės ūkis sudaro veik visą jos gamybą ir kur darbo išdavos tame ūkyj sudarys visą jos ekonominei, tolymesnėj gi išdavoj ir politinei bei kultūrinei ateičiai, pagrindą!

Be to, kad šį dalyką tinkamai įvertinus, būtina yra atsižvelgti ir į bendrą Lietuvos padėtį.

4. Jau kelis kartus prisėjo man minėti, kad be žemės ūkio mes visai maža kitų turtų turime. Mes neturime jokių didesnės ekonominės reikšmės žemės gelmių turtų: nei anglies, nei geležies ar kitų metalų, nei druskos, žibalo ir t. t. Kartu mes netu-

rime nė miškų didesnių plotų — dabartinis mūsų valstybės plotas gana mažai miškingas kraštas, — neturime nė aplamai didesnių žemės plotų. Lietuva — tai mažas kraštas, ir mes maža tauta. Ir ta maža tauta iš 3-pusių apsupta 3 didelių tautų: vokiečių, lenkų ir rusų. Be to, mūsų mažame krašte nėra susidarę jokių ypatingų turtų nė žmonių darbo dėka — neturime nei šiek tiek žymesnės pramonės, nei didesnių miestų. Be mūsų žemelės, negausingų ir praretėjusių miškų ir pagaliau darbo jėgų, kitokių turtų visai maža teturime.

Čia tenka atsiminti dar vieną dalyką. Šis mažas, be ypatingų gamtos turtų kraštas su savo atsilikusiu, ekstensyviu ūkiu yra akyraty intensyvaus ūkio ir palyginant aukštos kultūros kraštų: jis yra Baltijos pajūrio rajone. Ne tik Skandinavijos kraštai ir Vokietija yra intensyvaus ūkio kraštai, bet ir Suomija, Estija, Latvija net ir Lenkijos pajūris, t. y. vakarų Prūsai, yra gana intensyvūs žemės ūkio kraštai. Viena mažoji Lietuva su savo ekstensyviu žemės ūkiu yra kitokia. Kad tarp tokių kaimynų, net ir palankiomis politinėmis aplinkybėmis (deja, yra visai atvirkščiai), Lietuva, pasilikus prie savo ekstensyvaus žemės ūkio, galėtų ilgesnį laiką išlikti nepriklausoma, tikėti tam netenka. Stebūklų nėra ko laukti. *Viena iš dviejų: arba Lietuva greitu laiku pereis prie intensyvaus žemės ūkio, arba faktinai nustos savo nepriklausomybės.*

5. Toliau, apibūdinant dabartinę mūsų žemės ūkio padėtį, tenka pažymėti ir ta aplinkybė, kad mūsų ūkininkai dar yra visai silpnai susiorganizavę, ypač ekonominiais pagrindais. Ir, aplamai, savo ekonominiuose reikaluose jie dar silpnokai nusimano, sunkiai orientuojasi. Todel tiek lengvai jie duodasi kitiems panaudoti; neretai jie patys eina prieš savo tikruosius reikalus, ir dažnai jų balsais parinktieji žmonės gina ne jų reikalus.

Šiek tiek akyliau aplinkui dairytis ir labiau organizuotis mūsų ūkininkai yra pradėję tik nuo 1922—3 metų žiemos. Per daug skaudžiai ir betarpiai palietė juos tuomet jų piniginių taupmenų nusavinimas (del savo pinigų įvedimo suvėlavimo) ir kai kurie kiti tuomet labai griežtai pasireiškę dalykai. Sakysime, sunkenybės su eksportu ir, aplamai, mūsų prekybos pajrimas, dažnai labai nenaudingas žemės ūkiui žemės ūkio produktų (grūdų, galvijų ir t. t.) ir ž. ū. reikmenų (mašinų, žibalo ir t. t.) kainų santykio pakitėjimas ir t. t.

Noroms nenoroms mūsų ūkininkui teko subrusti, pradėti teirautis, galvoti apie galimą iš susidarusios padėties išėjimą. Tas tuo labiau, kad *tik nuo to laiko jis jau pradėjo kiek suprasti, kad ūkininko reikalais tinkamai nesirūpina nei valdžia, nei visuomenė.*

Kaip tas nerūpestingumas atspindi mūsų valstybės metiniuose biūdžetuose, trumpai mano jau yra nurodyta. Lygiai buvo pažymėta, kad tas nerūpestingumas (jei nepasakyti griežčiau) atsiliepia ir į darbo produktingumą žemės ūkio srityje. Ne mažiau

ryškiai, kaip tas šio rašto pradžioje buvo nurodyta, tas pasireiškia ir mūsų bendroje ekonominėje politikoje (eksporto seniau draudimas, vėliau nepakankamas juo rūpinimasis, žemės ūkio kredito sutvarkymo klausimu per mažas susirūpinimas ir t. t.). Tuo pat žemės ūkio reikalų atžvilgiu nepakankamu susirūpinimu tenka aiškyti valdžios elgesį su žemės ūkio koperacija su ekonominiu ūkininkų susiorganizavimo reikalu. *Tiek rimtai esant mūsų žemės ūkio, kartu, ir visai ekonominiai ir net valstybiniais ir tautiniai padėčiai, tokią begalę neatadirbto darbo turint, tiek maža savo tinkamų technikinių jėgų turint, mes tik, partiniais, o kai kada net asmeniniais motyvais vadovaudamiesi, su lengva širdim skaldome savo ir šiaip mažas jėgas, skaldome ūkininkų ekonomines ir žemės ūkio kultūrai kelti organizacijas.*

Tarytum, lyg mes kokie turtuoliai, kokie galiūnai, būtume, kad sau ir paišdykautai galime leisti, ir tai paišdykauti be jokio saiko. Pas mus pasąmonėj yra lyg kokio tai įsitikinimo, kad, ką ir darysime, kokių klaidų bei „šposų“ ir iškirsime, kiek ekonominėj srity ir išsišoksime, mūsų ūkis, mūsų kraštas viską tą pakels, suvirškins ir mes sveiki, nežiūrint nieko, išliksime. Bet taip manyti, reiškia vien į kokius tai stebūklus tikėti. Ir mums ilgiau prie tokio „manymo“ pasilikus, be abėjo, reikėtų moti ranka į visą Lietuvos valstybės, pagaliau, ir lietuvių tautos ateitį. Tą, kaip žinome, ne vienas mūsų tarpe ir daro, rūpindamasis, nieko kito nebojant, vien savo „ekonominiu“ pasipenėjimu. Kas kiek atydžiau prisižiūri gyvenimo eigai pas mus, be abejo, yra patėmijęs, kad lietuvių visuomenės tarpe šių „pasipenėjimo didvyrių ir paršelių“ nuošimtis pastaraisiais keliais metais yra ne tik nesumažėjęs, bet net padidėjęs.

Žemės Reformos klausimas ryšy su žemės kultūros kėlimo klausimu.

6. Liečiant šios dienos mūsų žemės ūkio padėtį, negalima aplenkti ir žemės reformos klausimo. Vienas svarbiausių jos tikslų buvo ir yra panaikinti mūsų krašte vadinamąją mažaženybę. Tuo tikslu mūsų vadinamiesiems mažažemiams iš parceliuojamų dvarų ir kitų žemės išteklių priskiriama žemės tiek, kad kartu su jų jau turima žeme susidarytų ūkiai 8—20 ha dydžio (atsižvelgiant į žemės rūšį ir kitas ūkininkavimo sąlygas). Tos pat 8—20 ha normos ribose suteikiama žemė ir bežemiams. To dydžio ūkiuose pas mus *tinkamose sąlygose* galima racionaliai ūkininkauti. Bet tai, kaip mano pabrėžta, *tinkamomis sąlygomis*. Be tų sąlygų tai bus ne žemės reforma, o vien ūkių smulkinimas. Tų gi būtinų sąlygų eilėn pirmučiausia įeina ir žemės ūkio kultūros mūsų krašte kėlimo klausimas. Kas naudinga ir reikalinga aplamai žemės ūkiui ir ūkininkams, tas ne mažiau, atvirkščiai, dar daugiau yra reikalinga ir naujakuriams. Kas

slėgia ir sunkina ekonominę padėtį šiaip ūkininkų, tas tuo labiau sunkina padėtį naujakurių. Aišku, kad šie pastarieji, bendrai imant, mažiau tų sunkenybių gali pakelti, mažiau, aplamai, patvarumo gali parodyti. Jei šiaip ūkininkams ekonominė padėtis gali susidaryti sunkiai pakeliama, tai naujakuriams toji pat padėtis gali pasirodyti ir visai nepakeliama.

Todel, jei mes ne kokį ekstremistų eksperimentą, o tikrai žemės reformą manome vykinti, tai ji turi eiti tinkamai suderinta su mūsų žemės ūkio kėlimo klausimu. Tai yra „conditio sine qua non“. Mūsų žemės ūkio sveikam ir patvariam augimui turi būti sudarytos tinkamos sąlygos. Jeigu gi, kaip dabar, ir senieji ūkininkai, ir tai visai ne mažažemiai, tik su vargu verčiasi, nemanant apie tinkamą savo ūkio tvarkymą (tuo tarpu ne tik nė kalbos nėra apie tokias pagrindines žemės ūkio melioracijas, kaip drenažas, bet nei trobesių tinkamai, kaip matėme, nestatoma, nei gyvulių kiek rimtesniu mąstu negerinama, nei kokių kitų rimtesnių pagerinimų neįvedama), ko gi galima laukti iš daugumos naujakurių? Dalykams mūsų ūky negerėjant, mūsų „žemės reforma“ virstų vien mažažemių naujų kadrų gaminimu. Be to, ir šiaip ūkininkai su 20 ir net 25 ha žemės pradėtų vis labiau jaustis mažažemiais. Atsiminkime, kad Rusijoje daugely vietų ūkininkai ir su 30 ha ir tai geros žemės jautėsi neretai mažažemiais; ir ne be reikalo, nes skursdavo ir nematė iš savo padėties išėjimo. O Danijoje ir bet kokiose žemėse 8—10 ha ūkininkas visai pakenčiamai gyvena.

Tuo būdu ilgainiui mūsų kraštas gali virsti kuo ne ištisai nuskurėlių mažažemių kraštu. Galimybių tam yra nemaža, ir mes jas gan energingai realizuojame. Ir taip „paruoštas“ kraštas tuomet visais atžvilgiais bet kam galės virsti lengvai virškinamu grobiu.

Be abejo, kai del žemės reformos, ji pas mus, mūsų valstybės turimomis sąlygomis, buvo ir yra neišvengiama. Tai ir kaimiečių dideli žemės gavimo norai, agitacijų įtekme ir del iš Rytų atėjusių kai kurių obalsių prieg tam dar labai įkaitinti, ir reikalas žmogų prie darbo pristatyti, ir dvaruose apleistų karo metu žemių plotai, ne maža ir grynai ekonominių motyvų, — viskas tas sudarė sąlygų, kuriomis ta reforma pasidarė visai neišvengiama. Tuo žemės reformos keliu einant, išvengta buvo įvairių, be to, reformos būtinų pakrikimų. Bet, žemės reformą vykinant, visgi tam tikrų ribų ir tvarkos pereiti neleistina. Tuo tarpu pas mus tolydžio įsivaizduojama, kad vien dvarų parceliacija, kitais žodžiais, ūkių smulkinimas, jau sudaro žemės reformą. Pamirštama čia be kito ko, kad į žemės reformą pas mus įeina daug didesnis, negu dvarų parceliacija, reikalas — tai kaimų viensėdžiais skirstymas. Jis paliečia ir didesnį žmonių skaičių ir daug didesnį žemės plotą ir, pagaliau, ekonominiu atžvilgiu yra neabejotinai naudingesnis. Net ir socialiu atžvilgiu jis yra ne mažesnės reikšmės, iš pat pagrindų pakeičiant mūsų seno-

viško sodžiaus gyvenimą. Patys kaimiečiai be jokios agitacijos daugumoj vietų gerai yra jau supratę to skirstymosi būtinumą ir niekieno nespiriami prašyte prašo Žemės Tvarkymo Departamentą apie jų žemių paskirstymą kolonijomis. Bet nuo kurio laiko į tat permaža dėmesio kreipiama. Dvarus perskubiai parceliuojant, kaimiečiams paliekama laukti kelis metus su jų kaimų išskirstymu į vienkiemius. Tuo gi tarpu yra daug kaimų, kur trobesiai tiek apirę, kad būtina yra naujų statyti. O kaip statytis prieš kaimo išsiskirstymą į vienkiemius? Ir tokioj padėty randasi vis didesnis kaimų skaičius. Tokiose aplinkybėse ūkininkas visai nustoja noro ir energijos tvarkyti savo ūkį ir įtampiau dirbti.

Toliau, į žemės reformos darbą įeina servitutų likvidavimas, prarėžių ir įterptų žemių sutvarkymas, miestų zonų žemės tvarkomieji darbai ir t. t.

Be to, imant tik šią dvarų parceliaciją, reikia turėti omeny, kad nėra galima čia pasitenkinti vien matavimo ir, aplamai, žemės tvarkomaisiais darbais ir naujakuriams dokumentų išdavimu. Tai tik pirmasai šiame darbe ir tai lengvesnysis žingsnis. Po jo seka kitas, daug sunkesnis žingsnis, t. y. naujakurių gautose žemėse įgyvendinimas, ūkių faktinasai įkūrimas. Šis gi pastarasis darbas randasi tik užuomazgoje, galima sakyti, veik dar nepradėtas. Nes be tam tikrų kiekių miško atleidimo (daugiausia kariams) ir dar nežymių gan pripuolamų pašalpų, čia daugiau bemaž nieko nedaroma; tuom gi tarpu šiandien tas turėtų būti labiausiai rūpimas Žemės Reformos Valdybos uždavinys. Dvarų parceliacijos, įvairių žemės tvarkymo darbų, dokumentų „gamybos" ir t. t. tvarka yra išdirbta jau nuo 1922-23 m. žiemos, ir dabar didžiausias laikas yra susirūpinti naujakurių ūkių sutvarkymo reikalu. Nesudarant tinkamų tarpimui sąlygų aplamai visam mūsų žemės ūkiui, ypač skaudus smūgis tuo suduodamas naujakuriams. Taip padėčiai negerėjant, mes vieton žemės reformos, tikroje žodžio prasmėje, t. y. ž. ūkio plėtimosi, patogių juridinių ir kitų sąlygų sudarymo ir naujų ir ekonominiu atžvilgiu sveikų ūkininkų kadrų sudarymo, turėsime vien, kaip tą jau minėjau, mechaninį ir dažnai beprasmį ūkių smulkinimą.

Tuo būdu, atsižvelgiant bendrai į žemės reformos uždavinių visumą ir į tą, kas toje srity daroma, neabejotinai aiškėja, kad tą darbą vykiname be vadovaujančios valstybinės ir ekonominės minties, kad čia stoka vientisio ir racionalaus plano. Per daug grabių ir duobių prikasta, akmenų ir plytgalių krūvų priversta, dulkių sukelta ir žolės ištrempta, ir neproporcionaliai maža trobesių pastatyta. Kūryba toli atsilieka nuo ardymo darbų, o tai pavojinga; tų darbų toli gražu nekompensuoja ir, kas dar aršiau, nesimato net rimto tokia padėtim susirūpinimo.

Čia gal primintina dar viena smulkmena. Būtent, lig 1923 m. buvo parceliuojami daugumoje apleisti karo metu dvarai; šian-

dien parceliacijai eina jau veik vien užgaspadoriauti ir, sulig Lietuvos mąsto, su tvarkingai vedamu ūkiu dvarai. Be to, parceliuojant per maža atsižvelgiama į žemės ūkio kultūros reikalus ir parceliuojama tas, kas neleistina yra parceliuoti (drenuoti laukai, dvarai, kurie reikalinga palikti įvairiems žemės ūkio kultūros reikalams ir t. t.). Tuo būdu netiksliai žemės reformą vykindami, mes galime kraštui padaryti be galo didelių nuostolių. Tenka čia priminti, kad žemės ūkio reikalais tinkamai nesirūpindami, mes galime ne tik didžių nuostolių padaryti, bet ir galutinai save pražudyti.

Pinigų ir kredito stoka.

7. Pinigų ir kredito mūsų žemės ūky stokos reikalu trumpais žodžiais jau buvo kalbėta ir, todel šiuo klausimu čia neapsistosiu.

Keliai ir žemės ūkis.

8. Toliau liečiant mūsų ekonominę ir pirmon eilėn žemės ūkio padėtį, tenka paminėti ir kelių reikalą. Mums dar trūksta gelžkelių linijų, tuo labiau, kad dabartinių mūsų gelžkelių linijų kryptis ne visuomet atatinka mūsų krašto ekonominiams reikalams; mūsų gelžkeliai buvo statomi, taikantis bendriems Rusijos ekonominiams, dalinai ir strateginiams reikalams, o ne vietiniams Lietuvos reikalams. Nesutvarkyti mūsų upių loviai, uostai ir t. t. Bet, be abejo, šiandien didžiausiais mūsų šiuo atveju skaudulys yra, tai ne gelžkelių trukumas, ne upių bėgio nesureguliavimas ir t. t., o padėtis su mūsų vadinamaisiais vieškeliais ir šiaip paprastais keliais. Rudens ir pavasario metu ir šiaip po blogesnių orų šie mūsų keliai, išskyrus smiltynų rajonus, darosi stačiai neišvažiuojami. Ūkininkas stačiai negali pasiekti miestų ir gelžkelio stočių, arba turi kankinti savo arklius, kraunant tik pusę ar trečdalį normalio važmos svorio ir, be to, gaišinant laiką. Galima sakyti, kad mūsų keliais vidutiniškai apie pusę metų normalis susisiekimas nėra galimas. Nuostoliai, kuriuos del to mes, ypač mūsų žemės ūkis turi, yra stačiai neapskaitliuojami. Daug kultūrų, nesant mūsų sutvarkytiems keliams, visai yra negalimos. Aplamai, nesutvarkius vieškelių ir šiaip lauko kelių nėra galimas intensyvus žemės ūkis. Kol šio klausimo tinkamai neišspręsime t. y. nesutvarkysime savo paprastųjų kelių, maža mums pagelbės, jei ir du kartu tiek pratęstume gelžkelių linijų, kiek jų šiandien turime.

Tuo būdu, tvarkant savo susisiekimą, mums būtina yra pradėti nuo savo vieškelių sutvarkymo. Čia šiandien yra didžiausia bėda, ir čia didžiausių ekonominių išdavų turėsime, jei į tat tinkamo dėmesio ir energijos atkreipsime. Ir gerų vaisių čia pasiekti ne taip jau labai sunku bus. Tie maži pamėginimai, kurie čia buvo daryti, pakankamai įtikinančiai tą rodo. Tik visa bėda, kad lig šiol

į tai žiūrėjome ir dar šiandien žiūrime lyg į kokį tai menkniekį, lyg į per prastą „valstybiniams vyrams“ darbą. Tuo gi tarpu tai vienas pirmaeilis svarbos dalykų, ir todel jam reikalinga surasti tam tikros energijos bei lėšų.

Tai taip pačiais bendrais bruožais išrodo šiandieninė mūsų žemės ūkio padėtis ir tos sunkenybės, kuriose jis yra atsidūręs. Kalbant apie šias sunkenybes, liečiant tą, kiek mūsų ūkis yra nesusitvarkęs ir atsilikęs nuo Vakarų ūkio, suprantama, kad teko jis daugiausia liesti iš negeros pusės. Bet, žinoma, be neigiamų momentų mūsų ūky randasi ir teigiamų momentų. Ir jų, anaiptol, nėra taip jau mažai, ir kai kurie jų yra ne mažos reikšmės.

Todel, įvertinant bendrą mūsų žemės ūkio (ir aplamai, žinoma, ekonominę) padėtį reikalinga turėti omeny lygiai neigiami, lygiai teigiami tos padėties momentai, kad į tą ar kitą vienpusiškumą neįpuolus.

Teigiamieji mūsų žemės ūkio padėties pamatai.

Tuos teigiamus mūsų žemės ūkio, dalinai ir bendros mūsų ekonominės padėties momentus trumpai žemiau pažymėsiu.

1) Nors mūsų dirva prigimto savo derlingumo atžvilgiu negali lygintis, sakysime, su rusų juodžemio centrinės juostos dirva, vis del to ji yra neblogiausia. Jau nekalbant apie tokią Olandiją su jos iš prigimties labai prastomis žemėmis, mūsų dirva neabejotinai yra derlingesnė ir už Danijos, matos, ir už Svedijos dirvas.

Be to, pas mus ta žemelė žmogaus dar tiek mažai yra išnaudota, kad į ją įdėtas darbas ir kapitalas gali daug geriau apsimokėti, procentuoti, ne kaip Danijoje ir Švedijoje, arba Vokietijoje, Anglijoje, Olandijoje, Šveicarijoje ir t. t.

2) Lietuvai yra ekonominių patogumų ir del jos padėties pajūry ir arti didžiųjų pasaulio vartojimo rinkų, apie ką jau buvo minėta. Ekonominiai mums besiplečiant, nauda iš to vis didės.

Prie progos pažymėtina, kad Lietuva randasi ir ant didelių prekybos kelių, t. y. ji yra tranzitinė šalis. Ir iš šitokios padėties pas mus daug kas tikisi visokių „gėrybių“. Tai yra labai, net perdaug populiarus pas mus obalsis. Tolydžio apie tat pas mus girdisi ir spaudoje, ir atsakomingų žmonių prakalbose. Tiesa, lig šiol iš to, t. y. iš tranzitinės padėties, be įvairių nesmagumų nieko geresnio neturėjome ir neturime. Bet visgi kuo didžiausios viltys dedamos ateitin. Tuo gi tarpu tas klausimas, t. y. tokios padėties mums naudingumas, toli gražu nėra aiškus. Tiesa, čia yra ir aiškių momentų. Būtent, prasidėjus normaliems prekybiniams santykiams tarp Rytų ir Vakarų, t. y. pirmon eilėn tarp Rusijos ir Vokietijos, iš mūsų bus *pareikalauta* (mažai valstybėliai tokie pareikalavimai yra pildytini, tuo labiau, kad šiame

atsitikime Rytų ir Vakarų interesai vienodi), kad mes savo gelžkelių tarifus bei tvarką ir t. t. pritaikytume reikalams, ir pirmon eilėn kuo labiausia piginant atatinkamus gelžkelio tarifus. Tas papiginimas bus reikalingas, atsižvelgus ir į mūsų kaimynų, iš šiaurės ir iš pietų konkurenciją. Kur to piginimo galutinos ribos bus, sunku pasakyti; nieks dabar nepasakys, kad nebus paojaus, kad Rusija iš mūsų pareikalaus pritaikinti pas save jos didžiųjų dinstancijų pigiuosius tarifus. O tie tarifai prieš karą tiek pigūs buvo, o ir ateity gali būti taip pat pigūs, kad tas mums sudarytų sunkiai pakeliamus nuostolius.

Toliau, bus visokie reikalavimai (rusų ir vokiečių įprastoje šiurkščioje ir kategoringoje formoje), kai del bendros susisiekimo tvarkos (gelžkeliuose, pašte ir telegrafe, vandens keliuose ir t. t.), del visokių įrengimų ir tvarkos uostose ir t. t., pagaliau, del svetimšalių agentų teisių. Vis tat mums, sudarys daug nemalonumų ir nepatogumų.

Kas kita, didžioji valstybė, kuri paprastai gali atsispirti nepamatuotoms svetimųjų pretenzijoms, kas kita toksai mažas ir „nepatikimas" didiemsiems kraštas, kaip Lietuva. Tuo būdu iš šitos tranzitinės padėties neabejotini mums yra įvairūs keblumai bei nesmagumai, kurių iš savo kaimynų susilauksime, ir daug mažiau aiškūs iš to pliusai, išskyrus, žinoma, pavienius pirklius bei šiaip asmenis, kurie, be abejo, iš tos padėties pasinaudos ir kuriems todel yra išskaitliavimo šiuo klausimu paagituoti, ir jį pareklamuoti.

Įsidėmėtina šiuo klausimu, kad tokia Olandija, šis tiek turtingas kraštas, su savo didžiulėmis ir labai turtingomis kolonijomis (daug turtingesnėmis, sakysime, už buvusias Vokietijos kolonijas), su savo grandioziniais ir puikiai įtaisytais uostais, su savo dideliu laivinu ir iš senų laikų pasauliniu mastu išsivysčiusia prekyba, turėdama iš savo tranzitinės padėties tikrai labai žymios ekonominės naudos, visgi ir ji paskutiniais prieš karą metais buvo susirūpinusi per smarkiu savo uostų miestuose svetimo elemento įsigalėjimu. Tai buvo pirmon eilėn vokiečiai. Jų bankų skyriai etc. pradėjo nugalėti kai kuriuose srityse olandų bankus, jų pirkliai — olandų pirklius. Vokiečių įsigalėjimas tose srityse buvo olandų spaudos patėmytos; pradėjo net kilti balsų, kad ilgainiui del to Olandijai gali atsirasti net politinio paojaus.

Todel, jei iš savo padėties pajūry mes turime ir ateity dar labiau turėsime ne maža naudos, tai del savo tranzitinės padėties naudingumo reikia dar rimtai pagalvoti.

3) Prie savo pliusų mums reikalinga priskaityti kai kurias įgimtas mūsų valstiečių savybes. Pirmiausia aš turiu galvoje jų prigimtą ne mažą darbštumą (nereikia apie jį spręsti iš mūsų ordinarninkų daugumos šios dienos darbingumo laipsnio). Tiesa, čia tenka žodį „prigimtos" pabrėžti, kadangi mūsų gyvenimo sąlygos tą prigimtą darbštumą nežadina, o, atvirkščiai, slopina, apie ką trumpai jau buvo ankščiau minėta. Ne bereikalo, išėję

Amerikon ar kur kitur svetur mūsų emigrantai, kaipo darbininkai, yra branginami. Lietuvos sąlygose, tas kaimiečio darbštumas dar nėra, be abejo, tinkamai išaugęs; visgi nežiūrint to, drąsiai galima tvirtinti, kad šiandien mūsų ūkininkas daug produktingiau dirba už mūsų darbininką; ūkininko dienos darbas našumo atžvilgiu priligs bent $1^1/_2$ dienos ordinarninko darbo.

Lygiai pažymėtinas yra mūsų ūkininko sumanumas bei apsukrumas, žinoma, tiek, kiek jam priseina verstis jam įprastose ir žinomose ribose. Šiuo atžvilgiu (t. y. prigimto sumanumo) mūsų ūkininką negalima statyti žemiau už daugumos kitų kraštų ūkininkus, nors už tuos pat artimiausius mūsų iš vakarų ir iš pietų kaimynus, t. y. vokiečius ir lenkus; greičiau gal reikėtų statyti net kiek aukščiau. Tokios apie mūsų ūkininką nuomonės dažnai įgauna ir kitų šalių žmonės, kuriems arčiau tenka susidurti su mūsų ūkininku ir susipažinti su jo gyvenimo sąlygomis.

Toliau, bendrai imant, ir fiziniai mūsų ūkininkas nėra per daug blogai išsilavinęs (nors ir yra čia nemažų trūkumų)! sakysime, jis šiuo atžvilgiu neabejotinai aukščiau stovi už lenką kaimietį, ir darbe yra gana patvarus.

Tuo būdu darbo atžvilgiu iš savo kaimiečio mes turime visai neblogą medžiagą, tik, kaip viskas pas mus, blogokai išvystyta ir dar blogiau sunaudojama.

Prie gerųjų mūsų ūkininkų savybių tenka priskirti, apie ką taip pat jau buvo ankščiau minėta, jų prigimtą taupumą. Tik tenka pažymėti, kad pastaraisiais laikais tas taupumas neabėjotinai yra pradėjęs nykti. Tai yra tiesioginės karo ir jo atmosferos įtekmės kaltė, ir mūsų kaimiečių apsivilimas del sudarytų rusų rubliuose ir vokiečių markėse taupmenu žlugimo, ir šios dienos gyvenimo bendros krypties įtaka. Drauge tai dar viena priežastis labiau susirūpinti žemės ūkio gamybos smarkesniu kėlimu, kad tos gamybos pakėlimu išlyginus ir šį sumažėjusį pas mūsų ūkininką taupumą.

4) Prie mūsų ekonominės padėties gerumų tenka priskirti ir ta aplinkybė, kad mūsų valstybė palyginti dar maža turi skolų; ji šiuo atveju randasi kuo ne geriausioje (o gal ir geriausioje) visoje Europoje padėty. Be to, mūsų valstybė mažiau už kitus kraštus, teisingiau pasakius, veik visai nėra apsunkinta pensijų išmokesniais senų režimų valdininkams, didžiojo karo invalidams iš šiaip įvairiems pensionieriams.

5) Toliau ir tie doleriai (dalinai ir kita svetima valiuta), kurie šiandien yra lyg pasislėpę mūsų ekonominio gyvenimo gelmėse; ilgainiui, ypač, jei mes kiek imčiau pradėsime ekonominiai tvarkytis, jie išplauks viršun, žymiai sustiprindami mūsų piniginę apyvartą. Be to, greta šių „pasislėpusiųjų“ dolerių, nors ir žymiai pamažėjusiu kiekiu iš Amerikos visgi dar dolerių ateina; *tuom dalinai atitaisomi įvairūs mūsų užsienio prekybos nedatekliai. Greta mūsų lito pastovumo, taip sumaniai Lietuvos*

Banko lig šiol saugojamo, tas, galų gale rimtai mums panorėjus eiti sveiko ekonominio plėtimosi keliu, galės sudaryti dar vieną palankių tam sąlygų.

Pagaliau, tikrai panorėję ekonominėje srity tvarkytis, mes, ypač žemės ūkio srity, galime ir, žinoma, privalome tinkamai iš svetimųjų pavyzdžių pasimokyti. Tuo atveju mes randamės daug geresnėj padėty, ne kaip sakysime tie patys danai, kuomet jie prieš maž daug 50 metų atsirado žemės ūkio ir bendro ekonominio krizio angoje. Jiems tada dažnai priseidavo eiti dar nepramintais keliais, daryti įvairius praktikos dar neištirtus mėginimus. Mes gi šiandien turime gražios progos naudotis kitų prityrimais bei pavyzdžiais ir išvengti tuo būdu daugelio klaidų.

Drauge tie pavyzdžiai ne maža gali mus padrąsinti prie darbo, pakelti mūsų pasitikėjimą savo ateitim, nurodant, kiek daug yra pasiektina žmogaus patvaraus ir energingo darbo dėka.

Kitų kraštų pavyzdžiai žemės ūkio srity.

Imkime, sakysime, šiuos 3 mums arčiau žinomus kraštus: Vokietiją, Franciją ir Daniją. XIX šimtmečio pradžioje Francijos žemės ūkis geriau ėjo už Vokietijos žemės ūkį. Bet vokiečiai labiau susirūpino savo žemės ūkiu, dėjo daugiau pastangų jam pakelti ir po kiek laiko ne tik susilygino, bet ir pralenkė francūzus. Ir jų žemės ūkio kultūra ne tik pakilo aukščiau už francūzų, bet ir tas *skirtumas* prieš karą vis dar *didėjo*. Dabar imkime danus. Praeito šimtmečio 70 ais metais danai buvo nesenai pralošę karą su Prūsais ir Austrais, to karo buvo nuvarginti, didelėse skolose, su gana prasta žeme, be pramonės ir žemės gelmių turtų, su gana atsilikusiu žemės ūkiu, labiau atsilikusiu už vokiečių žemės ūkį, — jiems buvo tikrai sunku išsiversti. Bet, vietoj nuleidus rankas, jie, dantis sukandę, stvėrėsi darbo ir pirmoj eilėje žemės ūkio srity. Su visu smarkumu žemės ūkio kultūrą keldami, ir savo ž. ūkiui daugiau gyvulių ūkio krypties priduodant, *turėdami ištikro dar didesnių sunkenybių, negu mes šiandien* Lietuvoje, jie po kokių 25 metų, ligi XIX šimtmečio pabaigos pasiekė to, kad jų žemės ūkis nuo tol laikomas išmintingiausiai sutvarkytas visoje Europoje. Jų žemės ūkio kultūra prašoko vokiečių, nežiūrint, kad ir vokiečiai tuo pat metu buvo pasižymėję *didele* savo žemės ūkio kultūros srity *pažanga*. Šis francūzų, vokiečių ir danų pavyzdys mums yra labai įsidėmėtinas. Žinome ir kitokių pavyzdžių. Nuo 1864 lig 1914 m., t. y. lig didžiojo karo kai kuriose Rusijos centro juodžemio gubernijose derlius nuo 1 deš. nepadidėjo, net kai kur sumažėjo. Juodžemio žemėse turėta daug kur vidutiniškai tik po 45 p. grūdų derliaus nuo dešimtinės. Lygiai kai kur arklių rūšis ir daug kur gavijų rūšis (daugiausia centro gubernijose) buvo pablogėjusi; kai kuriuose rajonuose net ir patys valstiečiai fizinių ir psichinių jėgų prasme buvo per tą laikotarpį (1864-1914 m.) visai aiškiai

degeneravę. Šios Rusijos išdavos mums taip pat privalo būti įsidėmėtinos.

Airijos pavyzdys mums taip pat yra įdomus. Dar devyniasdešimtais pereito šimtmečio ir pirmais keliais šio šimtmečio metais airių žemės ūkis ne tik buvo atsilikęs, ekstensyvus, bet airis valstietis daugumoje atsitikimų buvo labiau nuvargęs už lietuvį valstietį. Daugely vietų, Airijoje tas valstiečių nuvargimas buvo pasiekęs tokio laipsnio ir taip iš seniai jau tęsėsi, kad airiai daug kur net aiškiai išsigimti buvo pradėję. Bet maž daug apie dešimtį prieš karą metų Airijoje greta kai kurių politinių atmainų ir bendrai politinės atmosferos pagerėjimo, įvyko gan žymių reformų žemės valdymo srity, kartu prasidėjo energinga darbuotė žemės ūkio kultūros pakėlimo srity ir smarkus koperatyvinis judėjimas. Ir štai paskutiniausiais pora prieš karą metais eksportas iš Airijos Anglijon sviesto, kiaušinių ir bekonų pasidarė jau tiek žymus, kad pradėjo daryti rimtą danams konkurenciją. Šių produktų kokybė bemaž prilygo danų produktų kokybei, o kiaušinių rūšis nė kiek neatsiliko. Tuo tarpu dar devyniasdešimtaisiais pereitojo šimtmečio metais tų produktų eksportas iš Airijos Anglijon ne tik būdavo daug mažesnis, bet ir tie produktai buvo gan prastos rūšies; daug pigiau už danų produktus jie būdavo kainuojami.

Turime dar artimesnį pavyzdį. Tai latviai. Jų žemės ūkis prigimties sąlygų atžvilgiu randasi ne geresnėje, o dargi net šiek tiek blogesnėje padėty, negu mūsų. Prieš karą pas latvius buvo jau pradėjus plėstis pieninėkystė. Jie turėjo lig 80 didesnių ir mažesnių pieninių. Karo metu jos visos iširo. Dalyką iš naujo kiek rimčiau tvarkyti jie yra pradėję tik prieš dvejetą metų. Londonan pasiųsta pirma latvių sviesto partija anglams valgyti netiko. Bet šiandien, rimtai ir energingai pieninėkystės srity padirbėjus, latviai jau turi apie 450 didesnių ir mažesnių pieninių (veik visos koperatyviniais pamatais), ir pereitos vasaros metu per mėnesį užsienin eksportuodavo lig 10.000 statinaičių sviesto po 50 kg., vertės mūsų pinigais daugiau, kaip $2^1/_2$ mil. litų. Iš viso gi per pirmuosius 10 mėn. pereitu metų latviai eksportavo sviesto 2854 tonas, t. y. arti 3 mil. klg.

Tuo būdu, latvių eksporte sviestas šiandien užima jau labai žymią vietą; o mūsų eksporte sviestas tuo tarpu veik jokios žymės nebetur.

Tiesa, pas latvius pereitų metų nederlius labai paraližuojančiai turėjo paveikti į tolymesnį jų žemės ūkio vystymąsi. Tas tuo labiau, kad ir pramonės srity pas juos yra daug bėdų. Bet tai yra išorinis ž. ūkiui smugis, kuris, gali paliesti bet kurį kraštą, vis vien gerai ar blogai besitvarkantį. Tik kraštas, geriau susitvarkęs, lengviau tokį smugį gali pakelti. Žinoma, toksai nuo pašalinių aplinkybių priklausantis smūgys gali paliesti ir Lietuvą. Ir turime prisipažinti, kad bet kokius rimtesnius išorinius ekonominius smugius pakelti mes nėsame tinkamai pasiruošę.

Šymet, sakysime, turime vėlybą pavasarį. Dar (geg. 11 d.) veik nieka nesėta ir žemė tiek drėgna, kad ir Suvalkijoje, išskyrus smėlynėlius ir lengvesnes Šilaines sėti pradės tik prieš 20 gegužį. Reiškia, baigs sėti tik birželio mėnesy. Jeigu gi dabar dar kartą pasitaikytų tokie, kaip pernai vasara ir ruduo, tai didelė ekonominė nelaimė del ne nuo mūsų priklausančių aplinkybių būtų neišvengiamas faktas. Tą nelaimę turėtų išlaikyti ekonominiai nusilpęs kraštas.

Kiek mūsų valstietis orientuojasi savo ūkio šiandieninėj padėty?

Porą kartų man jau teko minėti, kad mūsų ūkininkai šiandieninę sunkią ekonominę padėtį ne tik gyvai nujaučia, bet ir rimčiau, nei kada nors seniau, bando toje padėty susiorientuotis, ieško tos padėties priežasčių, kad galų gale suradus kelius iš tos padėties išeiti. Bendrai imant, mūsų valstietis, man matos, blaiviau tą padėtį įvertina, nekaip mūsų inteligentas. Jis, t. y. mūsų ūkininkas, jau gerai žino, kad jis per maža gamina produktų ir kad tie produktai per daug prastos rušies. Būtina yra tą atitaisyti. Bet, kaip tą padarius? Jug į žemės ūkį pas mus reikalinga yra įdėti, be darbo ir žinių, dar daug ir lėšų. Ne tik tas ūkininkas, bet ir mes gerai žinome, kad ir prieš karą su piniginėmis lėšomis pas mūsų ūkininką buvo gan prasta. Kad ne Amerikos doleriai, tai mūsų žemės ūkis, bendrai imant, tik su vargu būtų galėjęs suvesti galus su galais.

Del įvykusių šioje srity, palyginus su prieškariniu laiku, pakitėjimų, ūkininkai daugiau nusiskundžia, negu pasidžiaugia. Aiškiai pakilo kainos tik kiaušiniams ir linų pluoštui. Grūdų kainos dabar (t. y. 1924 m. pavasary), nors yra didesnės, negu vidutiniškos prieš karą, bet rudens pradžios metu buvo daugumoj rajonų net žemesnės, ar bent ne aukštesnės. Galvijų kainos daug žemesnės, negu prieš karą ir, aplamai, sunku juos parduoti; kiaulių kainos tolydžio tai kyla, tai krinta ir prie jų gamintojui prisitaikinti nėra galimybės.

Tuo būdu, jei bendrai imant, kainos truputi ir pagerėjusios yra, tai labai nežymiai. Kadangi, nors mūsų ūkis, palyginant su 1917—8 m. ir yra žymiai atsigavęs, visgi žemės ūkio gamyba pilnai prieškarinių normų dar nėra pasiekusi (tas nedateklis jei ir ne visų 15, tai bent 10—12% sieks), tai tuo labiau mūsų žemės ūkio pajamos negali daug skirtis nuo prieškarinių pajamų[1]).

Visai kitas dalykas del išlaidų Keliuose punktuose jos yra žymiai padidėjusios. Del algų darbininkams buvo jau kal-

[1]) Šin klausiman įeina dar kai kurie momentai (gyventojų skaičiaus sumažėjimas ir jų kiek kitoniškesnis žemės ūky pasiskirstymas ir kiti), kurių, kad per daug šio rašinėlio neišplėtus, čia neliesiu.

bėta, — jos yra $1^1/_2$—2 kartu didesnės negu prieškarinės; o jei skaityti užmokesnį ne už laiką, bet nuo atlikto darbo, tai padidėjimas bus 2—$2^1/_2$ kartų didesnis. Taip pat gan žymiai yra padidėję mokesniai. Toliau, amatninkų darbas (kalvių, dailidžių, mūrininkų, račių, kurpių, siuvėjų ir t. t.) yra padidėjęs vidutiniškai lig 3 kartų (pavieniais atsitikimais ir lig 5 kartų). Žemės ūkiui ir ūkininko šeimai reikalingos reikmenys (ž.-ū. mašinos bei įrankiai, padarai, trąšos, geležis, žibalas, druska, manufaktūra, oda ir t. t.), bendrai imant, ne tik nėra atpigusios, bet dargi kiek pabrangusios.

Tuo būdu, mūsų ūkininko biudžeto padėtis yra neabejotinai pablogėjusi. Tas tuo labiau, kad ir pasiskolinti šiandien yra sunkiau, negu yra buvę prieš karą, ir paties ūkininko šeimos asmeniniai reikalai turi aiškios tendencijos kilti. Aišku, kad tokiomis sąlygomis mūsų žemės ūkis kilti nebegal. Ir patys ūkininkai, kaip porą kart jau minėjau, šią padėtį pradeda vis geriau suprasti, ieško iš tos padėties išėjimo, ir nematydami atatinkamo iš kur pridera, jų padėtim susirūpinimo, jie pradeda net nerimauti; lyg baugu jiems pradeda darytis del savo ateities.

Kodel mūsų inteligentija žemės ūkio padėty dažnai blogiau, negu mūsų kaimiečiai, orientuojasi?

Mūsų inteligentija, iš tikrųjų, į esamąją padėtį žemės ūky ir aplamai ekonominėj srity vengia žiūrėti blaiviomis akimis, ne per tas ar kitas ūkanas. Kaip kam tas del tų ar kitų priežaščių ištikrųjų nieko ir nerūpi; antras perdaug yra įklimpęs į savo partinius dalykėlius, trečias tik pasaulio perėjunas ir t.t. Jei jiems primenama ta mūsų ūkio padėtis, tai jie arba bagatelizuoja, arba „autoritetingai“ atsikerta, panaudojant kaipo argumentą tą ar kitą pavienį kaimo gyvenimo reiškinį, — tai, kad kaimiečiai dabar, bendrai imant, geriau negu seniau apsirengia, kai kad daugiau, negu seniau išsigerią ir t. t. Šiuos (ar kitus) *išlaidų* didėjimo momentus, skaito žyme tvirtos, ar bent visai pakenčiamos žemės ūkio padėties. Lygios vertės argumentu būtų nurodymas į šį apsireiškimą: dargi ūkininkai šiandien brangiau apmoka darbininkus, tai tas reiškia, kad jų padėtis yra pagerėjusi. Į tikrą dalykų padėtį nė nenorima įsigilinti; mat ūkininkas *dar* gyvuoja, produktų rinkon pristato... tai, ko čia daugiau tebereikia. Tuo tarpu anie neva argumentai tik nurodo, kad žemės ūky išlaidos yra žymiai padidėjusios; o atatinkamo pajamų padidėjimo, kaip matėmė, nėra. Tas reiškia, kad žemės ūkio biudžetas, kuris gana prastas buvo ir prieš karą, dabar yra ir dar labiau pablogėjęs. Mūsų gi padėty reikalinga yra ne tik seną biudžeto lygsvarą išlaikyti, bet ir rūpintis, kad jis eitų žymiai geryn. Tuo būdu padėtis yra neabejotinai bloga.

Čia pas kai ką gali visgi kai kurių abejojimų šiuo atveju kilti. Būtent, nurodoma į patį gyvenimą, į tą, kad ūkininkų ban-

krutavimų, jų iš žemės išėjimo nors kiek didesniu skaičium nesimato. Pirmu atžvilgiu tai kiek rimtesnis, negu aukščiau pateiktieji argumentai. Visgi ir šis argumentas į dalykų esmę (t. y. į ūkio padėtį) net ir neįsigilinus, patsai savaime jau yra gan silpnas. Viena, tame argumente sąvoka „nesimato“ gali būti pakeista sąvoka „*dar* nesimato“, antra, yra žinoma bendra taisyklė, kad žemės ūkio padėčiai sunkėjant, vidutiniški ir smulkūs ūkininkai nebankrutuoja, o tik iš pradžių nustoja savo ūkius gerinę, toliau susispaudžia, skursta, net ir jų šeimų nariai emigruoja (tuo būdu ž. ūkiuose susidaro mažiau gausingos šeimynos), pagaliau, daeinama ir lig tol, kad prasideda valstiečių išgimimas[1]).

Bet pasižiūrėję tikrai mūsų padėčiai ir prisiminę viską tą, kas anksčiau buvo pasakyta, pamatysime, kad šis argumentas netur, aplamai, rimtesnės reikšmės.

Viena, mes žinome, kad maž daug lig 1922 m. žemės ūkio padėtis buvo visai kitoniška. Ir tai, kaip matėme, ne vien del to, kad po 1922 m. ūkininkai yra nustoję veik visų savo taupinių, padarytų vokiečių markėse, bet ir del visos eilės kitų priežasčių (ž. ūkio produktų ir reikmenų kainų pakitėjimas nenaudingon ūkininkams pusėn, dolerių plaukimo sumažėjimas ir t. t.). Tuo būdu naujai padėčiai pasireikšti *ir išoriniai* matomomis žymėmis dar visai nebuvo laiko — toj padėty ž. ūkis gyvena dar tik antrus metus. Be to, žemės ūky nuo 1918—22 m. laikų dar yra (žinoma, tik pas ūkininkų mažumą) užsilikę ir piniginių taupinių, jų tarpe ir dolerių. Tie doleriai pamažel iš ūkininkų rankų pereina į kitas, į ne gamintojų rankas; jie pakliūva ir Lietuvos Bankan. Daug kur ūkininkai jau spaudžiasi ir, kas aršiausia, pradedant dažnai ne nuo asmeninių savo išlaidų mažinimo, o nuo ūkio apleidimo; mat, iš išorės einanti tam tikra psichinės atmosferos srovė ir juos vis labiau yra pradėjusi pagauti. Toliau, kaip matėme, jie perka miško mažiau, negu mūsų žemės ūkis yra reikalingas, mažiau statosi. Jei pereitų metų gyventojų surašinėjimas nebuvo netikras, tai mūsų sodžiaus gyventojų skaičius yra sumažėjęs daugiau 15%; daleidžiant, kad ten klaidos būta (tur būt, keliais nuošimčiais suklysta) visgi kokiais 10—12% sodžiuje gyventojų, reiškia *ir duonos valgytojų yra mažiau, ne kaip būta prieš karą.* Darbininkui brangstant, ūkininkas stengiasi su jų mažesniu skaičium apsieiti; be to, dažnai jų ir nesuranda, (dalinai ryšy su gyventojų skaičiaus sumažėjimu, dalinai del ordinarninkų dirbtino prirakinimo prie

[1]) Prie progos buvo jau minėta, apie valstiečių išgimimą Airijoje, kai kuriose Rusijos vietose (neskaitant, žinoma, šiandieninės padėties, kuomet Rusijoje žmonių išgimimas eina labai plačiu mąstu), kai kur ir Lenkuose. Sakysime, šio šimtmečio pradžioje b. Kielciaus gub-jos kai kuriose apskrityse valstiečiai tiek buvo išsigimę ir fiziniai nusilpę, kad bernauti dvaruose jau nebetiko ir dvarininkai ordinarninkams medžiagos priversti buvo ieškoti iš kitų vietų.

dvarų). Del šios priežasties ir del dvarų parceliacijos, aplamai, pas mus yra padidėjęs skaičius ūkių be samdomų darbininkų. Toliau, kaip žinome, visi vienu balsu dabar tvirtina, kad nuo poros metų yra žymiai sumažėjęs dalių išmokėjimas, ūkių vaikams aprašymas ir t. t., reiškinys be galo nesveikas ir nenormalus. Lygiai visi mes gerai žinome, kad nežiūrint iš svetimo jungo pasiliuosavimo ir Lietuvos nepriklausomybės pirmų metų gyvenimo, nežiūrint ir gyventojų skaičiaus žymaus sumažėjimo, norinčių emigruoti svetur skaičius yra tikrai didelis; Amerikon važiuoti nori bent kelis kart tiek žmonių, kiek ten jų įleidžiama.

Dar vieną aplinkybių, šį dalyką svarstant, reikia čia prisiminti. Tai mūsų pavienių ūkių labai nelygi padėtis ryšy su tuo ar kitu jų gamybos krypsniu. Nekalbant jau apie specialę padėtį tų ūkių, kurie randasi arti miestų, ypač didesniųjų, ar šiaip vartojimo rinkų, kai kurie ūkiai ir šiaip randasi geresnėje padėty del savo gamybos rūšių, dalinai ir kultūros laipsnio. Sakysime, pereitą vasarą geresnėje už kitus ūkius padėty, buvo tie, ypač smulkesnieji (6-7 ligi 15-25 ha) ūkiai, kurie sugebėjo didesnius kiaušinių kiekius parduot. Šią gi žiemą, ypač į pavasarį, kiek pasipelnijo tie ūkiai, kurie gamina daugiau linų pluošto. Lygiai, tai vienas, tai kitas ūkis susilaukia „pastiprinimo“ doleriais iš Amerikos. Bet tas nekeičia pagrindiniai mūsų žemės ūkio bendros padėties vaizdo.

Tuo būdu mes matome, kad ta sunki mūsų žemės ūkio padėtis dar tik pačioje savo brendimo pradžioje randasi. Kokių nors ir išorybėn jau šiandien žymių reiškinių dar negalima laukti. Bet padėtis, ištikrųjų, iš pat pamatų yra taisytina. Tai padėčiai radikaliai geron pusėn nepakitėjus, galutinai mūsų valstybei ir mūsų tautai liūdnos pasekmės neabejotinos yra.

Negi mes norėtume dagyventi tokių laikų, kai žemės pradėtų iš rankų į rankas eit, kad mūsų ūkininkų tarpan pradėtų patekti pašalinis elementas? Prieš karą bendra buvo taisyklė, kad dvaras sykį skolų užtraukęs, jau ant visados skolose lieka. Šiandien ūkininkas skolą padaręs (ar tai dalį išmokant, ar trobesių pasistatant ar šiaip iš kokios nelaimės besigelbstant), neturi jokių perspektyvų, tų skolų normaliu keliu išsimokėti, tol, žinoma, kol mūsų ekonominės sąlygos nepagerės, kol žemės ūkio *likimu* tinkamai rimtai nebus mūsų susirūpinta. Kad pas vieną ar kitą ūkininką šiandien žydelis ar kitas geradėjas ūkį jau yra pradėjęs tuštinti, dar kol kas išorinio efekto atžvilgiu nieko ypatingo nesudaro. Bet juk tas procesas dar tik *pačioje savo eigos pradžioje.*

Žvilgsnis į mūsų praeitį.

Prieš baigiant šį mūsų žemės ūkio dabartinės padėties bendrais bruožais apibudinimą, man matos, ne pro šalį bus metus vieną žvilgsnį ir į kiek tolymesnės mūsų krašto praeities ekono-

minę padėtį, jos kryptį ir ten pasireiškusias tendencijas. Tai praeičiai prisižiūrėję, mes pamatysime, kad mūsų krašto ekonominis balansas ir seniau linkęs buvo būti neigiamas, o ne teigiamas, ypač, palyginant su vakarais, sakysime, nors ir su artimiausiais mūsų kaimynais, t. y. su Rytų Prūsija ir su Švedija. Palyginę kiek senesnių laikų Lietuvą, sakysime, XVI ar XVII šimtmečio su Lietuva XIX šimtmečio pabaigos, sakysime, aštuoniasdešimtais ar devyniasdešimtais metais, rasime šiuos pagrindinius skirtumus materialių turtų srity.

Per tą laiką gan žymiai padidėjo žemės ūkio trobesių skaičius, truputį, bendrai imant, ir tų trobesių kokybė pakilo, gan žymiai padidėjo ir naminių gyvulių skaičius, pagaliau, padidėjo sėjos plotas, daugumoje atsitikimų šiek tiek pagerėjo ir kultivuojamųjų augalų kokybė. Tuo būdu šiais atvejais turtų priaugimas ne tik neabejotinas, bet ir gan žymus. [1])

Bet yra ir antra medalio pusė. Per tą laiką bent 3 ar 4 kartus sumažėjo mūsų miškų plotai. Šiandien tikrojo miško (neskaitant, reiškia, girininkų pasodų žemės, miškų pelkių bei pievų ir t.t.), iš tikrųjų, Nepriklausomos Lietuvos ribose turime tik 15-15$^1/_2$% nuo bendro žemės ploto. Gi XVI ir dar, matos, ir XVII šimtmetyje ne mažiau pusės Lietuvos ploto buvo mišku apžėlusi. Ir to miško žymi diduma buvo tai senmiškis; reiškia, brandaus miško — kokia 30, o gal, ir 40% nuo krašto bendro ploto. Gi šiandien brandaus miško mes turime tik apie 5% nuo bendro mūsų žemės ploto, t. y. kokius 6-8 kartus mažiau, negu tuomet. Tuo būdu šioje srity mūsų nuostoliai yra labai dideli.

Įvertinant dabar šių dienų kainomis šiuos mūsų turtų padidėjimus ir sumažėjimus, pamatysime, kad bendroje išdavoje turtų priaugimo per tą laiką mūsų kraštas visai nebeturi. Geriausiame atsitikime, jei trobesius, gyvulius etc. kainuosime aukščiausiomis rinkos kainomis, gi mišką pigiomis, tai gal mūsų sąskaitoje tik galus su galais suvesime.

Visiškai kitas vaizdas yra daugumoje kraštų vakaruose, nors ir tuose pat Rytų Prūsuose. Pirmiausia, miško ten yra užsilikę nuo krašto bendro ploto ligi pusantro karto daugiau, ne kaip pas mus (apie 23%); brandaus gi miško ten yra netoli 2 kartu tiek (%-iais). Be to, tas brandus miškas pas juos žymiai geresnis ir iš 1 ha išdava ligi 1$^1/_2$ karto didesnė. Reiškia, Rytų Prūsai šiuo atveju turi, palyginant 2-3 kartus mažesnius negu mes nuostolius. Turtų gi priaugimas pas juos, kaip žemės ūkio trobesių, gyvulių, ž. ūkio melioracijų ir t.t. srityse nepalyginamai didesnis yra, nei pas mus; didesnis žymiai daugiau nei 3 kartus. O tai reiškia, kad per tą laiką Rytų Prūsų ekonominės darbuo-

[1]) Apie gyventojų tarpe įvykusius kokybinius ir kiekybinius pakitėjimus čia nekalbu. Tai atskira, svarbi ir tiek sudėtina tema, kad trumpais žodžiais jos paliesti nėra galima.

tės balansas yra *daug* kartų (gal visą 10 kartų) geresnis, negu Nepriklausomos Lietuvos balansas.

Be to, nepamirškime, kad XVI šimtmety visi (su nežymiomis išimtimis) Lietuvos turtai priklausė vien lietuviams, o šiandieną ta padėtis nuodugniai yra pasikeitusi; tik žemės ūkio srity mūsų turtų dauguma priklauso lietuviams, o visose kitose srityse (miestų nejudomojo turto, prekybos, pramonės ir amato srityse) kitų tautų žmonėms: žydams, lenkams, vokiečiams ir rusams. Bendroje sumoje Nepriklausomos Lietuvos sienose lietuviams priklauso ne daugiau 70% jos turtų; už tos gi sienos ribų (neskaitant emigracijos Amerikon, kurios tautinis išsilikimas gan problematingas yra, jei tik lietuvių tauta greitu laiku tinkamai neatsigaus ir savo tautinės kultūros laipsnį *tikrai aukštai* nepakeis) lietuviai ir visiškai maža turtų turi. Čia mes nekalbame apie tuos didžiausius mūsų turtus, kurie glūdi pačiuose žmonėse; bet tų turtų mes juk nenorime naudoti.

Be to, be nuostolių miškų srity mes savo ekonominiame balanse turime dar nuostolių kai kuriose tų sričių, kur Rytų Prūsai turi vien laimėjimus. Sakysime, išskyrus vien užliejamasias, kitų mūsų pievų dauguma yra aiškiai pablogėjusi del jų naturalių jėgų išaikvojimo, ne kompensuojant to nei trąšomis, nei melioracijų keliu. Lygiai mūsų dirvų dauguma, del nemokėjimo elgtis su gyvulių mėšlu, nepakankamo mineralinių trąšų vartojimo, veik visiško žalių trąšų[1]) nevartojimo ir t. t., vis dar alinimo periode randasi. Toliau, net mūsų naminių gyvulių kokybė kai kuriose vietose aštuoniasdešimtais, sakysime, pereito šimtmečio metais, palyginant su senųjų laikų gyvuliais, nėra pagerėjusi, bet pablogėjusi; tas liečia ypač mūsų galvijus ir arklius. Tose vietose, iš tikrųjų, tai nėra mūsų vietiniai galvijai bei arkliai, o tik mūsų senovės galvijų išsigimėliai (degeneratai). Tas priklauso nuo to, kad mūsų gyvulių ūkis dar nėra išgyvenęs (lygiai, kaip Rusijoj ir dalinai kaip Lenkijoj) vadinamojo gyvulininkystės krizio periodo, persilaužimo periodo, kurį vakarų kultūriniai kraštai vieni anksčiau, kiti vėliau jau yra išgyvenę, ir kurį nelygiai skaudžiai įvairūs kraštai yra patyrę. Lietuvoj tas krizis pradėjęs yra reikštis XVIII šimtmety ir pilnumoje yra pasirėiškęs XIX šimtmečio antroje pusėje. Šis gyvulininkystės prasilaužimo periodas, del Rusijos nevykusios ekonominės politikos, pas mus Lietuvoje, kaip ir kitų Rusijos rajonų daugumoje, yra pernelig ilgai užsitęsęs. Jis randasi tiesioginiame ryšy su krašto gyventojų skaičiaus patirštėjimu, ir naminių gyvulių skaičiaus padidėjimu be gyvulininkystės metodų drauge tinkamo išvystymo. Senesniais laikais, kuomet gyventojų tirštumas buvo nedidelis, mažai

[1]) Žaliosios trąšos Lietuvoje del jos palyginant šiaurės klimato turi mažesnės vertės, nei labiau į pietus esantiems kraštams (Lenkijai, Vokietijai), bet tam tikros reikšmės bent jos pietų rajonui (Suvalkijai ir Trakų - Alytaus rajonai) visgi tur. Ta ilgų metų praktika pakankamai įtikinančiai įrodė.

ir gyvulių buvo laikoma, drauge iš tų gyvulių ypatingos produkcijos (sakysime, iš karvių pieno) nereikalauta. Vasaros metu tinkamos ganiavos, žiemos metu šieno jie maž daug pakankamai turėjo. Todėl, nors ir nelabai produktingi, bet sveiki bei patvarūs jie buvo, tuo labiau, kad tų gyvulių tarpe dar žymiame laipsny veikė naturalaus parinkimo dėsnis. Vėliau gyventojų skaičiui patirštėjus ir naminių gyvulių daug daugiau laikant, dar neišmokta nei atatinkamai reikalingų pašarų pagaminti, nei aplamai racionaliau su gyvuliais verstis. Įvyko gyvulininkystės srity krizis, kuris pas mus dar toli gražu nėra išgyventas. Dar daugumoj, ne mažumoj mūsų ūkių vasaros metu mūsų, sakysime, galvijai vargsta ar tai pūdymuose ar šiaip kokiose mažai tikusiose ganiavose, o žiemos metu minta daugiausia šiaudais. Produkcijos iš jų dabar reikalaujama daugiau. Racionalės gi gyvulininkystės metodai pas mus dar ką tik pradėję yra plėstis ir ta persilaužimo periodo padaryta mūsų gyvuliams žala dar labai toli gražu nėra atitaisyta.

Tuo būdu, kaip buvo minėta, gyvulių kokybės atžvilgiu mes palyginti su senaisiais laikais kai kuriuose Lietuvos rajonuose turime ne laimėjimų, o nuostolių.

Rytų gi Prūsai visose šitose srityse, t. y. pievų kultūros srity, gyvulių kokybės atžvilgiu ir t. t. vien laimėjimus tur.

Dabar sugretinkime kelias mūsų tautos praeities gyvenimo momentų išdavas.. Jau matėme, kad, sakysime, 5 pastarųjų šimtmečių (1400 — 1900 m.) mūsų gyvenimo ekonominis balansas, Nepriklausomos Lietuvos sienose, išpuola lig 10 kartų blogesnis, negu Rytų Prūsų. Dar blogiau, jei palyginsime visos (be emigrantų Amerikon) lietuvių tautos tą balansą už tą pat laikotarpį su vokiečių tautos tokiu pat balansu. Per tą laikotarpį lietuvių apgyvendinta teritorija yra daugiau kaip 2 kartu sumažėjusi, vokiečių gi lig (ar bent netoli) $1^1/_2$ karto padidėjusi; reiškia, tas dalykas mums apie 3 kartus blogiau išpuola. Bet ir „savo“ teritorijoje mums priklauso daugiausia $70^0/_0$ toje teritorijoje esančių turtų, vokiečiams gi jų teritorijoje veik viskas priklauso.

Tuo būdu bendrai už tą laikotarpį mūsų ekonominio gyvenimo balansas yra kokius 40 kartų blogesnis, nei vokiečių tautos $10 \times 3 + {}^{10}/_{7}$. Ir ištikrųjų šiandien vokiečių su austrais turtai yra, man matos, daugiau, negu 100 kartų didesni, kaip lietuvių; tuo tarpu, kaip sakysime, 1300 arba 1400 metais jie buvo didesni gal kokius 2, daugiausia 3 kartus (turėkime omeny miškus).

Palyginant su lenkais arba rusais taip blogai tas mūsų balansas jau neišpuls, bet visgi išpuls *visai blogai*. Reiškia, *ir šiandien ir praeity esame ir buvome apsileidę, per daug snaudėme, per lengva bet kuo nusiramindavome.* Ir tautos ekonomikos tinkamai nesutvarkę, liūdnų išdavų sulaukėme ir politinėse ir kultūrinėse savo gyvenimo srityse. Platesnių apsižvelgti horizontų vengiant, rimčiau apie tolimesnę savo tautos ateitį negalvojant, *vis labiau atsilikdavome nuo kitų, vis silpniau versdavomės tarp-*

tautinėse gyvenimo varžytinėse. Mūsų krašto praeities ekonominiame gyvenime, lygiai kaip ir šiandien, nebuvo atatinkamos ir sveikos lygsvaros tarp gamybos ir vartojimo. Kaip ir šiandien ne gamybos reikalai ir ne gamintojai daugiausia nusverdavo mūsų gyvenimą tvarkant, bet vartotojai. Ekonomika ir dalinai aplamai *kuriamasai darbas* visuomet pas mus *būdavo užkriosny, ne madoj.*

Tas taip buvo ir dar taip yra, nežiūrint, kad lietuviuose iš prigimties yra ne mažiau davinių, kaip pas kitas Centro ir Vakarų Europos tautas, tinkamai savo gyvenimą sutvarkyti ir savo ūkį aukštai išvystyti; sakyčiau, kai kuriais atžvilgiais tie daviniai net tinkamesni. Bet dalinai tikrai del savo didelio apsileidimo ir savo kuriamosios energijos laiku neišplėtimo, dalinai del kai kurių (jų čia neminėsiu) nepalankių mums išorinių aplinkybių, mes atsidūrėme dabartinėje padėty, kurią iš ekonominės pusės bendrais bruožais šiame savo rašte aš ir mėginau nupiešti.

Dar žvilgsnis į praeitį.

Dirstelėjus į savo praeitį, mums tuoj krinta į akis, kiek nesveikai į mūsų dvasią ir į mūsų viso gyvenimo, ypač ekonominio, eigą yra paveikę slavai, t. y. lenkai ir rusai. Jie paaštrino baudžiavos padėtį Lietuvoje. Be jų įtakos mūsų gyvenimo eiga, be abėjo, būtų buvusi visiškai kitoniška. Net, sakysime, VIII amžiuje, sulig dabar turimų davinių, Lietuvos gyvenime būta daug daugiau žmoniškumo, daugiau kultūrinių reiškinių, ne tik kaip pas lenkus bei rusus, bet ir kaip pas vokiečius. Ir šiandien palyginus savo užkampių kaimietį, kuo mažiausia dabartinės kultūros paliestą (žinoma, tam tyčia neieškant kokio degenerato, gyvenimo žiaurybių sumalto ar kokių raugų supelėdinto), net visai analfabetą, su rusų, net ir lenkų kaimiečiu (ir nebūtinai analfabetu); pamatysime, kad yra visai žymus žmoniškumo, šeimyninių santykių švaros ir t. t. skirtumas mūsų kaimiečio naudon. Pažvelgę į šiaurę, pamatysime, kad ten, sakysime, švedijos kaimietis yra vienas kultūringiausių, o gal ir patsai kultūringiausias visoje Europoje. Skandinavijoje kai kuriose vietose ir baudžiavos visai nebūta, o kur jos būta, tai būta daug švelnesnėse formose, nei kitur Europoje. Lietuva šiuo atveju yra lyg pereinamoje juostoje. Pas mus baudžiavos ne tik būta, bet ir gan kietose formose. Bet pas lenkus ir ypač pas rusus ir vokiečius baudžiavos būta dar sunkesnėse formose. Tuo būdu Lietuva šiuo atžvilgiu buvo lyg šioks toks oazas, lyg šiokia tokia išimtis. Suprantama, kad Lietuvai iš visų pusių esant slavų ir vokiečių apsuptai, jų elementų viduje persunktai ir su slavais (gudais bei lenkais) turinčiai valstybinių bendrų ryšių tas skirtumas negalėjo būti labai žymus. Prisimintina mums yra ir tas faktas, kad pačios Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos ribose, bet gudų žemėse, baudžiavos būta jau sunkesnėse formose, negu etnografinėje Lietuvoje. Tai dar vienas pažymys, kad tas dides-

nis mūsų gyvenimo žmoniškumas, kultūringumas (pačioje to žodžio gražioje prasmėje), buvo gaivinamas iš pačių mūsų tautos gyvenimo gelmių, o nebuvo del išorinių faktorių veikimo atsiradęs. Tose gelmėse buvo ir *dalinai dar* šiandien yra užuomazgų išaugti gražiai ir didžiai kultūrai; bet mes to nenorime. Ir XV—XVII amžiais iš tų savo turtų, tų gerybių tiek, kiek gyvenimo eigos buvo mūsų reikalauta, mes nepasinaudojome (tam buvo visa eilė priežasčių; bet čia aš tik patį faktą pažymiu). Ir mes tautiniu atžvilgiu, kaip žinome, pradėjome nustoti savo pakraščių. Viduje tautiniu atžvilgiu pradėjome nustoti savo aukštesniųjų sluoksnių ir neišplėtėme savo ekonominių jėgų. Vis labiau lenkėjantieji (dalinai ir rusėjanti) mūsų bajorai, slavų dvasios įtekmės pagauti, vis prasčiau, sulig laiko reikalavimais, tvarkėsi ekonominėje srity. Valstietį vis labiau stūmė skurdo ir apatijos kelian, nors ir ne tiek, kiek Rusuos, dalinai ir Lenkuos. Mažindami valstiečio nuosavybės teises, iškreipdavo nuosavybės teisės sąvokos supratimą pas jį, ką aiškiai dar šiandien jaučiame.

Tie procesai lig pat XIX amžiaus vis tolyn ėjo, vis labiau ardė mūsų valstiečio gyvenimą. Be to, kadangi lietuvių tauta tuo laikotarpiu, juo tolyn, juo labyn virsdavo vien valstiečių tauta, neturinčia lig XIX amžiaus paskutinių poros dešimtmečių metų savo šviesuomenės ir, aplamai, tautos sąmoningesniam gyvenimui vadovaujančių sluoksnių, tai ji iš Europos viešojo gyvenimo liko lyg išbraukta.

To laikotarpio, kiek ankstybesniais tarpais buvo įvykę porą įdomių mūsų gyvenimo bendroje eigoje „incidentų“. Po Ukrainos kazokų ir Švedų XVII amžiaus karų Lietuvos keletas rajonų (Šiaulių ir kiti), tiek buvo išterioti ir žemės ūkis tiek sunaikintas, kad nei tų laikų valdžia, nei bajorai neišrado jokios galimybės susitvarkyti. Tuomet valstiečiams keliuose rajonuose buvo palikta kone visai liuosai tvarkytis ir gyventi, kaip patys išmano; žinoma, jei tvarkytis nesugebės, tai ir galės badu mirti. Ir štai netrukus tie seniau visiškai nuvargę valstiečiai tiek atsigavo, kad savo vaikus pradėjo net aukštesnin mokslan leisti, kad pradėjo atgaivinti nuo seniai jau pertrauktus ryšius su Baltijos jūrų uostais. Valstiečiams tiek atsigavus, bajorams vel radosi galimybės, žinoma, ir progos savotiškai juos „patvarkyti“. Tokių „incidentų“ mūsų baudžiavos istorijoje būta ne vieno. *Ir jie primygtinai mums rodo, kad sudarius tinkamas sąlygas, iš mūsų valstiečių darbo galėtume nemažų vaisių turėti. Ten mūsų patys didžiausi turtai glūdi.*

Greta to, anais laikais įvyko dar du dalyku, kuriuodu labai negerai paveikė į sveiką mūsų ekonominio gyvenimo augimą ir, galų gale, į visą mūsų tautos gyvenimą. Tai Lietuvių tautos faktinasai nuo jūros atstumimas ir mūsų prekybos į svetimas, daugiausia į žydų, rankas perėjimas. Senovėje lietuviai betarpiai susisiekdavo su Baltijos jūromis, ir nors prekybą turėjo mažai išplėstą, bet tais laikais ir bet kuri kita tauta turėdavo mažai

išaugusią savo prekybą, ir ta prekyba daugely kraštų būdavo dalinai ir svetimųjų rankose. Tik vėlybesniais laikais ta prekyba labiau išsiplėsdavo ir tam tikrų kraštų bei tautų vis labiau savo rankos būdavo paimama. Pas mus gi buvo visai atvirkščiai. Kuo toliau, tuo labiau prekyba iš lietuvių rankų ėjo į žydų, dalinai ir kitų svetimtaučių rankas. Netikra būtų tvirtinti, kad lietuviai yra visai į prekybą nelinkę. Iš prigimties jų šiuo atveju linkimai, rodos, bus nemažesni, kaip, vidutiniškai imant, kitų Europos tautų; kartais gal net didesni, nei, sakysime, vokiečių. Taip, mes žinome, kad ir senovės laikais lietuviai prekybos taip jau labai nevengdavo; baudžiavos laikais, kaip tik mūsų valstiečių padėtis lengvėdavo, jie tuoj darydavo žygių susisiekti betarpiai su Baltijos uostais; ir dabar, progai pasitaikius, iš žemės ūkio be kokių ypatingų svyravimų jie pereina prie prekybos. Dar nesenai prieš karą kai kurie ūkininkai, vengdami tarpininkų, pristatydavo savo produktus (linų pluoštą, arklius) į Rygą, Liepojų, Rytų Prūsus ir iš tolimesniųjų vietų, net, sakysime, keliai į tokį palyginant tolimą mums uostą, kaip Danskas (Gandinas) septyniasdešimtaisiais ir aštuoniasdešimtaisiais metais Suvalkijoje kai kuriems ūkininkams dar buvo žinomi; tik apie tą laiką galutinai yra nutrūkę mūsų ūkininkų betarpis į Danską savo produktų (linų pluošto, medaus, arklių etc.) pristatymas.

Neabejotiną, kad žydų tauta turi tam tikrų prekybai gabumų ir kad ji toje prekyboje sudaro savotišką atmosferą bei metodus. Ir su ta atmosfera bei metodais lietuviams buvo sunku kovoti. Kai žydai jų išmėgintais būdais rado tvirtos paramos pas Lietuvos dvarininkus irgi tuo pačiu pas valdžią ir net pas Lietuvos dvasiškiją, lietuviai ilgainiui liko visiškai iš prekybos išstumti. Pagaliau, daugumos pradėta į prekybą žiūrėti, kaipo į *neprideranti žmogui verslą*[1]). Gi nuo jūros mūsų nustūmimas nutraukė lietuvių tautos tiesioginius ryšius su vakarais ir galutinai pastumėjo mus slavų ir, aplamai, Rytų įtakon[2]). Ir tai nežiūrint to, kad geografiniu atžvilgiu lietuvių tauta randasi Europos Centro, o ne rytų rajonuose.

Bendras žvilgsnis į Lietuvos ir jos ūkio prieškarinę ir dabartinę padėtį.

Viskas tas, apie ką yra kalbėta dviejuose pastaruose skyriuose drauge dar ir su kitomis aplinkybėmis (jų čia minėti nėra vietos), galutinai iškreipė mūsų krašto bei tautos ekonominį ir kultūrinį pletojimąsi. Tai buvo be galo dideli mūsų tautos pralaimėjimai, kuriuos, jei ir *tinkamai* pradėsime nuo šio laiko tvarkyti (rimto gi tam noro dar nerodome), tai ir tai dar labai negreit galėsime kompensuoti (išlyginti). Nieko todel ypatingai

[1]) Nes jautė antipatijos į kai kuriuos tos prekybos „būdus".

[2]) Ir lig šiandien mes lietuviais esame daugiau tik kalbos atžvilgiu, o ne savitos kultūros ir dvasios išauklėjimo atžvilgiu.

stebėtino nėra, kad tokiomis sąlygomis mūsų praeities ekonominio gyvenimo balansas tiek negeras išėjo. Ir vėliau, baudžiavai praslinkus, tuo atveju padėtis kiek radikaliau dar nesitaisė. Nes tos baudžiavos panaikinimas tų dviejų iš pagrindinio mūsų ekonominio gyvenimo nesveikan kelian nukrypimo dalykų, būtent, nuo jūrų nutolimo bei su Vakarais lietuvių tiesioginių ryšių silpnumo ir prekybos į svetimas rankas patekimo, patsai savaime dar nekeitė[1]) (netaisė); be to, ir trečiasis momentas, slavų dvasios destruktyve į mūsų gyvenimą įtekmė nė kiek nemažėjo. Kiek mažėti buvo pradėjusi lenkų įtekmė Lietuvoje, bet drauge labai padidėjo rusų įtekmė, kaip del bendro valstybinio gyvenimo, taip, ypač, del mūsų jaunuomenės rusų dvasioje švietimo. Del slavų į mūsų dvasią negeros įtekmės ir del slavų darbo neproduktingumo ir obalsių skambumo bei stačiokiško radikalumo atmosferoje (kur, be to, veikia destruktyviai rusų ir žydų dvasios momentai), išauklėjimo mūsų inteligentija, dar lig šiol, kaip jau buvo ne kartą minėta, nėra atsipeikėjusi, lig šiol dar vengia blaiviomis akimis mūsų gyvenimo tikrenybėn pažiūrėti. Dar lig šiol, sakysime, mūsų politinių partijų didžiuma lyg bijo savo programose tinkamą vietą ekonominiams klausimams pavesti, ir dar mažiau tuos ekonominius klausimus praktiškai savo darbuotėje įvertina.

Sulig tuo yra ir mūsų ekonominio gyvenimo išvados. Prieš karą turėjome, tiesa, tose ir kitose mūsų ekonominio gyvenimo srityse, jų skaičiuje ir mūsų žemės ūky, šiokios tokios pažangos. Bet ji, bendrai imant, sulig reikalavimais gyvenime, buvo per daug nežymi, ir, sakysime, mes žemės ūkio kultūros atžvilgiu ne tik nesiartinome prie danų, bet per keturiasdešimtį, t. y. nuo 1865 lig 1905 m. skirtumas tarp žemės ūkio kultūros stovio pas mus ir pas danus net mūsų nenaudai padidėjo. Ir miškų ūkio srity prieš karą tinkamos lygsvaros dar nebuvo pasiekta; dar gi pastaruoju prieš karą dešimtmečiu mūsų miškų bendras plotas keliais nuošimčiais sumažėjo. Dar visai nebuvo sutvarkytas mūsų žemės ūkio trobesių statybos klausimas. Po senovei vien mišku tai statybai tenkintis vis mažiau buvo galimybės, o iš kitokios (ne miško) medžiagos žemės ūkyje statyba buvo dar tik užuomazgoje, ir tik pačiais paskutiniais prieš karą metais rusų valdžios buvo pradėta daryti, kad šios rūšies statybą plačiau kaime įgyvendinus.

Toliau, kaip visi žinome, lig pat karui iš Lietuvos krašto, dar gan retai apgyvendinto (maž daug 40 gyventojų 1 ketvirtainiui kilometrui) ir su geresne iš prigimties, negu pas kaimynus žeme, emigracija ir pirmon eilėn Amerikon buvo nepaprastai didelė. Tų emigrantų milžiniška dauguma atgal Lietuvon negrįždavo. Tam emigravimui šiek tiek buvo ir politinių motyvų, bet pagrindinės priežastys gludėjo mūsų krašto ekonominėje padėty ir buvo tiesioginiuose ryšiuose su tais momentais, del kurių Lie-

[1]) Nekalbant jau apie pasilikimą ir toliau svetimame junge.

tuvoje ekonomika veik visuomet rasdavosi „užkrosnyje". Krašto nuostoliai gyvųjų jėgų atžvilgiu del šitos emigracijos buvo nepaprastai dideli. Emigruodavo daugumoje darbo amžiaus žmonės ir, be abejo, emigrantų tarpe energingesniųjų ir su iniciatyva žmonių nuošimtis buvo didesnis, negu tarpe likusiųjų krašte. O emigrantai su sveikatos defektais Amerikon visai nebūdavo įleidžiami ir jų visi 100% likdavo Lietuvoje.

Reiškia Lietuva gamindavo darbui žmonės, iš jų gi darbo naudojosi Amerika. Skaitoma, kad iš dabartinių Nepriklausomos Lietuvos sienų svetimuosna kraštuosna (t. y. daugiausia Amerikon, paskui į Rusijos miestus, į Angliją ir t. t.) emigravo ne mažiau vienos šeštos dalies jos visų gyventojų, t. y. kokie 400.000 žmonių. Jei mėginti tuos nuostolius apkainuoti pinigais (man rodos, vienam emigrantui vidutiniškai skaityti 10.000 litų nebus per daug), tai tų Lietuvos nuostolių suma prilygtų 4 milijardams litų, t. y. sumai maž daug 20 kartų didesnei, negu viso mūsų valstybės metinio biudžeto suma. O Amerikos Jungtinių Valstybių del mūsų emigracijos „pasipelnijimas", skaitant, kad iš tų 400.000 apie $^3/_4$ arba 300.000 emigravo Jungtin. Valstijosna, bus nemažesnis 300.000×3000 dol. = 900 milijonų dolerių, arba 9 miliardai litų (Amerikoje darbo išdava daug didesnė, nei Lietuvoje). Mūsų emigrantų iš Amerikos Lietuvon prisiunčiamieji doleriai tik labai mažame laipsny galėjo mūsų krašto nuostolius del žmonių gyvosios jegos nustojimo kompensuoti. Nors nereikia pamiršti, kad ir dabar ir prieš karą tie doleriai gelbėdavo palaikyti mūsų ūky lygsvarą, suteikdavo net šiek tiek akstinų ir jo plėtimuisi.

Deja, ir šiandien emigruoti iš Lietuvos kandidatų netrūksta. Ir jų dauguma yra iš kaimo. O mūsų krašto gyventojų skaičius, sulig paskutinio (1923 m.) surašinėjimo yra sumažėjęs daugiau, kaip 15%; ir rusų valdžios slopinanti mūsų kraštą visais atžvilgiais valdžia yra pašalinta ir mes „patys" savo gyvenimą *kuriame*. Bet per maža matos *mūsų darbuotėje kūrybos žymių* ir *per daug ardymo*. Tiesa, 1919 ir 20 metais iš Amerikos Lietuvon pasirodė reemigrantų; net kai kam galėjo pasirodyti, ar neprasidės mūsų į Ameriką buvusių emigrantų grįžtančioji Lietuvon banga. Bet... paragavę mūsų duonos ir mūsų tvarkos, tie „amerikontai" daugumoje jau vel yra išsidanginę Amerikon, ir platina ten dažnai net perdėtas žinias apie negerus mūsų gyvenimo apsireiškimus. Dabar naujai iš Amerikos atvykstančių jau maža.

Toliau, aplamai imant, pas mus jaučiama yra didelė specialistų stoka; kai kuriuose žemės ūkio darbo srityse jų beveik ir visai nėra. Tose gi srityse neapdirbto darbo, galima sakyti, guli ištisi dirvonai. Ir štai susidarė tokia padėtis, kad mūsų inteligentai ir specialistai iš tų darbo sričių, kur tų specialistų pas mus tokia stoka, pradės galvoti apie emigracija iš Lietuvos. Tas liečia pirmon eilėn tuos, kurie sugeba darbą dirbti. Juos kai kurios mūsų gyvenimo ir tvarkos „savybės" lyg išstumia iš kūriamojo mūsų valstybei darbo.

Štai kaip ir prieš karą mūsų kaimas, nežiūrint mūsų miškų negausumo, statosi kuo neišimtinai iš miško; ir tai netiksliai miško medžiagą vartojant bei neatatinkamos rūšies trobesius statant. Ir valdžios pastangų, kad tą statybą sutvarkius, prie to, kad išplėtus kaime statyba iš nedegamosios medžiagos (molio ir smėlio plytų, akmens, geležies betono, molio ir t. t.), šiandien yra dargi mažiau, nei būtų pastaraisiais keliais metais prieš karą. Drauge mūsų miškai nyksta, o ūkininkai statosi daug mažiau, negu reikėtų, ir del to yra kuo labiausia nepatenkinti ... vieno pačių pagrindinių mūsų kapitalo aikvojimas tuo būdu beeina senoviškai ... Žemės ūkis tiek neatsigauna, *kiek tas mums yra būtina* (del to ir yra ... nepavykusi ž. ūkio statyba, linkimas emigruoti, veik visiška žemės ūkio melioracijų stoka ir t. t.).

Aikvojami į ateitį visai neatsižvelgiant ir tie žemės ūkio aukštesnesės kultūros tik *trupiniai*, kurie mūsų krašte buvo prieš karą susidarę ir nuo karo užsilikę: drenuoti laukai, ūkiai su veisliniais gyvuliais ir šiaip geresnieji kultūriniai ūkiai, geresnieji ūkiuose triobesiai ir t. t. Dažnai be jokio tikro reikalo nuo žemės ūkio kultūros darbų pašalinami reti dar pas mus atatinkamų darbų žinovai ... Nesibijoma bet kokių eksperimentų; nė nemanoma, kiek ekonominis gyvenimas jautrus yra ir kiek jam reikalingas yra pastovumas ir aiški ypač teisėtumo atžvilgiu padėtis; lengva širdim daromi priešekonominiai parėdymai ir priešekonominiai įstatymai leidžiami ... Vis tai vieno „skonio“ dalykai, prie vieno tikslo vedantieji ... Ir gamyba bei gamintojai su savo reikalais vis užkrosny yra. Pirmon eilėn, kaip seniau baudžiavos dvarininkai žydelių-pirklių padedami, taip šiandieną įvairaus dažo „obalsininkai“, įvairaus plauko „šmuklerių“ ir pusšmuklerių padedami, mūsų gyvenimą „tvarko“. Įnešę kiek modernų pakeitimų į senuosius „darbo“ metodus, jie tos pat ekonominės ir kultūrinės mūsų tautai vertės „tvarką“ mūsų krašte vykdo.

Ir sparčiausia šiandien gal aikvojami tie mūsų turtai, tos gerybės, kurios glūdi pačiuose mūsų žmonėse, t. y. jų darbštume ir kituose geruose privalumuose.

O medžiagos išaikvoti šiandien jau daug mažiau mes beturime, negu mūsų kadaise turėta. Jei ir toliau mūsų gyvenime vyraus ne kūriamieji (o kiti) momentai, tai *kas nors iš svetimųjų savo rankomis užpildys susidarančiąją mūsų krašte ekonominę (ir ne vien ekonominę) tuštumą.*

Memento ...!

Žemės ūkis ir pramonė Lietuvoje.

Viso mūsų ekonominio, o tolesnėje išdavoje ir tautiniai kultūrinio gyvenimo pagrindas yra žemės ūkis. Tuo klausimu pas mus tiek jau buvo kalbėta ir rašyta, kad manau čia nėra reikalo kiek smulkiau del jo apsistoti. Tai nėra, kaip kai kieno kalbama,

ik viena nors ir svarbiausių mūsų ekonominio gyvenimo šakų. Tai yra vienintėlis Lietuvoje ekonominio gyvenimo medis, be kurio (įskaitant čia ir miškų ūkį) tame ekonominiame gyvenime labai mažai kas daugiau yra, gal vienas kitas koks menkas... krūmokšlis. Tik tą žemės ūkį reikalinga suprasti plačioje žodžio prasmėje, t. y. ne tik drauge su atatinkamomis pramonės šakomis (spirito dirbyklomis, malūnais, pieninėmis, skerdyklomis, ir t. t.), bet ir su visomis tomis prekybos, amato ir kitomis šakomis, kurios iš to medžio, iš to pagrindo yra išaugusios. Taip tą klausimą suprasdami, mes tinkamai įvertinsime viso mūsų ūkio padėtį Lietuvoje ir turėsime galimybės tinkamai įvertinti ir bet kurio pavienio ekonominio fakto mūsų gyvenime reikšme; dalykus imsime tikrai plačiai ir realiai. O vadindami mūsų žemės ūkį vien mūsų ekonominio būvio šaka, nors ir svarbiausia, mes dalyką imame siaurai ir tuo pasunkiname sau galimybę tinkamai mūsų gyvenimo sąlygose orientuotis, nustojame reikalingos perspektyvos.

Kitaip su tuo dalyku yra kituose kraštuose, net toje pat Rusijoje arba Lenkijoje. Ir viename ir kitame tų kraštų yra žymi gaunamoji pramonė (akmeninio anglies kasyklos, žibalas, druska, geležies rūda ir t. t.) ir apdirbamoji pramonė, kuri tiesioginiai šia gaunamaja pramone remiasi. Iš jų gi pagrindo išaugusios atatinkamos amato šakos, prekyba ir kiti verslai. Tuo būdu bendras gyvenimo vaizdas ten esminiai žymiai kitokis yra. Ir nors ir Rusijoje žemės ūkis krašto ekonominiame gyvenime turi didesnės už gaunamąją ar apdirbamąją pramonę reikšmės. bet jis ten visgi nėra tas vienintėlis ekonominio gyvenimo medis, kaip Lietuvoje.

Iš tikrųjų, kiek maža Lietuvoje mes turime ekonominių šakų su mūsų žemės ūkiu nesurištų. Tai bus, sakysime, stiklo fabrikas, dalinai b. Šmidto geležies išdirbinių fabrikas, dar porą odos fabrikų ir... kuo ne viskas.

Ir del numatomos ateities yra aišku, kad mes Lietuvoje jokios *savaimingos reikšmės* t. y. be artimesnių ryšių su mūsų žemės ar miškų ūkiais apdirbamosios pramonės *didžiu mastu*[1]) išsiplėtimo laukti negalime. Net senosios Rusijos laikais tokia pramonė pas mus Lietuvoje kiek žymiau plėstis tendencijos nerodė. Sąlygos gi tuomet daug palankesnės buvo. Rusija, ypač Vittės laikais, labai energinga apdirbamosios pramonės augimą rėmė, dažnai ir tiek griežtomis dirbtinomis priemonėmis, kad tas labai nesveikai atsimušdavo į bendrą Rusijos ekonominio gyvenimo plėtimasi, pirmon eilėn į jos žemės ūkį. Apdirbamosios pramonės daugelis šakų nuo užsienio konkurencijos buvo apdrausta aukštais, dažnai ir labai aukštais muitais. Tie muitai labai pabrangindavo tos pramonės dirbinių kainas Rusijoje ir, būdami

[1]) „Didžiu mastu“ žodžiai mano yra pabrėžti, nes viena ir kita tos pramonės šaka ir mūsų dabartinėmis sąlygomis gali šiek tiek tarpti.

naudingais apdirbamajai pramonei, žemės ūkiui, atvirkščiai, daugumoje atsitikimų buvo kenksmingi[2]). Iš tos padėties naudojosi ir Lietuvos pramonė, kentė gi Lietuvos žemės ūkis.

Rusijos bet kurio kampo žalioji medžiaga ir kuras, kaip tai, geležies rūda, anglis, žibalas ir t. t., nekliudomai galėjo būti vežami Lietuvos pramonės reikalams. Rusijos gelžkelių prekiniai tarifai, ypač didesniems distansams buvo nepaprastai pigūs. Tokių pigių tarifų ne tik šiandien, bet ir artymoj ateity nenusimato.

Tuo būdu šiais atvejais, net ir lygiai patogios, kaip yra pas mus buvusi prieš karą, padėties mūsų apdirbamajai pramonei sudaryti nėra galimybės, nekalbant jau apie patogesnės padėties sudarymą. O mes žinome, kad senoji Rusija *be atodairos* savo apdirbamąją (dalinai ir gaunamąją) pramonę proteguodama, veik pamiršo savo žemės ūkį ir nors kiek tinkamiau jo plėtimosi neparėmė. Ilgainiui, Rusijos žemės ūkio kultūros atsilikimas negerai pradėjo atsiliepti ir į apdirbamosios pramonės tarpimą, nes jai per maža augo vidaus rinkos, šiaip gi Rusijos likimui tas jos ž. ūkio atsilikimas turėjo katastrofalės reikšmės.

Toliau, Lietuvos pramonė tuomet savo dirbiniams rinką nekliudomai galėjo turėti visoje b. Rusijos teritorijoje. Ir šio dalyko šiandien nėra, ir ryt dar nebus, kadangi tos rinkos pagrindiniai iširusios yra; be to, kai su Rusija normalesnių prekybinių santykių laikas ateis, tai Vakarų pramonės reikalus Rusijos rinkoje rems ir galingos politinės jėgos, o tos pramonės ekonominių jėgų nė lyginti nėra galima net su įsivaizdinamos ateity Lietuvoje apdirbamosios pramonės jėgomis.

Tuo būdu mes matome, kad tokių patogių savo plėtimuisi sąlygų, kurias apdirbamoji pramonė Lietuvoje yra turėjusi senosios Rusijos laikais, šiandie numatomoj ateity nebegal būti.

Bet, kaip visi mes žinome, šitose nepaprastai jai patogiose sąlygose ta pramonė Lietuvoje augo visai nesparčiai. Jei mes palyginsime pastarųjų 10 prieš karą metų mūsų apdirbamosios pramonės ir mūsų žemės ūkio augimo tarpą, tai patėmysime, kad mūsų žemės ūkio srity laimėjimų tuomet yra buvę net daugiau, negu tos pramonės srity.

Mes gi žinome, kad prieš karą mūsų žemės ūkis buvo labai nepatogiose savo plėtimosi sąlygose. Del muitų ir kitų priežasčių žemės ūkiui ir ūkininko šeimai reikalingi reikmenys ir prekės dažnai buvo nepaprastai brangūs; o žemės ūkio produktų kainos, del įvairių priežasčių ir daugiausia del netikusios su Vokietija prekybinės sutarties ir Vokietijos aukštų įvežamųjų muitų buvo žemos. Sakysime, javų varpuočių kainų Lietuvoje tuomet būta 25 — 35% pigesnių, ne kaip jos būtų buvusios, jei jos be

[2]) Šiuo atveju ir mes šiandien kai ką persūdome, muitais per daug kai kurias prekes (vinis, spynas, šriubus, skardas, grandinius ir t.t.) pabrangindami ir tuo ant mūsų žemės ūkio uždėdami naštą palaikyti su skriauda sau negaivias pas mus pramonės šakas.

muito būtų ėjusios Vokietijon; galvijų kainos buvo apie 2 kartu pigesnės, kiaulių kainos be galo nepastovios buvo, kiaušinių ir linų pluošto prekyba taip pat buvo primityvėje stadijoje. Pagaliau, pigūs ilgiems distansams gelžkelių tarifai, tiek patogūs daugeliu atžvilgių mūsų pramonei, žemės ūkiui dažniausia būdavo kenksmingi. Jie užversdavo Lietuvą, Pavolgy, Kubaniaus srityje pigiai produkuotais: grūdais, miltais ir kitokiais. Pervežti iš Samaros arba Saratovo grūdus Kaunan, Suvalkuosna ar Kybartuosna pigiau atseidavo, nei pervežti vietos grūdus iš Švestokų ar Alytaus stočių į tuos pat Kybartus. Be to, iš Pavolgės ar iš kitų tolimų Rusijos vietų pigiu tarifu į Kauną, sakysime, atvežtieji grūdai tuo pat pigiu tarifu galėjo būti vežiojami į bet kurią Lietuvos vietą, konkurenciją vietos javams darydami.

Tuo būdu Lietuvos žemės ūkis prieš karą buvo pastatytas ir žymioj daly dirbtinomis priemonėmis, į visai sunkią padėtį. Priešingai, apdirbamosios pramonės padėtis buvo globojama. *Palyginant su Vokietijos ar Danijos ūkininkais mūsų ūkininkai savo produktus parduodavo nuo 20 — 30% (javai) lig 40—50% (galvijai, linų pluoštas) pigiau, savo gi ūkiui savo šeimai reikalingas prekes (geležį, mašinas bei įrankius, manufaktūrą ir t. t.) pirkdavo (su mažomis išimtimis) 10—30% brangiau.*

Reiškia, mūsų ūkininko padėtis savo produktų ir reikmenų kainomis buvo radikaliai skirtinga nuo vokiečių, danų ar švedų ūkininko padėties. Šiai iliustracijai imkime mažą pavyzdėlį. Sakysime, koksai nors mūsų 24 ha (40 margų) ūkininkas tuomet (t. y. 1909 — 1913 m.) turėdavo per metus kokius 500 litų (100 aukso rublių) grynų gyvais pinigais[1]) pajamų. Tiek turint grynų piniginių pajamų, pajamų bruto, vidutiniškai pas jį turėjo būti kokie 1500 litų (300 rub.), o įvairių piniginių išlaidų (savo ūkiui ir šeimai), kokie 1000 litų, arba dar dažniau pajamų bruto 2000 litų, o išlaidų 1500 litų.

Kiek gi tas mūsų ūkininkas būtų turėjęs *grynų* pajamų, jei pas mus tuomet būtų buvę Vokietijos kainos. Pajamų vieton 1500 l., būtų 1500 lit.+ minimum 30% arba 450 l.=1950 l, o vieton 2000 lt., būtų 2000 lit.+ 30% arba 600 l.=2600 l.; išlaidų gi vieton 1000 l.—minus 20% arba 200 l.=800 l, ir vieton 1500 l.—minus 20% arba 300 l. = 1200 l. Reiškia, pirmu atsitikimu grynų pajamų būtų buvę 1950 l.—800 l. = *1150 l.*, antrame atsitikime 2600 l.—1200 l.=*1400 l.* t. y. daugiau, kaip du kartu. Tai senos gamybos (kokybės ir kiekybės atžvilgiais) ribose. Bet, be abejo, tose geresnėse kainų sąlygose, ir pati gamyba būtų žymiai intensyvesnė, daugiau ir brangesnės rūšies produktų būtų buvę gaminama ir parduodama, ir bendra mūsų žemės ūkio padėtis būtų buvusi nepalyginamai geresnė.

---

[1]) Pas ūkininką, kuris patsai savo ūkį tvarko, gerėja tasai jo ūkis, t. y. triobesiai, gyvuliai, padargai ir t. t. ir tame, paprastai, randasi *pagrindinės* ūkininko grynos pajamos, o ne piniginėse taupmenose.

Mes žinome, kad ir tose labai pablogintose ir žymioj daly dirbtinose sąlygose mūsų žemės ūkis nenyko, kas, rodos, būtų turėjęs būti, palyginus jo padėtį su apdirbamosios pramonės padėtim, bet dargi tvarkėsi ir kilo, nors ir mažiau, negu tas geistina buvo. Bet ir tas ne labai žymus mūsų žemės ūkio kultūros tokiomis sąlygomis kilimas rodo, *kiek gaivumo mūsų žemės ūky buvo ir yra ir, kad jau vien dirbtino į jį spaudimo pašalinimas jo plėtimuisi pravertų plačias perspektyvas.*

Be to, kaip žinome, prieš karą mūsų vidutinieji ir smulkieji ūkininkai negalėjo platesniu mastu naudotis iš pigaus žemės ūkio kredito; *visiškai blogai* pastatytas buvo žemės ūkio švietimas mūsų krašte (drauge ne aukštai stovėjo ir bendras švietimo[1]) reikalas mūsų krašte); labai mažai buvo daroma ir tiesioginių žemės ūkio kultūrai kelti darbų (nors kai kuriose srityse daugiaus, negu šiandien).

Tuo dalinai (visgi tik dalinai) galima aiškinti, kad mūsų krašto ekonominio balanso išsilyginimas (del kurio aukščiau buvo truputį jau kalbėta) ėio taip nesparčiai.

Tuo būdu, kaip matome, del įvairių, žymioj daly ir dirbtinų priežasčių, žemės ūkio plėtimasis pas mus prieš karą buvo sutrukdytas, o apdirbamoji pramonė buvo pastatyta į privilegijuotą padėtį. Nežiūrint to, apdirbamoji pramonė nors kiek didesniu mastu pas mus neišsiplėtė (primenu, kad čia visą laiką aš kalbu vien apie *pramonę, nesurištą tiesioginiai nei su mūsų žemės ūkiu, nei su miškais*). Ne be reikalo dabartinės Lietuvos sienose prieš karą miesto gyventojų mes skaitėme iš viso tik apie 11%, kurių ko ne pusė teko mūsų pusiaukaimiškiems miesteliams. Tai yra ne ką didesnis nuošimtis, nekaip buvęs pas mus prieš 100 metų.

Tikėtis, kad dabar daug mažiau palankiomis sąlygomis ši apdirbamoji pramonė sparčiau, negu rusų laikais, plėstųsi, yra tikra nesąmonė. Kitas dalykas, jei, sakysime, Lietuvos žemių gelmėse atrastume tokių turtų, kaip geležies akmeninės anglys arba žibalas. Tuomet rimtai kiltų klausimas ir apie *stambiu*

---

[1]) Po žemės ūkio reikalų didžiausios valstybės lėšos ir rūpesniai privalo būti kreipiami į švietimo reikalus. Valstybės biudžete lėšos, sakysime, turėtų būti maždaug šiaip suskirstytos; 1) žemės ūkio reikalams 25%, 2) valstybės turtų ir žemės reformos reikalams — 10%, 3) švietimo reikalams — 20%, 4) susisiekimo reikalams — 15%, 5) militariniams — 10—12%, 6) visiems kitiems reikalams — 15—20%. To pasiekti galima būtų per 3 - 4 metus, nes kol kas a) tenka kiek didesnis nuošimtis skirti militariniams ir, gal, susisiekimo reikalams, nekaip čia parodyta, ir b) kraštui, ekonominiai nusilpusiam esant, jo neslopinant negalima yra iš jo didesnių lėšų suimti ir del to administratyvio aparato išlaikymo išlaidos sudaro labai žymią valstybinių išlaidų dalį.

Be to, šioje srity pažymėtina yra dar viena aplinkybė. Mūsų žmonių švietimas ir, aplamai, bendra kultūra neabejotinai yra žemi. Bet sulig tuo švietimo ir bendros kultūros būviu mūsų žemės ūkio kultūra yra per žema; ji galėtų būti žymiai aukštesnė. Mūsų spaudoje šiuo atžvilgiu neretai daroma klaidų.

mastu atatinkamų apdirbamosios pramonės šakų išsiplėtimą. Bet, kadangi tokių žemės gelmių turtų dar nesurandame, tai ir kalbėti apie *savystovios* (nuo žemės ūkio) apdirbamosios pramonės *stambiu mastu* išsiplėtimą nėra prasmės.

Trumpais žodžiais liečiant apdirbamosios pramonės perspektyvas Lietuvoje, aš visai nė neliečiau tokių svarbių šiandien tam faktorių, kaip prityręs technikinis ir organizacinis personalas, suorganizuoti prityrusių darbininkų — specialistų kadrai, be kurių šiandien didžioji apdirbamoji pramonė yra neįmanoma, toliau gerai sutvarkytas kreditas ir t.t., nes jau ir aukščiau mano pažymėtieji momentai tą klausimą, t. y. „savystovios" apdirbamosios pramonės *stambiu mastu* mūsų krašte išsiplėtimą nulemia neigiamoj prasmėj.

Kas yra pasiektina mūsų žemės ūky?

Kas del tų ar kitų teoretinių ar asmeninių pobūdžių iš kalno nėra prieš mūsų žemės ūkį nusistatęs, tas, nors šiek tiek rimčiau mūsų padėčiai prisižiūrėjęs, neabejotinai turi pamatyti, kad *be mūsų žemės ūkio spartaus ir žymaus pakėlimo, bus visai problematinga visa mūsų ekonominė, o drauge valstybinė ir kultūrinė ateitis.* Neabejotinai aišku, kad pas mus ekonominį gyvenimą tvarkant žemės ūkio statymas pirmon vieton yra vienintėliai priimtinas, ir drauge toks jo vyriausion vieton statymas reiškia, kad dalykas imamas pagrindiniai ir plačiai; kitaip gi tą dalyką imti, žiūrėti į mūsų žemės ūkį tik kaipo į vieną daugelio mūsų ekominio gyvenimo šakų, reiškia, dalyką imti siaurai, vienpusiškai ir neracionaliai. Todel šiandien ir Lietuvos valstybei ir lietuvių tautai visų svarbiausias darbas yra mūsų žemės ūkio išplėtimas. *Šio darbo tinkamai ir laiku neatlikę, mes visą savo ateitį nulemiam neigiamon pusėn.* O tinkamai ir įtampiai žemės ūkio srity dirbdami, mes turime galimybės pasiekti stačiai milžiniškų įvykių. Šioje srityje racionaliai dirbdami mes po palyginamai neilgo laiko galėtume prilygti savo ekonomine (tolesnėj išdavoj kultūriniai tautine) padėtim su *žmonėmis*, rimtai padėtume eiti iš „Rytų" ekonomikos kultūros akiračio.

Kokios milžiniškos perspektyvos gludi tose ir kitose mūsų žemės ūkio šakose ir bendrai mūsų žemės ūky, kas čia pasiektina yra, to atvaizdinimui lai leistina man bus pateikti keletą pavyzdžių.

Pradėkime nuo pieno produkcijos. Imkime 2 ūkiu, vieno didumo ir vienodo žemės gerumo ir kitų vienodų sąlygų, bet vieną aukštesnės kultūros (maždaug esantį pusiaukely tarp mūsų krašto ekstensyvaus ir Vakarų intensyvaus ūkių) ir kitą paprastą mūsų atsilikusį ūkį.

1. Gana pakenčiamai apsitvarkęs 20 ha žemės ploto ūkis. Mūsų krašto sąlygomis jis gali išlaikyti 6-8 geras karves, su vidutiniu pieningumu, sakysime, 3000 kg. per metus prie 3,5% pieno

riebumo. Pažymėsime, kad labai geros karvės duoda ir po 5000, 6000 kg. pieno per metus, o išimtinais atsitikimais ir dar daugiau. Mūsų pavyzdy, daleiskime, kad ūkininkas išlaiko tik 6 karves. Danijoje ir Švedijoje *geresniuose pieno* ūkiuose ant 20 ha vidutiniškos rūšies žemės ūkininkai išlaiko ligi 12 ir net 15 melžiamų karvių, neskaitant jauniklių galvijų, t. y. 2-2$^1/_2$ kartų daugiau, ne kaip mūsų pavyzdy ir dažnai su aukštesniu, negu 3000 kg. pieningumu. Mūsų pavyzdy ūkininkas iš 6 karvių per metus turės 3000 kg. ×6=18 000 kilogramų pieno. Ūkininko šeimos reikalams pilnai pakanka 2000 kilogramų pieno metams — dabar Lietuvoje, vidutiniškai imant, vienai šeimai pieno išeina žymiai mažiau. Veršeliams per metus išeis tegul kiti 2000 kg., tai jau labai daug. Lieka sviestui mušti ne mažiau, kaip 14.000 kilogr. pieno. Iš jų separatorių vartojant bus 550 kg. sviesto. Iš 8 litų kilogramui bus viso 4400 litų pajamų per metus.

2. Atsilikęs, ekstensyvus 20 ha ūkis Kaunijoje, ypač jos rytuose laiko vidutiniškai apie 4 karves, teisingiau „karvutes" 4—6 centnerių gyvo svorio. Pieningumas per metus apie 700 kg., išviso iš 4 karvių bus 2800 kilogramų pieno. Ūkininko šeimos reikalams imame tik 1000 kilogramų ir veršeliams girdyti tik 700 kilogramų. Sviestui mušti atlieka tik 1100 kilog. Separatoriaus nevartojant, iš to pieno išeina kokie 35 kilogramai antros rūšies sviesto. Iš 6 litų kilogramui, išeina 210 litų pajamų per metus.

Skirtumas, palyginant su pirmuoju ūkininku, bus per 20 kartų. Šeimos reikalams paliekant pieno tiek, kiek ir pirmame geresniajame atsitikime, t y. 2000 kilogramų, pieno sviestui mušti atlieka kokie 1000 kilogramų, iš kurių, separatoriaus nevartojant, sviesto bus kokie 3—3$^1/_2$ kg., t. y. maž daug nieko.

Šiandien mūsų krašte tos pirmosios rūšies ūkių dar ne daug, o antros rūšies žymi dauguma. Todel nieko nėra stebėtino, kad ligi šiol išgabenimui sviesto veik neturime.

3. Stambesnė olandų karvė *gerame* kūne lengvai sveria 12 centnerių gyvo svorio. Skersto svorio arba mėsos ir taukų bus iš jos ligi 7 centnerių. Skaitant tokį centnerį po 90 litų, turime karvės kainą 630 litų. Užsienio kainos žymiai aukštesnės.

4. Kaimiška 5 centnerių gyvo svorio karvė vidutiniškai mėsos ir taukų duos tik 2$^1/_4$ centnerio. Tokios karvės mėsa ne tik prastesnio skonio, bet ir labiau vandeninga (vandens turi 10—20% daugiau), ir turi didesnį nuošimtį kaulų. Todel ji daug pigiau kainuojama; jei pirmos, olandų karvės mėsą mes skaitėme po 90 litų centneriui, tai šios ne daugiau, kaip 50—55 litus. Reiškia, už šią karvę galima mokėti ne daugiau, kaip 115—120 litų, t. y. 5 kartus pigiau, negu už pirmąją. O vežant galvijus į užsienius, del pervežimo (tranzito) išlaidų, kurių menko galvijo svoriui daugiau atsieina, pasidaro dar didesnis skirtumas, t. y. bloga karvė yra 7—8 ir daugiau kartų pigesnė.

5. Panašūs dalykai yra ir su mūsų kiaulėmis. Praktikos ištyrimai, padaryti dar prieš karą įvairiose Rusijos vakarų ir pietų

rajonuose parodė, kad anglų veislės kiaulių visai *tinkamai* užlaikomų 1 cnt. (50 kg.) gyvo svorio išauginimas kainuoja apie 45 l.[1]) vidutiniškai gerai sutvarkytame ūky — 50—55 lit. Vietinių kiaulių su anglų veisle metisai: vieno centnerio (50 kg.) gyvo svorio išauginimas kainuodavo po 50—60 litų *visai gerai sutvarkytame* ūky ir po 60 — 75 l. vidutiniškai sutvarkytame ūky. Vietinė nepagerinta kiaulė: 1 centnerio gyvo svorio išauginimas kainuodavo vidutiniškai (gerieji ūkiai tokių kiaulių nelaikydavo) sutvarkytame ūky 80 — 90 l., blogai sutvarkytame (tokių gi ūkių buvo dauguma) net ligi 100 — 120 l.

Lietuvos dabartinėse sąlygose geriausia tinka metisai (mišinys) vietinių kiaulių su anglų veislinėmis kiaulėmis. Palyginant su prieškarinėmis sąlygomis dabar kiaulių auginimas bus pabrangęs maždaug kokiais 20%. Reiškia, vidutiniškai sutvarkytame ūky, turinčiam per metizaciją pagerintas kiaules, vieno centnerio gyvo svorio išauginimas turi apsieiti apie *70—90* litų. Paprastos nepagerintos veislės kiaulė ir nesusitvarkiusiame ūky (tokių gi ūkių pas mus didi dauguma), kainuos *100 ir net ligi 150 litų* 1 cent. (50 kg.) gyvo svorio.

Praėjusį sezoną kiaulių gyvo svorio kainos pas mus be galo svyravo, nuo 60 ligi 180 l. centneriui gyvo svorio. Bet prekybai ir eksportui susitvarkius, tos kainos, man matos, turės vidutiniškai apsistoti ribose 100—140 litų už centnerį gyvo svorio penėtų ir geresnės rūšies puspenių kiaulių. Prastos rūšies ir nedapenėtos kiaulės, žinoma, turės būti pigesnės. Tuo būdu mes matome, kad pirmos rūšies ūkiai (t. y, bent vidutiniškai susitvarkę ir su pagerintos rūšies kiaulėmis) iš šios ūkio šakos galės turėti labai gražaus pelno, o antros rūšies ūkiai, t. y. nesusitvarkę su prastos kokybės kiaulėmis iš kiaulių ūkio labai abejotinos rūšies naudą turės. Šiandien gi šie pastarieji ūkiai, kaip minėjau, sudaro milžinišką mūsų ūkių didumą.

6. Javų derliai nuo 1 hektaro: Senosios Rusijos 40—45 pūdai, dabartinės Sovietų Rusijos apie 25 pūd., Lietuvos apie 60 pūdų. Olandijos, Belgijos ir Anglijos apie 130 — 150 p., Vokietijos ir Danijos — 115 pūdų, Francijos apie 80 pūdų. Tai žinoma vidutiniškieji derliai. Karvės vidutiniškas pieningumas per metus: Senosios Rusijos 500 — 600 kilogramų pieno, dabartinės Rusijos nežinomas. Lietuvoje daugiausia tarp 600 — 1000 kilogramų, Vokietijoj 2000—2500 kg., Danijoje apie 3000 kg.

7. Viso krašto darbuotės iškavos. Prieš karą Danija, kurios prieškarinis plotas buvo apie $^1/_3$ mažesnis už dabartinį Lietuvos plotą ir pati dirva prastesnė, išgabendavo kasmet užsienin po kelis milijonus centnerių (50 kg.) kiaulių ir kiaulienos lig $^1/_2$ mi-

[1]) Čia kalbama apie išauginimą kiaulių skerdimui, o ne veislinei medžiagai. Pastaruoju atsitikimu yra reikalinga geresnė priežiūra, brangesni reproduktoriai (ergo ir į juos įdėtų lėšų didesnė amortizacija), geresnis prieauglio parinkimas ir t.t.; tas visa veislinės medžiagos išauginimą žymiai pabrangina.

lijardo litų vertės[1]). Taigi ir Lietuva, jei žemės ūkis būtų tiek jau kultūringas, turėtų per metus išvežti beveik už visą milijardą litų. Bet imant tik 1/4 tos sumos atatinkamai *daug žemesnei* kultūrai, negu yra Danijoje, vis dar turėtume metinį kiaulių ir kiaulienos išvežimą apie 250 milijonų litų. Ši suma žymiai praneša *viso mūsų metinio eksporto vertę.* Pažymėtina dar čia, kad kiaulių ir kiaulienos už 250 milijonų litų metinis eksportas reiškia, kad vidutiniškai kiekvienas mūsų ūkis parduotų eksporto reikalui per metus po 1 didelį arba po 2 vidutiniško didumo meiteliu, arba, kad kas antras ūkis parduotų per metus po 2 stambiu arba po 1 stambų ir 2 vidutiniško dydžio meiteliu.

Tai tarp kitko pavyzdys masinės gamybos (analoginiai yra ir su masių vartojimu) reikšmės, t. y. kaip iš mažų dalykų, iš trupinių susidaro milžiniški dydžiai. Vieną to pavyzdžių, jau dalinai įrealinamų, turime šiandien su kiaušinių eksportu. Čia iš dar menkesnio dalyko, iš dar daug smulkesnių trupinių, iš vištos atsiradus tinkamoms sąlygoms, susidaro stambūs dalykai. 1922 ir 1923 metais kiaušinių eksportas pas mus jau užima vieną didžiųjų mūsų eksporte vietų. O vištininkystė pas mus anaiptol dar nėra tinkamai išaugus, prekyba šioje srity nesutvarkyta ir t. t. ir patsai šis objektas yra daug smulkesnis, negu kiaulininkystės objektas. Ir pastaroji t. y. kiaulininkystė ir mūsų žemės ūkiui ir mūsų eksportui galės duoti ateity žymiai daugiau, ne kaip vištininkystė.

8. Palyginimui privedu dar Danijos gyvulių ūkio produktų eksportą už 1922 m. Pažymiu, kad šiandien (t. y. su priskirtomis po karo iš Vokietijos sritimis) Danijos plotas yra 4,22 mil. ha. su 3,3 mil. gyventojų, Lietuvos gi plotas su Klaipėdos kraštu apie 5,5 mil. ha su 2,2 mil. gyventojų. 1-am ketvirtainiui kilometrui Danijoje išpuola 78 gyventojai, pas mus tik 40 (tikriau apie 39 1/2), t. y. be maž 2 kartu mažiau. Prie mažesnio pas mus gyventojų tirštumo (1), daugiau, kaip 2 kartu mažesnio miestų gyventojų nuošimčio (2), iš prigimties labiau derlingos žemės (3) ir didesnio (30-ia %) bendro žemės ploto (4) Lietuvos gyvulių ūkio produktų eksportas prie lygaus su Danija žemės ūkio kultūros būvio, turėtų būti daugiau 2 kartu didesnis, kaip Danijos, eksportas.

Bet žiūrėkime skaičių:

Žemės ūkio produktų eksportas.

	Danijos už 1922 m.	Lietuvos už 1923[2]) m.
Arklių	19.738 galv.	6.606 galv.
Galvijų skersti . .	82.289 „	10.074 „ ir 24.040 cntn.

[1]) Pereitais 1923 m. danai vėl žymiai pakėlė savo kiaulių ūkį. Per tuos metus danų paskersta skerdyklose 2,9 milijonų kiaulių (tai yra vidutiniškai vienam ūkiui, kurių ten 206000 išpuola po 14 kiaulių), vietoje 1922 metais paskerstų 1,9 milijono.

[2]) Lietuvos 1922 m. eksportas ėjo nenormalėmis sąlygomis, markės kursui krintant, mums litus įvedant ir t. t., todel jis del palyginimo mažai

Veršių skersti . .	410.000 cnt. (50 kg.)		(įeina į raguočių grupę)
Sviesto	1.910.000 „	„	(maža ir atsk. muit. nepažym).
Sūrių.	180.000 „	„	(tas pat).
Pieno ir grietinės .	7.500 „	„	(tas pat).
Kondensuoto pieno	457.000 „	„	(nieko)
Pieno milt. (sauso pieno)	12.200 „	„	(nieko)
Bekonų (kiaulienos šoninės mėsos)	2.230.000 „	„	kiaulių ir paršų 22.392 št. ir kiaulienos 32,754 cnt.
Kiaušinių[1]). . . .	913.000 „	„	86 mil.[2])

Jei Danijos eksporto bent keletą objektų paskaityti pinigais ne auksčiau vidutinių mūsų kainų, tai pasirodo šie skaičiai:

1) Sviesto 1.910.000 cnt. po 300 l. (po 6 lit. kg.)	=	573,0	mil. litų.
2) Bekonų 2.230.000 cnt. po 135 l.	=	301,05	„ „
3) 913.000 cnt. kiauš. arba 900 mil. kiauš. po $^1/_5$ lit.	=	180,0	„ „
4) Veršių mėsai 410.000 cnt. × 50 l.	=	20,5	„ „
5) Galvijų „ 82.289 gal. × 10 cnt. × 100 l.	=	82,3	„ „
Už 5 eksporto objektus iš viso: . .		1157,85	mil. litų.

Mūsų gi atatinkamo eksporto vertė neviršija 40 mil. litų.

Matome, kiek toli (keliasdešimt kartų) Danijos gyvulių ūkio produktų eksportas praneša mūsiškį. Pažymėtina, kad 1923 m. Danijos eksportas, palyginant su 1922 m. eksportu labai padidėjo (bekonų apie $1^1/_2$ karto) ir kai kuriuose punktuose pralenkė prieškarinius dydžius, o 1922 m. eksportas dar šiek tiek buvo atsilikęs nuo prieškarinio. Šio gi rašto pirmoje daly aš esu nurodęs, kad savo aukštos kultūros danų žemės ūkis yra pasiekęs tik 20—25 metų įtemptu ir sumaniu darbu.

Suprantama, kad šiandien pas danus tolesniam jų žemės ūkio pakėlimui jau nebegali būti tiek plačios perspektyvos, kiek pas mus Lietuvoje; tie dalykai, kurie pas mus šiandien randasi dar tik kaipo galimybės, pas danus daugumoj atsitikimų jau yra realizuoti. Visgi, tai vienoj, tai kitoj savo žemės ūkio šakoj danai ir šiandien dar sugeba žymaus progreso rodyti (kiaulių ūky etc.). Kaip jau buvau nurodęs, mūsų žemės ūkio objektyvūs daviniai ne tik nėra blogesni, bet dargi, bendrai imant, geresni, kaip kad buvo danų, jiems septyniasdešimtųjų metų (XIX šimtm.) pradžioje pradėjus savo žemės ūkį kelti. Mums rimtai panorėjus, galime ilgainiui (po 20—30 metų, žiūrint mūsų darbo rimtumo) pasiekti ne mažesnių, kaip danai rezultatų, kai kuriose gi srityse, man matos, ir didesnių; per 10 gi ar 12 metų (t. y. per to laiko pusę) galėtume būti apie pusiaukely tarp dabartinės savo ir danų padėties.

---

tetinka. 1923 m. mūsų ž. ū. produktų eksportas buvo didesnis, negu 1922, ir todel šis palyginimas, kiek geriau mūsų naudai išpuola. Danijos 1923 m. eksporto davinių šį raštelį rašant neturėjau, bet jis yra padidėjęs, o ne pamažėjęs.

[1]) Žinios paimtos iš „Die Landwirtschaft in Dänemark fon A. P. Jakobsen, Staatskonsulent".

[2]) Palyginant su 1922 m. mūsų kiaušinių eksportas yra sumažėjęs.

Bet šiandien mes tikrai kryžkely esame ir svyruojame, kur eiti: vakarų kultūrinio žemės ūkio ar Rusijos keliu. Ir per daug simptomų yra, kad kai kada rodosi, lyg labiau Rusijos kelian linktume, nežiūrint to, kad mes gyvename Europos Centro, o ne Rytų srityse, ir kad mūsų ūkininkų, ir, aplamai, mūsų žmonių *iš prigimties* (ne iš auklėjimo) daugiau yra linkmės į Vakarų kelius. Čia nepamirština yra, kad „Rytų" kelius pasirinkę, mes *turime galimybės* aršesnėn, negu rusai, padėtin patekti; mes ne tik skurdan galime patekti, bet ir „iš žemės", kaip mūsų žmonės sako, išeiti; nes mes neturime nei rusų tautos gausingumo, nei jos begalinių plotų, nei kokio ekonominio ar kito užpakalio ir atsargos.

Kas savais išrokavimais tendencingai prieš mūsų žemės ūkį nėra nusistatęs, man rodos, visiškai aiškiai turėtų šiandien matyti, ką tai *reiškia ir dar tolimoj ateity reikš* ne tik ekonominiame, bet ir visame mūsų gyvenime žemės ūkis. Į šį dalyką kuo didžiausias ir nepalyginant didesnis, negu ligšiol, dėmesys turi būti kreipiamas, į jį kuo didžiausios lėšos turi būti dedamos ir tam reikalui iš visur jos tuo tikslu renkamos; ten pirmiausia ir mūsų inteligentinio darbo jėgos turi būti sunaudojamos.

Žemės ūky mums būtina yra dirbti kuo įtampiausia.

Kokiu įtempimu, kokiu mastu mūsų žemės ūkio kėlimo darbas turi būti vykdomas, man matos, gan aiškiai matyti iš visko, kas anksčiau yra pasakyta. Pamėginsiu tą paiškinti dar vienu būdu.

Jau buvau porą kartų minėjęs, kad *objektyvės galimybės* mums yra per kokį 12 metų (net ir 10) pasiekti pusiaukelio lig dabartinio danų žemės ūkio kultūros laipsnio. Tas gi mūsų žemės ūkio turto vertės atžvilgiu reikštų jo pabrangimą bent *5 milijardais litų.* Suma, palyginant mūsų šios dienos bendrai mizerijai pirmu žvilgsniu išrodo begalo didelė, bet, kaip pamatysime, ji nė kiek nėra perdėta. Iš tikrųjų, truputį prie to klausimo apsistokime. Šiandien mes turime (sulig mūsų statistikos apytikrėmis žiniomis) apie 1,3 mil. galvijų. Mūsų žemės ūkiui rimtai tvarkantis lig 1936—1937 metų tas galvijų skaičius turėtų padidėti bent lig *1,8 mil.* (danai turi arti 2,6 mil. galvų, t. y. jų normomis mes su Klaipėdos kraštu, galėtume turėti apie 3,4 mil. galvijų). Iš tų 1,8 mil. galvijų bent pas 20% jau ir veislė turėtų būti pagerėjusi, kiti 40% turėtų būti pagerėję del racionalingesnio užaugimo; likusieji 40% tokie pat, kaip dabar, tik truputėlį geriau šeriami.

Šiandien vidutinė rinkos kaina mūsų galvijui yra tik apie 100 litų, skaitant ir jauniklius. Bet ta kaina yra jau nenormaliai žema. Bet imant kainą vidutiniškai ir po 200 litų galvai, gaunam mūsų visų galvijų vertės sumą = tik 1,3 mil. galvų × 200 litų = *260 mil. litų.*

1937 metais galvijų vertės suma. 20% arba 360.000 pagerintos veislės galvijų × 1000 l. = 360 mil. litų. 40% arba 720.000 geriau užaugintų galvijų × 500 l. = 360 mil. litų. Kiti 40% arba 720.000 „senoviškai“ užaugintų ir tik truputį geriau šeriamų galvijų × 300 l. = 216 mil. litų. Del kainų tenka pažymėti, kad jos aukštesnės turės būti, ne vien del to, kad patys galvijai bus geresni, bet ir del to, kad turėsime daugiau gerai įtaisytų skerdyklų ir t t. ir, aplamai, prekyba geriau bus sutvarkyta, užsienio rinkas geriau pasieksime, geriau galvijus išnaudosime ir t. t.

Tuo būdu, iš viso 1936—7 metais mūsų galvijų vertė iš dabartinio 260 mil. litų (ar dar mažiau) turėtų pakilti ligi 936 mil. litų, t. y. be maž 700-ais mil. litų padidėti. Tai dar toli būtų lig šiandieninių Danijos normų: jų normomis mūsų galvijų vertė, turėtų būti lig 3 milijardų litų. Bet jau šių normų ir, rimtai dirbant, mes galėtume pasiekti ne per kokius 12—13, bet per kokius 25 metus.

Turėtų pakilti vertė ne tik galvijų bet ir kitų naminių gyvulių (arklių, kiaulių, avių ir t. t.) bei paukščių (vištų, žąsų ir t. t.), vienų mažiau, kitų daugiau. Jų visų vertės suma būtų ne mažesnė, kaip galvijų. Iš viso gi mūsų naminių gyvulių ir paukščių vertė per tą laiką turėtų padidėti ligi $1^1/_2$ milijardų litų.

Lygiagrečiai turėtų pakilti ir negyvojo inventoriaus bei ūkio padargų vertė. Imant jo vertę (ž. ūkio mašinų bei įrankių, vežimų ir pakinklo, ir t. t.) = tik $^1/_3$ naminių gyvulių vertės, turėsime sumą $^1/_2$ miliardų litų. Iš viso gi su ana suma — 2 milijardu litų (Sulig danų šiandieninėmis normomis, turint omeny mūsų krašto didesnį plotą ir žemės didesnį derlingumą, šis skaičius turėtų būti apie 10 milijardų litų).

Del trobesių buvo jau sakyta, kad laikotarpy 10 metų, jei žemės ūkis tinkamai tvarkytųsi, turėtų būti jų pastatyta 400—450 tūkstančių, reiškia lig 1936 — 7 m. apie $^1/_2$ milijonų trobesių. Kainuojant trobesį vidutiniškai po 2000 litų (žema kaina), turime turto priaugimo ant sumos *1 milijardo litų*. Priaugimo, nes 1) šių trobesių žymi dalis statoma visai iš naujo, o nepakeičiant senesniuosios, 2) kiti trobesiai turės būti statomi vieton dabartinių sugriuvėlių, 3) ėmėme žemą kainą ir 4) žemės ūkio kultūrai pas mus pakilus ir bendrai mūsų žemės ūkio padėčiai pagerėjus, vien jau del to pabrangs ir esamieji trobesiai. Tuo būdu suma 1 milijardas litų anaiptol nėra didelė.

Turės įsisteigti visa eilė įmonių, surištų su žemės ūkio produktų rinkai paruošimu, kaip antai, didesnės ir mažesnės pieninės, skerdyklos ir šaldyklos, rūkinyčios, linų pluošto ruošimo punktai, javų valomieji punktai, įvairūs sandėliai, elevatoriai, kiaušinių rinkimo punktai ir t. t. Toliau, turės išsiplėsti žemės ūkio produktų apdirbamoji pramonė[1]): spirito varyklos, krakmolo ir

[1]) Tarp įmonių, kuriose žemės ūkio produktai rinkai paruošiami, ir žemės ūkio produktų apdirbamosios pramonės griežtos demarkacijos linijos nėra. Sakysime skerdyklos, didesnės pieninės ir t. t. galima priskirti ir vienon ir antron kategorijon.

dekstrinos dirbyklos, malūnai, įvairių konservų fabrikai, aliejaus spaudyklos, vaisinių vynų dirbyklos ir t. t.

Čia turto priaugimo turėtų būti nemažiau *500 milijonų* litų. Vien į didesnes ir mažesnes pieninės turėtų būti įdėta ligi kokių 100 milijonų litų.

Didžiausias turto priaugimas turėtų būti žemės pabrangimo srity. Be Klaipėdos krašto mes turime nemažiau *4 mil. ha ploto* žemės ūkiui tinkamų žemių: tas plotas gaunama iš bendro ploto 5,2 ar 5,3 milij. ha atėmus 800000 ha miško ir lig 400.000 vandenų, skardų, ir sunkiau nusausinamųjų pelkių. Tinkamai išplėtus žemės ūkio koperaciją[1]) ir sutvarkius žemės ūkio kreditą mes 1) atpigintume 10—35% iais tas prekes, kurias ūkininkas perka savo ūkio ir savo šeimos reikalams (ž. ūkio mašinas bei įrankius, trąšas, druską, manufaktūrą ir t. t.); 2) pabrangintume daugelį tų produktų, kuriuos ūkininkas parduoda[2]) kaip, saky-

[1]) Lygiai vokiečiai, lygiai danai, čekai ir švedai pripažįsta, kad greta bendro ir žemės ūkio švietimo, o taipogi žemės ūkio kredito tinkamos organizacijos, *žemės ūkio kultūros kėlimo klausime didžiausi nuopelnai priklauso žemės ūkio koperaeijai.* Be jos tas ūkio kultūros augimas, kurį tuose kraštuose prieš karą mes matėme, būtų buvęs neįmanomas. Bet ta nauda, kurią tų kraštų žemės ūkis yra iš žemės ūkio draugijų turėjęs, pareina ne vien iš pačių draugijų, o ir iš tam tikros ir tikslios paramos toms draugijoms teikiamos iš valstybės pusės. Bendrai imant, tos žemės ūkio draugijos buvo ir yra lyg tarpininkai valstybės priemonėms žemės ūky įgyvendinti. Tos draugijos tuose kraštuose įgauna dalinai lyg savivaldybės įstaigų būdo ir *turi labai žymios įtakos, žemės ūkio reikalus valstybės įstaigoms sprendžiant.* Visa tai labai sveikai atsiliepia į žemės ūkio kultūros augimą.

Francijoje žemės ūkio draugijos ir, aplamai, žemės ūkio koperacija turi daug mažesnės gyvenime svarbos. Lygiai valdžia jas mažiau remia. Ir mes žinome, kad francūzų ž. ūkio pažanga yra labai maža: jų ūkis labai atsilikęs nuo vokiečių, danų etc. ž. ūkių.

Negeriau su tuo klausimu yra buvę ir Lietuvoje Rusijos laikais. Bet negeriau yra (*gėda mums ir nedovanotinas nusižengimas prieš savo tautą*) ir „nepriklausomos" Lietuvos laikais Nėra čia pakankamos nei medžiaginės ir technikinės, nei juridinės bei moralės paramos. Dar aršiau! Be agronomų būrelio ir dar ne gausingų pavienių žmonių nesimato nė šio reikalo supratimo. Dargi, kuomet žemės ūkio draugija dirba už Ž. Ū. Ministeriją jos tiesioginius darbus, nes M-ja neistengia jų dirbti, ji atatinkamos paramos dažnai neranda. O visokie Maskvos kvapo asmenys visokiariopas tiems darbams kliūtis daro, rasdami savo darbeliams įvairių užtarėjų. Koperaciją gi, ypač tokiam ekonominiai nesusitvarkiusiam ir *nesusipratusiam* krašte, kaip Lietuva, nesunku nuslopinti. Truputį mokesnių srity paspaudus, formalių prisikabinėjimų srity pasidarbavus bei šiek tiek diskreditavimo (vartoju švelnų žodį) „pasistoravojus" ir koperacija nuslopinta... ad majorem X. Y. Z. gloriam. Tenka pažymėti, kad mūsų koperacijai ir šiaip jau nelengva yra mūsų krašte augti: ekonominiu atžvilgiu nesusipratę žmonės, kredito ir prityrusių darbininkų stoka, bendri mūsų prekybos sunkumai ir t. t. Be to, mūsų koperacija, ligi litą įvedus, negalėjo tinkamai plėstis ir del markės kurso tolydinio kritimo. Mums gi, Lietuvai koperacijos augimas yra svarbesnis, nė kaip bet kuriam kitam kraštui.

[2]) Dabar (1924 m. gegužės m.) javų kainos Lietuvoje nepaprastai aukštos. Bet sulig tomis kainomis jokiu būdu negalima spręsti apie ūkininko padėtį. Savo javų perteklių (kokią 90%) ūkininkas yra pardavęs rudens ir žiemos laiku ir dabar to pertekliaus pas jį yra tik likučiai, o kai kam vasarojaus sėjai ir trūksta.

sime galvijus, kiaules, kiaušinius, linų pluoštą, daržoves, vaisius ir t.t.

Jau vien del šių priežasčių žemės ūkio (ūkininko) pelnas žymiai pakiltų, reiškia pakiltų vertė bei kaina ir to pelno versmės, t. y. žemės. Bet, juk per tą laiką pagerėtų ir pati žemės ūkio kultūra: daugelis pievų liktų sutvarkyta (Lietuvos sąlygomis užpelkėjusios pievos vieną ha. kainuojant nuo 500 lig 1000 litų, tos pat nusausintos ir šiaip sutvarkytos pievos vieną ha turime kainuoti nuo 2000 lig 3000 litų, t. y. 1500—2000 litų brangiau, neskaitant pabrangimo del mūsų žemės ūkio bendros padėties pagerėjimo, kuomet bendras 1 ha pabrangimas gali būti ir 4000—5000 litų), laukai šiaip aptvarkyti ir geriau išdirbami bei mėžiami, kai kur atsirastų ir išdrenuotų žemių ir t. t. Del visų šių priežasčių skaityti vidutinį žemės pabrangimą vienam hektarui 500 litų nebus per daug. Iš viso, reiškia, žemė pas mus pabrangtų 4.000.000 ha×500 l. =*2 milijardais* litų (o geresnių atveju ir visais 3 milijardais litų).

Be to, žemės ūkio reikalų apyvartoje turėtų rastis daugiau kokia *200 mil. litų*. Turto vertės priaugimo turėtume dar ir kai kuriose kitose žemės ūkio ir ūkininko gyvenimo akiračio srityse.

Tuo būdu šį dalyką apsvarstę ir sudėję krūvon visus aukščiau išvestus skaičius, matome, kad galimam per 12—13 m. (t. y. lig 1936—7 m.) mūsų žemės ūkio vertės priaugimui mano parodyta suma — 5 milijardai litų nėra perdėta. Tik, kadangi mes apie savo žemės ūkį, jo padėtį ir jo ateities perspektyvas visai nėsame pratę galvoti (kokia ironija, juk mes gyvename žemės ūkio krašte, mes ūkininkų vaikai, mes „šiaudinės pastogės“ garbintojai), tai šis skaičius atrodo vieniems lyg kokios Amerikos atradimas, kitiems, dar aršiau, išrodo visai nepatikimas. Jiems, lyg netikėliui Tamošiui patiems reikia dalyką pirštais paliesti. Taigi jį savo pirštais ir lieskite, su mūsų žemės ūkio padėtim rimčiau susipažinkite, žemės ūkio darbų srity daugiau, rimčiau sąžiningiau dirbkite.

Žemės ūkio sveikas ir spartus augimas turi Lietuvai tokios išimtinos svarbos, kad, mano manymu, kiekvienas Lietuvos inteligentas turi pareigos nors šiek tiek šioje srity tuo ar kitu būdu padirbėti, ar tai dalyvaujant žemės ūkio koperacijoje, ar prisidedant prie žemės ūkio parodų kursų, paskaitų, ekskursijų ir t. t. steigimo, tam tikros literatūros skleidimo ir t. t. Bent kas keli mėnesiai kiekvienas mūsų inteligentas turėtų savęs pasiklausti, ką jis yra per tą laiką Lietuvos žemės ūkiui naudingo padaręs ar nėra šiai pareigai *nusižengęs*, ir jei taip, tai kaip mano tą ateity atitaisyti?

Tai kiekvieno mūsų inteligento turėtų būti svarbesnė pareiga, ne kaip net krašto išorinio gynimo pareiga. Nes šio reikalo nesutvarkius, nesutvarkysime, aplamai, Lietuvos gyvenimo, ir tuomet visi mūsų darbai per niek nueis.

Nelygūs mąstai, kuriais mes matuojame žemės ūkio ir visus kitus ekonominius reikalus.

Kad be darbo, tame skaičiuje organizacinio ir technikinio ir, aplamai, inteligentinio darbo ir be didesnių lėšų ir tinkamos tam bendros tvarkos, jokio įžymesnio darbo padaryti nėra galima bet kurioj srity, mes gerai suprantame, bet del žemės ūkio srities to lig šiol suprasti *„nenorime“*.

Sakysime, mes ir iš valstybės lėšų sugebame užprojektuoti, o kai kada ir faktinai paimti tikrai nemažas lėšas įvairiems dalykams, *nepalyginamai* mažesnės reikšmės, ne kaip žemės ūkio reikalų visuma. Šiandien eina sumanymas apie statymą naujų gelžkelių linijų. Medžiaga užperkama kredito keliu Anglijoje, tiesa, nepaprastai sunkiomis sąlygomis, nes garantuojant mūsų muitais, įvedant anglų kontroles ir t. t. Bet ne tas pirmon eilėn čia mūsų dėmesį kreipia, bet faktas, kad tų gelžkelių linijų statybos darbams *iš sąmatos, t. y. iš valstybės lėšų, 3½ metų laikotarpy „projektuojama“ skirti* ko ne 100 milijonų litų: apie 14 mil. šiemet, ir daugiau kaip 80 mil. 1925—1927 metais.

Žinoma, tuo tarpu tai dar tik toksai „projektas“, nes, manau, tokios beprotystės (tas žodis čia ne per griežtas) visgi nepadarysime, nors atatinkamose su anglais derybose ir tolokai būtume nuėję. Imti iš apytuščio krašto, kuriame ekonominis gyvenimas yra apmiręs, kuriame ir prieš karą tas gyvenimas nebuvo žymus, kurio visa teritorija tiesioginė karo kovų arena yra buvusi, kuris ir šiaip įvairių eksperimentų objektu yra buvęs, o kai kuriais atžvilgiais dar ir yra, ir iš kurio labai dar nesenai pinigai liko nušluoti, kur prekyba yra pusiau apmirusi ir gelžkeliais prekybinis judėjimas nedidelis, — imti iš tokio krašto per metus po 25 ir daugiau milijonų litų gelžkelio linijų statybos reikalui, t. y. tik vienam iš kelių dešimčių *lygios vertės* ekonominių mūsų reikalų, vieton to, kad visomis savo organizacinėmis, technikinėmis ir medžiaginėmis jėgomis kėlus savo gamybą, savo žemės ūkį — tai jau būtų tikrai savižudybės žygis. Todel ir manau, kad, nežiūrint visos mūsų „drąsos“, to „žygio“ visgi nepadarysime.

Iš tikrųjų, pagalvokime, ką tai reiškia. Mes žinome, kad be žemės ūkio ir miškų mes beveik nieko kito ekonominėje srity neturime, suprantant, žinoma, žemės ūkį pačioje plačioje prasmėje, t. y. su atatinkamomis įmonėmis, su žemės ūkio produktų apdirbamąja pramone, su visais tais verslais — prekybos amato ir t. t., kurie šiuo ar tuo būdu remiasi mūsų žemės ūkiu. Šiaip suprasti mūsų miškų ir žemės ūkiai sudaro kokius 97—98% mūsų ekonominio gyvenimo svaros.

Toje prasmėje, galima sakyti, kad ir projektuojami nauji gelžkeliai 97—8%-iais tarnaus[1]) žemės ūkiui. Dar labiau mūsų

[1]) Čia aš neturiu omeny tranzitinės prekybos. Bet del jos ypatingo mums naudingumo dar galima ginčytis. Žiūr. apie tai aukščiau.

žemės ūkio reikalams tarnauja mūsų vieškeliai, del kurių buvo jau kalbėta. Tuo būdu keliai, t. y. bent (jų 97—8% reikšmės) sudaro vieną mūsų žemės ūkio reikalų kompleksą. Tokių gi mūsų žemės ūkio reikalų atskirų kompleksų stambiais bruožais galima nustatyti apie aštuonis.

Aštuoni žemės ūkio reikalų kompleksai.

1. Keliai. Šiandien, kaip jau buvo vienoje vietoje pažyta mūsų žemės ūkis daugiausia kenčia del blogo mūsų vieškelių būvio. Susisiekimo srity todel į čia *neatideliotinai* turi būti atkreiptas *tinkamas* dėmesis ir neilgiau kaip per 2—3 metus šie mūsų keliai *gali ir privalo būti sutvarkyti.*

2. Žemės ūkio melioracijos. Pas mus ne mažiau 1 mil. ha žemės turėtų būti išdrenuota; turime gi tinkamai išdrenuotų žemių nedaugiau 10.000 ha. Šiais metais esant vėlyvam ir drėgnam pavasariui, ypatingai, man matos, skaudžiai pajusime, ką mūsų šiaurės juostoj su palyginant drėgnu klimatu reiškia ūkininkauti sunkesnėse ir, ypač, dar lygesnėse nedrenuotose žemėse.

Vienas hektaras išdrenuoti kainuos 500—1000 litų. Ilgainiui tos lėšos, nežiūrint jų didumo, turės būti surastos. Jau po kokių 3 metų mums reikėtų tuo klausimu rimčiau ir plačiau pradėti užsiimti, o dar po kokių 2—4 metų jau tikrai didžiu mastu tuos darbus varyti.

Be drenažo mus laukia ir šiaip visa eilė kitų melioracijos darbų. Tenka dar pažymėti, kad, kadangi pas mus tose srityse (sakysime, pelkių nusausinimo srity) kol kas dar labai maža yra padaryta, tai dar per visą metų eilę, mes šiose srityse galėsime pirmon eilėn tokius darbus pasirinkti, kurie kuo labiausia apsimoka, aukštai procentuoja. Vakaruose paėmę, sakysime, kokią pelkę 100.000 litų vertės, įdėję į melioracijos darbus kitą 100.000 litų, labai patenkinti būna, gavę iš to viso turtų 240.000—250.000 litų vertės. Pas mus gi daug dar tokių žemių yra, kur prie 100.000 litų žemės „naturalios" vertės, pridėję per melioracijas kitus 100.000 l, galime gauti ne 250.000 litų, kaip Vokietijoje, Danijoje ar Olandijoje, o 300 000 ir net 400 000 litų turto vertės.

3. *Gyvulių ir paukščių ūkiai.* Ši sritis ilgainiui pas mus turi virsti pati svarbiausioji mūsų ekonominio gyvenimo šaka. Tuo tarpu to dar toli gražu nėra. Ir *kai kuriais atžvilgiais yra net regreso* pavojaus. Sakysime, šiandien mūsų galvijai tiek yra atpigę, pieno ūkis visai nėra išsivystęs, su pašarais sunku, delto į galvijų ūkio plėtojimąsi tas, be abejo, labai negerai turi atsiliepti.

4. *Grūdų ūkis.* Čia įeina lygiai varpuočiai (rugiai, kviečiai, miežiai, avižos), lygiai ankštiniai (žirniai, vikiai, peluškos ir t. t.) ir kiti javai (grikiai). Šiandien tai yra pati svarbiausioji mūsų ūkio šaka. Vėliau, grūdų ūkis nors nenustos savo labai

didžios svarbos, bet visgi pirmą vietą turės užleisti gyvulių ir paukščių ūkiui, jei tik mes manome tvarkytis. Kai Ukrainos žemės ūkio santykiuose nors šiek tiek tvarkos ir pastovumo įvyks, grūdų kainos Europoje eis smarkiai žemyn. Lig to laiko (kiek gi to laiko, ar 3—4 metai, ar 8—12 tai klausimas?) mes nežinome, ir todel mums pavojinga yra vėlintis su savo ūkio sutvarkymo klausimu.

5. *Žemės ūkio trobesių statybos klausimas.* Tuo klausimu taip pat jau buvo kalbėta, nurodant 1) kad žemės ūkio trobesių šiandien statoma daug mažiau, negu žemės ūkiui tvarkantis reikėtų, 2) kad tai statybai, normaliai einant, miško normalių kirtimų pas mus toli gražu nepakanka ir nepakaks ir, kad, nenorint visus savo miškų išteklius išaikvoti, būtina yra žemės ūkio, kaip ir kitus trobesius ne iš miško medžiagos statytis, 3) kad šiuo reikalu šiandien mūsų valdžios dargi mažiau rūpinamasi, negu kaip kad rusų valdžios prieš karą, nežiūrint, kad ir ši ne daug šioje srity dirbo ir 4) kad kol žemės ūkio padėtis žymiai nepagerės, ūkininkų dauguma nepajėgs iš kitos be miško medžiagos statytis.

Tai vienas didžiųjų mūsų krašto reikalų, neabejotinai svarbesnis mūsų kraštui, ne kaip naujų gelžkelių linijų pratęsimas. Kuo ilgiau tą klausimą savo įpratimu atidėliosime, pamėgždžiodami kurapką, kuri del pavojaus galvą į sniegą įkiša, tuo labiau tas klausimas aštrės ir vis sunkiau bus sprendžiamas.

6. *Žemės ūkio kredito klausimas*, pradžioje trumpalaikio (tol, kol tam reikalui didesnių lėšų nesurandame), vėliau, kai mūsų ekonominė padėtis pagerės ir krašte pinigų daugiau atsiras, ir ilgalaikio ipotekinio ir, pagaliau, specialaus melioratyvio kredito.

Kredito šiandien mūsų žemės ūkiui reikalingumas yra be galo didelis. Tolesnis to klausimo užtesimas, arba tam reikalui mikroskopinių lėšų skyrimas (sakysime, iš viso kokių 5 arba 10 milijonų litų), arba netinkama kryptim to reikalo vykinimas, gali turėti ne tik kenksmingų, bet gal ir katastrofalių mums pasekmių.

Ir normaliais laikais žemės ūkis, kaip ir bet kuri gamyba ar pramonė, be pigaus ir prieinamojo kredito apseiti nebegal. Ką gi bekalbėti apie šiandieninę padėtį, kuomet mūsų žemės ūkiui tenka ir prieškarinio rusų valdžios žemės ūkio srity atsilikimo pasekmes išlyginti, ir karo žaizdas išgydyti, ir pokarinių mūsų „nesąmoningumų“ ir suvėlavimų negerus vaisius suvirškinti, ir Vakarų kultūrinį ir *vis toliaus progresuojantį* žemės ūkį vytis. Kur *normalėms sąlygomis mūsų žemės ūkiui pakaktų žengti vieną žingsnį, šiandien mūsų gyvybės sąlyga yra žengti 2 ir 3 žingsnius. Mes gi lig šiol nežengiame ne po pusės žingsnio.*

Su šiuo klausimu yra glaudžiai surišti žemės ūkio kooperacijos ir, aplamai, ekonominių ir žemės ūkio kultūrai kelti organizacijų subrendimo klausimas, kad tos organizacijos apimtų bent visas svarbesnias žemės ūkio reikalų sritis ir savo tinklu pa-

dengtų visą Lietuvą, ir pagaliau žemės ūkio produktų ir reikmenų prekybos sutvarkymo klausimas. Šio pastarojo klausimo sritin, kaip jau buvo minėta, įeina ir reikalas steigt (privatinėmis, koperatyvinėmis (visuomeninėmis), savivaldybių ir valdžios jėgomis) įvairias įmones, kaip sandėlius etc.

7. *Žemės ūkio produktų apdirbamoji pramonė.* Del jos svarbos jau buvo kalbėta. Be kitko yra pažymėtina, kad šioje pramonėje iš pradžių ras sau darbo tūkstančiai darbininkų, o vėliau, jei mes sveikai ekonominiais pamatais tvarkysimės, tai daugelis dešimčių tūkstančių darbininkų; su šeimų gi nariais iš šios pramonės gyvens net ir šimtai tūkstančių žmonių.

8. *Įvairių pavienių žemės ūkio šakų kompleksas*, kurios nėra priskirtinos ne prie vieno iš aukščiau išvardintų kompleksų. Tai bus daržininkystė, sodininkystė ir bitininkystė. Toliau, technikinių augalų kultūros, kur svarbiausią vietą užima linai. Daug mažesnės svarbos yra kanapių ir kitų augalų kultūros, kurios pas mus kol kas dar tik užuomazgoje 'randasi (apyniai, tabako, cikorijos, vaistinių augalų ir t. t. kultūros), arba dar tik projektuojamos (sakysime, cukrinių runkelių, daržovių sėklos ir t. t.) Pagaliau, žuvininkystė.

Gelžkelių statyba ir žemės ūkis.

Šis žemės ūkio reikalų į 8 didesnius kompleksus paskirstymas yra, žinoma, dalinai dirbtinas. Jis mano padarytas tam, kad dar kartą ryškiai pažymėjus mūsų žemės ūkio begalinę svarbą visam mūsų ir tai ne vien ekonominiam gyvenimui, jo reikalų labai didelį sudėtinumą ir tarpu savęs ir su visu mūsų krašto gyvenimu įvairių susipynimų ir, pagaliau, kad *davus skaitytojui į rankas mastą, nuvokti to ar kito mūsų krašto ekonominio klausimo palyginamąją svarbą.*

Dabar grįžkime prie gelžkelių statybos klausimo. Matome, kad tas klausimas įeina į vieną iš mūsų pažymėtų aštuonių žemės ūkį betarpiai liečiančiųjų reikalų kompleksą, kaipo to pavienio komplekso viena sudėtinųjų dalių. Patsai tas kompleksas, t. y. kelių reikalas, nežiūrint visos savo svarbos, ne būtinai yra patsai svarbiausias — grūdų ūkio komplekso reikalai, arba gyvulių ir paukščių ūkio komplekso reikalai (pas mus pažymėti numeriais 3 ir 4) jokiu būdu nera mažesnės mūsų kraštui reikšmės. Be to, kelių reikalo komplekso šis pavienis, t. y. gelžkelių statytybos reikalas, šiandien dar nėra patsai svarbiausias; už jį svarbesnių čia yra, bent du klausimu, būtent, jau esamųjų gelžkelių ekspluatavimo reikalas ir vieškelių bei šiaip lauko kelių sutvarkymo klausimas.

Tuo būdu šiandien gelžkelių statyba yra tik vienas iš kelių dešimčių lygios jam svarbos ekonominių mūsų reikalų. Ir šiam vienam ir toli gražu ne pačiam svarbiamjam kelių dešimčių kitų

ekonominių reikalų „projektuojama“ iš sąmatos, t. y. iš mokesnių kelių *sunkiai šiandien* suimamų lėšų, skirti per $3^1/_2$ m. (1924—1927) ko ne 100 milijonų litų. Klausimas tuomet kyla, *kiek gi milijardų litų per tą laiką manoma paskirti visai žemės ūkio reikalų visumai?* Bet mes žinome, kad iš tikrųjų, tai ir klausimo tokio nėra, Bet tas reiškia, kad ir *gelžkelių statybos iš valstybės biudžeto lėšų klausimo (bent kol kas) pas mus negali būti.* Jei žemės ūkio reikalams iš viso per metus negalima skirti 100 milijonų litų, tai gelžkelių statybai negalima duoti ir 10 milijonų. Bet mes tuo tarpu visiems žemės ūkio reikalams nesugebame paskirti ir 50 mil. litų, tas gi reiškia, kad gelžkelių statybai iš valstybės biudžeto lėšų negalime duoti ir 5 milijonų; ir dar svarstytina yra ar galima duoti ir 2 arba 3 mil.

Kitaip gali dalykai virsti po kelių metų, jei mes iš tikro rimtai pradėtume tvarkytis. Objektyvių davinių tam, kad mes galime ekonominiai sveikai susitvarkyti pas mus yra pakankama, ir jau po kokių 3—4 metų energingos ir sąmoningos darbuotės mūsų žemės ūkio ir šiaip ekonominės padėties bendras vaizdas tiek pagerėtų, kad naujų gelžkelio linijų, statybai įvairių galimybių, *kraštą nealinant*, pakankamai rastųsi. Būtų 2—3 kartus tiek ir prekių mūsų gelžkeliams vežti, ne kaip šiandien yra, ir užsieny mumis pasitikėjimas būtų daug didesnis ir del to lengvesnėmis sąlygomis ir didesnėmis sumomis galima būtų kreditų rasti; pagaliau, ir krašte lėšų padidėtų. Bet mes vis ne iš to galo dirbame ir taip toliau dirbti norime. Vis nebnorime savo tikrosios padėties, ypač ekonominėje srity, įvertinti. Rodos, mes ne iš Lietuvos būtume kilę ir ne Lietuvoje gyventume.

Šį, t. y. gelžkelių naujų linijų statybos, pavyzdį privedant, aš jau esu minėjęs, jog mes suprantame, kad jokio, tuo labiau jokio didesnio darbo padaryti negalima to darbo nežinant, jo neištyrus ir nuoseklaus sąmoningo jo vykinimui plano nesudarius, toliau, *tam vykinimui užtektinai organizacinių ir techninikinių jėgų nesuorganizavus* ir, pagaliau, *tam darbui tam tikrų lėšų nepaskyrus.* Bet, kokiai tai pragaištingai mums inercijos jėgai veikiant, *žemės ūkio reikalų atžvilgiu mes šito lig šiol suprasti neįstengiame.* O palyginant su žemės ūkio reikalų visumos reikšme, įvairumu bei sudėtinumu, ne tik gelžkelių statybos dalykas, bet ir visos mūsų gelžkelių linijos administracijos bei eksploatacijos reikalas, arba net tokio didelio reikalo, kaip valstybės finansų tvarkymo reikalas, yra daug mažiau komplikuoti, sudėtini ir sunkūs dalykai.

O mūsų dauguma lig šiol į žemės ūkio reikalų visą komplektą žiūri lyg į kokį tai tiek primityvų ir prastą dalyką, kuriame gali „visi šventieji“ orientuotis bei nusimanyti ir gali bet kurį tos srities klausimą ir tai kategoringai spręsti. Ignorancijos ir arogancijos čia tiek, kad nors upę tvenk.

Tiesa, senesniais laikais pas lenkų šlėktą vyravo tokia nuomonė, kad gabesnius vaikus reikalinga mokslan leisti, o patį

„durnąjį“ žemės ūky palikti. Bet net lenkų šlėkta, kurios nesugebėjimus ekonominėje sritį tvarkytis mes tiek mėgstame privedžioti, šį „prietarą“ jau nuo XIX amžiaus pabaigos yra išgyvenusi. Panašiai, kaip vokiečiai, čekai ir kiti, taip ir lenkų dvarininkai jau laikėsi tos nuomonės, kad žemės ūkyje yra reikalinga palikti patį gabųjį savo vaiką ir jam duoti atatinkamą mokslą; kitose gi srityse gali patenkinančiai verstis ir mažiau gabieji. Palyginant net su lenkų dvarininkais, mūsų dauguma šiuo atžvilgiu yra atsilikėliai

Lygiai kaip žemės ūkio reikalų žinojimo ir supratimo, sumanaus nuoseklaus plano, ir atatinkamų (ir labai gausingų) jėgų tų darbų sritin pritraukimo bei paruošimo reikalingumo mes nesuprantame, lygiai mes nesuprantame lig šiol ir kokių be galo didžių tiems darbams lėšų skirti reikalinga. Lyg kokiose tai ūkanose paskendę, „prietarų“ supančioti, bei įvairiopai „nusiobalsinę“, *mes dar (turim omeny mūsų inteligentiją) visiškai šiuo atveju nesusipratę esame*, primityvėje nusimanymo stadijoje randamės.

Darbo produktingumo reikšmė mūsų žemės ūky.

Kokiu tempu, kokiais žingsniais žemės ūkio pakėlimo ir, aplamai, sutvarkymo darbas pas mus turi eiti, man rodos, kiekvienam (išskyrus, žinoma, tam tikrų, „tendencijų“ žmonės) po visko, kas aukščiau yra pasakyta, turėtų būti gana aišku. Lygiai mano buvo nurodyta, kokios didžios išdavos yra pasiektinos kaip daugely pavienių žemės ūkio darbų srityse, taip ir bendroje žemės ūkio plėtojimosi išdavoje. *Tinkamai pradėjus tvarkytis, mūsų žemės ūkio turtų vertė kasmet turėtų* kilti keliais šimtais milijonų litų.

Mes žinome, kad žemės ūkio kultūrai kylant, kad ekonominiu atžvilgiu mums besitvarkant, turi ir tai sparčiai kilti ir darbo žemės ūkyje produktingumas, to darbo gaminamųjų gėrybių vertė. Tas darbo produktingumo vertės pakilimas turės priklausyti ne vien nuo to, kad pakils žmonių darbštumas, bet ir nuo to, kad tinkamesne kryptim[1]) patsai žemės ūkis bus vedamas, ir racionalingesni žemės ūky metodai bus taikomi, kad prekybos sutvarkymas atpigins tarpininkavimo išlaidas ir t. t. Jei žemės ūkio įvairių sričių darbininko dienos darbo išdavos vertę skaitysime pakilsiančią vidutiniškai po 3 — 5 litus, tai bus, palyginant, labai nedaug. Atsiminkime, kad Amerikos darbininko dienos darbo vertės išdava didesnė dabartinės musiškės ne mažiau 25 — 30 litų.

Bet dienos darbo vertės vidutiniškas pakilimas tik 3 ar 5 litais bendroje išdavoje turėtų milžiniškų pasekmių mūsų žemės

[1]) T. y. kad bus gaminami labiau apsimoką ir rinkai labiau tinką produktai.

ūkio turtų vertės pakėlimo srity. Mūsų žemės ūky (prie laukų, sodų, daržų, gyvulių ir t. t. darbų, prie pieno perdirbimo etc.) dirba lig 1/2 mil. žmonių. Iš 280 darbo dienų per metus, tai sudaro 140 mil. darbo dienų. Iš 3 litų (140 mil.× 3) tokiu būdu susidaro *420 mil. litų*, o iš 5 litų (140 mil.× 5) susidaro *700 mil.* litų per metus, t. y. daugiau, negu šiandien mūsų žemės ūky vertybių pagaminama. Lygiai matome, kad nurodyta kiek aukščiau 5 milijardų litų suma, kuria per 12 — 13 metų *galėtų* padidėti mūsų žemės ūkio vertė, jei mes rimtai pradėtume ekonominėje srity tvarkytis, nėra ypatingai didelė[1]).

Kaip pažymėjau, darbo žemės ūkio srity (kaip ir kitose srityse) produktingumas (vertingumas) priklauso ne vien nuo darbo disciplinos ir darbštumo, o ir nuo kitų faktorių. Visgi darbštumui ir disciplinai čia priklauso viena pirmųjų vietų. Anų aukščiau išvestų sumų (420 ir 700 mil. litų) mūsų žemės ūky darbo gaminamųjų per vienus metus vaisių vertės padidėjimo, jei ne trečdaliu, tai *mažų mažiausia* vienu ketvirtadaliu priklauso nuo didesnio darbštumo bei disciplinos. Mes gi per pusšeštų savo „nepriklausomojo" gyvenimo metų šioje srity ne pažangos ir naudos turime, o gan žymių nuostolių, prašlaimėjimų, nes darbingumas pas mus yra pamažėjęs. Kadangi *patsai pagrindinis mūsų turtas (ir visa mūsų tautos ateitis) glūdi mūsų darbe, to darbo išdavose, ir pirmon eilėn darbe žemės ūkio srity, tai mūsų nuostoliai del darbo produktingumo samažėjimo yra be galo dideli.* To dalyko pagrindiniai neatitaisius, ilgainiui tas visa — lietuvių tautos ateitį gali visai negerai nulemti.

Gana neproduktingai dažnai dirba ir mūsų ūkininkai, nors jų daugumai tinginiavimo užmesti nėra galima [2]). Tas priklauso nuo bendrai žemo ūkio kultūros laipsnio, nuo atatinkamo žemės ūkio technikos nesubrendimo, nuo to, kad mūsų ūkininkai dažnai dar nėra pratę prie tinkamų darbo metodų ir t.t., apie ką trumpai jau buvo kalbėta.

Bendrai imant, darbo produktingumo klausimas, lygiai žemės ūkio, lygiai kitose darbo srityse, yra vienas mūsų aktualiausių ir svarbiausių klausimų. Ir, kaip ir daugelių kitų klausimų, šiuo klausimu mes ne tik kiek rimčiau nesirūpiname, bet dargi lyg bijome jį paliesti. Tuo gi tarpu *to klausimo teigiamon pusėn išsprendimas yra mums būtinas mūsų valstybinės ir tautinės gyvybės atžvilgiu.*

---

[1]) Padarykime mažą palyginimą. Žemės reformos vienam pačių pagrindinių tikslų, t. y. kad žemės bežemiams ir mažažemiams suteikus, be valstybinių žemių nusavinama (ir maž daug be atlyginimo) netoli 1/2 mil. ha iš privatinių žmonių. Šiandien *rinkos* kainomis tos žemės kaina bus nedaugiau 500.000 ha × 500 l. = *250 mil. litų*. Tai yra suma mažesnė, ne kaip per vienus metus pas mus galima pasiekti darbo produktingumo pakėlimu.

[2]) Yra visgi ne visai maža ir išimčių.

Zemės ūkio kėlimo srity reikalinga turėti aiškią programą.

Man matos, nė aiškinti nėra reikalo, kad visi žemės ūkio srity darbai būtų nepripuolami, kad nebūtų partiziniškai ir incindentiniai vykinami, kuomet vienose srityse niekeno nieko nedirbama, kitose per daug (sulig mūsų mažais ištekliais) pastangų susiburia, dar kitur vieni kitiems konkuruoja ir kliudo, bet, kad tie darbai eitų sulig vienu bendru nuosekliai ir sumaniai išdirbtu planu ir kad pavienių asmenų, koperatyvų ir kitų visuomeninių organizacijų, savivaldybių ir valdžios darbai tinkamai tarpu savęs būtų suderinti.

Lygiai, rodos, nebūtų reikalo aiškinti, kad ne tik tam, kad visą mūsų žemės ūkį pakėlus, bet ir tam, kad ir bet kurią jo svarbesniųjų šakų sutvarkius ir išplėtus, reikalinga ne kuri nors pavieni, nors ir svarbi ir gerai vykinama priemonė, bet tinkamai suderintų priemonių visas ištisas planas. Tai ar kitai iš svarbesnių priemonių trūkstant, nustoja tikros savo reikšmės ir kitos priemonės ir subyra visas planas.

Imkime pavyzdžiui, nors ir galvijų ūkį. To ūkio išplėtimo darban įeina šios *svarbesnės* priemonės.

1) Išsprendimas, kurios toje gyvulinkystės srity krypties (pieninės, mėsinės, mišrios) laikytis ir kurios galvijų veislės kuriems rajonams bei ūkiams (vidutiniams, smulkiems, su ta ar kita žeme ir t.t.) tinka. Būdai tiems galvijams geriausia išauginti, užlaikyti bei naudoti ir t.t. Čionais įeina zootechnijos stočių, gyvulių veisimo sąjungų, kontrolės ratelių ir t.t. darbuotė.

2) Galvijų pagerinimui tinkamos medžiagos gaminimas, tos medžiagos propagavimas ir platinimas ir t.t. Čia įeina reikalas kultūrinių ūkių, kergimo punktų steigimas, tam tikri prekymečiai, gyvulių parodos, reproduktorių registracija ir priežiūra, tam tikra literatūra, paskaitos, kursai ir t.t. Pagaliau, ir veterinariniai sanitarinės priemonės.

3) Pieninių, skerdyklų, šaldyklų ir kitokių įmonių steigimas, atatinkamas gelžkelių tarifų, išvežamųjų muitų sutvarkymas, kredito klausimai, rinkų galvijų ūkio produktams suradimas ir, aplamai; prekybos tinkamas sutvarkymas. Čia didžiausią darbą gali atlikti žemės ūkio koperatyvai, didesnę negu kitose šios žemės ūkio šakos (t. y. galvijų ūkio) srityse.

4) Pašarų gamybos, tvartų, galvijų draudimo, mokesnių, specialio personalo išauklėjimo (pieninių, zootechnikų, kontrol - asistentų, mėsininkų ir t.t.) ir kiti klausimai.

Jei vieton to, kad vykinus krašto reikalams pritaikintą ištisą planą, mes vykinsime kai kurias pavienes priemones, tai tikrų iš tokio darbo vaisių sunku laukti. Sakysime, jei propaguosime kurią, nors ir visai tinkamą kraštui veislę, steigsime kergimo punktus ir t.t., bet žmonėms nebus kur dėti nei pieno nei galvijų mėsai, tai iš to darbo atatinkamų išaikvotoms pastangoms išdavų neturėsime. Toliau, ir iš labiau suderinto plano bei darbo pilnai

geistinų vaisių nebus, jei, sakysime, žemės ūkis yra paliekamas visai be prieinamo kredito ir bendros valstybės ekonominės politikos yra verčiamas skursti.

Pas mus šitaip kaip tik ir yra, t. y. pavienios žemės ūkio kultūrai kelti priemonės, kaip atskirose žemės ūkio šakose, taip, suprantama, dar labiau žemės ūkio reikalų visumoje, ligi šiol dar nėra suvedamos vienan planan. Būtinų pastangų eilėje daug dar ko trūksta, ir tos pačios pavienios pastangos nevisuomet tinkamai yra vykinamos ir, *kas aršiausia, tas ir kitas šioje srity darbas pas mus dar dažnai yra neatsakomingų žmonių, įstaigų bei organizacijų tyčiomis trukdomas.*

Programai sudaryti reikalinga turėti teorijos žinių ir praktikos davinių bei prityrimo.

Suprantama, jog tam, kad tikrą planą savo žemės ūkiui pakelti turėjus, reikalinga savo žemės ūkį bei kraštą žinoti. Tų žinių, ar teisingiau pasakius, to žinojimo mums dar trūksta. Reikalinga atatinkamus davinius rinkti, reikalingą kraštą tyrinėti. Ir vėl čia kartojasi senoji istorija. Mes gerai suprantame, jog tam, kad gelžkelį pastačius, reikalinga yra atatinkami projektuojamos gelžkelio linijos krypties tyrimai, reikalingi yra ir tam tikri ekonominiai ir kiti apskaitliavimai, pagaliau, reikalingas yra atatinkamo plano sudarymas. Bet kad viskas tas reikalinga ir žemės ūkio kėlimo darbe, mes ligi šiol lyg nenorėtume suprasti.

Tuo būdu reikalingi yra įvairūs tyrinėjimai. Reikalinga gi pagaliaus žinoti, kokias dirvas mes turime, kokie augalai pas mus auga (geobataniškas Lietuvos ištyrimas, — šioje srity mes netik nuo Vakarų Europos, bet ir nuo Lenkų bei Latvių esame atsilikę) reikalinga smulkiau žinoti, koksai gi pas mus klimatas, kokie augalai ir kuriose srityse pas mus gali būti kultivuojami ir t. t.

Visame šiame tyrimo ir su mūsų kraštu susipažinimo reikale per maža, teisingiau pasakius veik nieko dar nedaroma. Bet tuč tuojau tenka čia persergėti prieš kitą kraštutinumą. Tiesa, mums tikrai reikalingas, sakysime, geobotaniškas mūsų žemių ištyrimas ir jis nemaža duos mums naudingos medžiagos. Bet iš to kokių ypatingų išdavų laukti visgi nepriseina. *Svarbiausia* mums yra žinoti, *kaip mūsų žemės ūkis šiandien yra praktikoje aplamai vedamas ir kaip jis yra vedamas geresniuose ūkiuose ir kokių* tuose geresniuose ūkiuose išdavų pasiekta bei prityrimų turėta. Štai iš kur pačių svarbiausių davinių ir žinojimų turėsime, ir sulig kuo pirmoje eilėj savo darbų planus rikiuosime. Čia labai mums svarbus yra klausimas tinkamai pasinaudoti ir iš to prityrimo ir žinių mūsų žemės ūkio praktikos srityje, kurios yra pas mūsų geresniųjų ūkių vedėjus (jų tarpe žymioj daly ir pas mūsų pažangiuosius žemės ūkio kultūros

srity dvarininkus), kurių šiandien tiek dar stinga kuo ne visiems (lig 90%) lietuviams agronomams. Del tų žinių stokos labai kenčia visas musų kraštas.

Be to, šiam reikalui, t. y. žemės ūkiui kelti plano sudarymo reikalui, reikalinga turėti omeny dar viena aplinkybė. Tas planas negali būt ir net neprivalo būti per daug detalus. Labai detalus, labai įvairias, smulkmenas nužiūrįs planas, jau vien tuo reikštų, kad jis gyveniman taikinti netinka, kad tai per daug kabinetinis gemalas. *Plano įvairūs detaliai ne kabinetinio darbo nustatomi, bet paties gyvenimo, darbą bedirbant.* Tik tą darbą bedirbant ir pirmon eilėn šį darbą dirbantiems aiškės ir įvairūs detaliai, ir šiaip įvairūs iš kalno *niekuomet* nenužiūrimi dalykai. Įvairūs gi tyrinėjimai, nors jie yra labai reikalingi ir toliau neatidėliotini, yra ir bus tik pagelbiniai šiuo bendru reikalu faktoriai; lygiai ir teoretiniai tyrinėtojai, kaipo taisyklė (taisyklė, ergo ir išimtys gali būti), šio plano padaryme privalo laikytis antroje vietoje.

Kame randasi mūsų žemės ūkio bėdų svarbiausia priežastis?

Kas mūsų gyvenimui šiandien akyliau prisižiūrį, tam nėra mažiausios abejonės, kad pagrindinė priežastis, kuri kliudė ir kliudo mums ekonominėje srity susitvarkyti, randasi ne kur kitur, kaip tik mūsų inteligentijos prichikos srity. Ta „inteliegentinė psichika", per daug užkrėsta yra slavų neproduktingumo ir pakrikimo dvasios, šiek tiek pagauta yra ir žydų ardyman linkimo įtakos. Be to, kaip kiekviena dar tik atsiradimo ir formavimosi stadijoje esančioji inteligentija ir mūsiškė gan daug linkus yra į primityvų dogmatizmą Pagaliau, del mūsų tautos istorijos eigos savotiškumų, mūsų daugelis turime savyje lyg kokio instinktyvio nepasitikėjimo[1]) prie aktingojo ekonominėje srityje darbo, tuoj bet ką čia įtariame slaptinguose ir negražiuose tiksluose; ir žinoma, visiškai dar dažnai nesugebame ekonominių reikalų reikšmės tinkamai įvertinti. Žiūrint kai kurių mūsų atsakomingųjų vyrų darbų bendros krypties, dažnai rodosi, lyg jie būtų nepajudinamai įsiti-

[1]) Pas lietuvį dažnai tokio ūpo yra, kad jis su nepasitikėjimu, kai kada net su panieka žiūri į bet kurį didesnio aktingumo apsireiškimą. Mat jis tiek pratęs yra *rimoti*, tiek pratęs yra palėpėse *tūnoti*, kad vien pasyviškumas, vien nuo aktingesnio žygio išsisukimas, jam rimtu dalyku išrodo. Aktingame gi darbe jis mato tik išišokimą, ar išdykavimą bei fantazijas.

Bet šios dienos gyvenimo aplinkybės lyg tyčia reikalauja iš lietuvių tautos kuo didžiansio aktingumo. Snausti mums nėra mažiausios galimybės. Nes kitaip mūsų tautos gyvenimas galutinos pražūties keliais gali nueiti. Galima sakyti, kad šiandien negali būti mums *paikesnės ir pragaištingesnės fantazijos*, kaip kad manyti, kad be didžių aktingųjų iš mūsų pusės darbų, kad neparodžius tinkamos iniciatyvos, mes galėtume nepriklausomi ir sveiki išlikti.

kinę, kad mūsų kraštas tiek turtingas, kad mūsų žemės ūkio gamyba tiek nesugriaunama ir kad viskas mūsų žemės ūkio srity kaž-kaip savaime susitvarkys, kad ir kaip ne elgsimės, kad ir kiek laiko ne gaišinsime ir net išdykausime, o visgi sveiki išliksime, nepražūsime. Laikas jau šio „aksiomato“ išsižadėti.

Seniai gerai žinomas faktas yra, kad vadinamoji visuomenė (visuomenės dauguma) gan blogai paprastai orientuojasi bendroje net ir savo krašto padėty ir visiškai jau blogai numato ateitį. Pastaraisiais, sakysime 10 ar 15 metų, mes matome, kad nė vienas įžymesniųjų to laikotarpio įvykių tos visuomenės nebuvo įspėtas. Taip tos visuomenės visai nebuvo numatytas *toksai ir su tokiomis pasekmėmis* karas, koksai, iš tikrųjų, yra buvęs. Visai nebuvo numatyta Rusijos revoliucijos arba Vokietijos vadinamosios revoliucijos eiga. Nebuvo numatyta ir tautybių klausimo šiandieninis aktualumas, šiandieninis militarinės technikos išsivystymas (šiandien jau numatomos gan netolimoj ateity galimybės panaikinti ne vien priešo kariuomenę, ir gal ne ją pirmon eilėn, o visą priešo kraštą su visais gyventojais), Europos nustojimas vyraujančios vietos pasaulio ekonominiame gyvenime ir t. t.

Einant prie mūsų temos arčiau tenka pažymėti, kad 70-ais pereito šimtmečio metais danams savo ž. ūkį pradėjus rimtai tvarkyti, niekieno nebuvo pamatyta, kokių didelių išdavų jau po 20—25 m. jie sulauks. Lietuviams 80-ais metais pradėjus pirmus savo laikraščius leisti ir, aplamai, pirmus tautiniam atgimimui žygius daryti, ne vien, sakysime, lenkų visuomenės, bet ir tautinės idėjos dar nepagautų lietuvių nebuvo numatytos gan žymios vėlesnės to judėjimo išvados. 1918—19 m. Baltijos mažiemsiems kraštams pradėjus savo nepriklausomas valstybes kurti, ne tik rusai, bet ir bent kuri didžiųjų valstybių į tat žiūrėjo ne tik su nepasitikėjimu, bet dažnai ir su ironija; į tų kraštų kariuomenes iš pradžių žiūrėta vien, kaip į butaforijas ir į žaislą. „Rimtai“ gi žiūrėta vien į Kolčakus, Denikinus bei Vrangelius. Tik gyvenimo tolesnės išdavos pradėjo versti tas didžiasias valstybes rimčiau į mus žiūrėti ir šiandien ta jų nuomonė apie mus jau yra gan žymiai pakitėjusi, nors to keitimosi procesas dar nėra galutinai užsibaigęs; dar Vakaruose visgi nėra įsitikinimo, ar mes, iš tikrųjų, sugebėsime ekonominėje srity tvarkytis.

Tas, kas kiek arčiau bei rimčiau yra prisižiūrėjęs mūsų ž. ū. šiandieninei padėčiai ir jo ateities galimoms perspektyvoms, tam aišku darosi, kad pas mus po ne labai ilgo laiko galima yra pasiekti nemažesnių, negu pas danus rezultatų; bet, žinoma, jei mes ištikrųjų panorėsime tvarkytis. Bet, kaip paprastai, visuomenė „nesugeba“ to dalyko suprasti bei numatyti. Ir štai šitame nesugebėjime, tikriau sakant, nenori rimčiau ir atviromis akimis pažvelgti į savo gyvenimo tikrąją padėtį (nes, mat, turime visokių „savų“ nusistatymų, idėjų, „scholastikų“ bei prietarų), ir iš to tinkamas išdavas padaryti, — ir randasi

pati didžioji kliūtis (o ne kituose mūsų gyvenimo momentuose), del kurios tiek nevykusiai ėjo ir eina mūsų ekonominio gyvenimo plėtojimasis, del ko tiek skursta mūsų ž. ūkis. Tas kliūtis mums nenugalėjus mūsų tautos visas gyvenimas gan tragingai gali nueiti.

Mes šiandien dargi savo pačių atsakomingųjų partijų lyderių kai kada tokius pasielgimus matome ir žodžius girdime (daugiausia ekonominėj srity), lyg mes gyventume kokioj nuo viso pasaulio atskirtoj saloj, arba būtume kokie tai galiūnai, o ten kokia tai Entanta, Amerika etc. prie mūsų tik priedėliai, kuriuos mes šiek tiek kol kas del savo geraširdystės toleruojame. Tuo gi tarpu, ekonominis visų kraštų gyvenimas kuo labiausia yra tarpu savęs susimezgęs ir kuo daugiausia kits nuo kito priklauso. Pačios didžiosios bei galingos valstybės tą labai gerai žino ir su tuo skaitosi.

Tiesa, mūsų politikų, mūsų partijų priešekonominis veikimas dažnai paaiškintinas yra del jų bolševizmo pavojaus nusigandusios psichikos. Bet savo žygiais jie kaip tik, iš ištikrųjų, stengiasi (nors nesąmoningai ir prieš savo pačių norus) sudaryti Lietuvoje bolševizmui dirvos. Lietuviai del savo būdo ir Lietuva del savo socialinės bei ekonominės struktūros (tai par excellence, kaip joks kitas Šiaurės ir Vakarų Europos kraštas, smulkios ir vidutinės nuosavybės kraštas) kuo mažiausia yra patogi bolševizmo *nuotaikai* (žodis „idejai“ čia būtų to žodžio profanacija). Bet mes ardydami savo ekonominį gyvenimą ir pirmon eilėn žemės ūkį vienais atsitikimais, ar bent jo augimą trukdydami kitais atsitikimais, ir, kaip matėme, darydami tą uoliai, patvariai ir su didžiu „pasisekimu“[1]) bolševizmui iš tikro galų gale galima dirvą Lietuvoje paruošti. Juk yra pavojaus, kad dar po kelių metų mūsų ūkininkų 60 ar 70% pasijus pavargėliai — mažažemiai esą. Ir 20 — 25 ha ūkininkas skurs savo ūky aršiau, ne kaip tikriausias Vakaruose proletaras, ir iš tikro nežinos, kaip jam verstis, kaip gelbėtis. Beto, pas mus (jei ir kitur panašiai daroma, nuo to mums nėra geriau) partinėse varžytinėse nežinoma saiko, takto bei skonio, per toli nueinama. Per lengvai skleidžiama į žmones įvairių obalsių, per lengvai ir per plačių duodama pažadų, per daug pagaliau žmonių žemesniuosius instinktus išjudinama, *šiai tik valandai* tuo keliu sau populiarumą „perkant“. Netikusi tai „prekyba“ ir su tokiais „vekseliais“ į savo tauta eiti nepridera. Jei pavienis „pilietis“ tuo būdu kokių gerybių gali sau ir prišmugeliuoti, visa tauta iš to, tik nuostolių turi.

Tuo keliu einant, t. y. savo ekonominio gyvenimo nors kiek rimčiau netvarkant, o žmonėse jų žemuosius instinktus iš-

[1]) Kad ne tokie šių darbų srityje „pasisekimai“, neabejotinai visas mūsų gyvenimas ir pirmon eilėn mūsų žemės ūkis šiandien daug geriau būtų stovėję.

judinant, *mes nuduodami* (prieš kitus, ar prieš save *gyvenimui* nesvarbu), *būk nuo vidaus bolševizmo ginamės, iš tikrųjų, jam dirvą pas save ruošiame.* Dar aršiau. Toksai mūsų elgimasis yra gal *vienintėlis* kelias, kuriuo pas mus bolševistiniui pavojui galima sudaryti progos. Kitaip bolševizmas negali pas mus plėstis, negali turėti nė mažiausios vilties.

Mums, mūsų dabartinėj padėty privalo kuo labiausia rūpėti ekonominėj dirvoj susitvarkyti, padaryti mūsų ūkį gaivesniu ir *talpesniu,* kad tuo būdu daugiau produktingo darbo krašte būtų, *daugiau žmonių Lietuvoje sau duonos rastų.* Gamybai kylant atatinkamai kils ir mūsų apdirbamoji pramonė, prekyba, amatai ir visi kiti verslai ir, aplamai, visas kraštas atgis.

Šiuo atveju mums kuo labiausia reikalinga skirtis nuo Rusijos, senosios ir dar labiau naujosios. Nuo 1917 m. ten matome ne naujo gyvenimo kūrimą, bet tik „susibuntavojusių" vergų beprasmį viso ko, kas seniau buvo padaryta, ardymą. Naikinama gamyba ir aplamai ūkis, panaikinta visuomenės tvarka, naikinami ir patįs žmonės. Tie maištininkai vergai liko, kaip žinome, galų gale pažaboti dar daug didesnių prispaudėjų, ne kaip bet kada Rusijoje yra buvę. Komunistų sąkalbininkų kasta Rusijoje ne tik iš pat pagrindų naikina ūkį, ne tik žiauriausiais būdais kankina žmones, ir žudo juos šimtais tūkstančių, neskiriant luomo, amžiaus, tautos bei lyties, ir del bado verčia mirti milijonus žmonių, bet *turi tendencijos užmušti žmoguje žmogų, galutinai žmonėse žmoniškumą panaikinti, paversti žmogų lyg daiktu,* vien prie mašinos priedu ir komunistinių eksperimentų objektu.

Iš zoologijos.

Nuo priešo slėpdamasi ir savo gyvybę gelbėdama kurapka tenkinasi tuo, kad savo galvą į sniegą kiša. Žiūr. „Gyvulių elementarės psichologijos vadovėlis".

Mes, manau, norėtume save skaityti ne sukilėliais vergais, o laisvais žmonėmis, kurie užsiima ne ardymu viso ko, kas jiems patenka į rankas, o *kuria* naują ir tinkamesniais pamatais gyvenimą. Bekuriant naują gyvenimą, žinoma, šis tas iš senojo savaime atpuola. Bet mūsų darbo pagrinduose turi būti statyba, o ne ardymas. Mes matėme, kad ir praeity per maža Lietuvoje ir lietuvių tautoje bet kurių gėrybių sukurta iš ekonominio, kultūrinio ir kitų darbų srities. Tuo būdu ir medžiagos ardymui mes labai mažai turime. Savo jėgų tinkamai į kūrybos darbus nepakreipę, mes labai lengvai prie tuščios vietos galime atsirasti. Šiuo atžvilgiu pas mus, man matos, jau tiek negera yra, kad mes pradedame ir kuo toliau, tuo labiau veidmainiauti; mes vis labiau *stengiamės prieš svetimšalius tik nuduoti,* kad pas mus

pirmon eilėn eina kūrybos, ne ardymo darbai. Jei tik kas mėgina nurodyti tas ar kitas mūsų gyvenimo ydas bei nedateklius, tai mūsų valstybiniai neužaugos tuojau isterini klyksmą (dažnai ir su rusiško kvapo grąsinimais) kelia. Mat, mes save užsienio akyse žeminame, savo kreditui kenkiame. Lyg, užsieny tie, kurie mūsų gyvenimu domisi, nematytų mūsų gyvenimo faktų, nematytų mūsų darbų, o vien klausytųsi tos ar kitos kokio nors gudruolio specialės deklamacijos apie tat, kaip pas mus kuogeriausia yra. Ekonominio gyvenimo padėtį užslėpti tai vien neišmanėlis gali tikėtis; mėginti gi tą daryti gali dar žinoma ir piktos valios žmogus. Šitą darant užsienio mes neapgausime, bet krašto viduje mūsų tautinę sąmonę užtemdyti galime. Ir ne tik galime, bet *labai vykusiai šios sąmonės užtemdinimą lig šiol vykiname. Tai tautos žudymo darbas.* Ir tame darbe sunkiai nusidėjusių mūsų inteligentijos ir pirmoje eilėje partinės tarpe yra nemaža; žinoma, dar daugiau pas mus yra neišmanėlių.

Neseniai Rusijos vakaruose susikūrusias valstybes lankė vienas Amerikos J. Valstybių profesorius. Jam vieno Amerikos Universiteto yra pavesta ištirti šių valstybių ekonominę ir šiaip bendrą padėtį tikslu numatyti, ar jos nepriklausomam gyvenimui turi pakankamai savyje pagrindų. Lankėsi jis šį pavasarį ir Lietuvoje. Buvo kalbėta del Latvijos ir Estijos (kurių padėtį jis jau kelis mėnesius yra studijavęs) apie šios dienos padėties ir jų ateities perspektyvas. Jo nuomone, jei latviams ir estams pasisektų lengvomis sąlygomis ir ilgesniam laikui gauti užsieny kreditų ir ateity nebūtų jokių politinių komplikacijų, tai jie galėtų dar išsilaikyti gal ir keliolika metų. Del Lietuvos ateities jis nieko nekalbėjo — mat, nepatogu buvo viską į akis sakyti.

Tokia nuomonė, pas jį susidarė gan smulkiai susipažinus su tų kraštų šiandienine ekonomine padėtim ir su tuo keliu, kuriuo lig tos padėties yra prieita. Mes manome, kad to profesoriaus per daug jau pesimistiniai pranašauta, kad ne visuose tų kraštų gyvenimo faktoriuose jis tinkamai yra susiorentavęs ir ne visos, man matos, jo žinios buvo gautos iš objektyvių šaltinių.

Bet tas rodo, kad užsieniui akis įmuilinti ne taip jau lengva yra, nors, sakysime, latviai (kaip ir lenkai) daug geriau už mus lietuvius sugeba reklamuotis ir piešti gražius savo kraštų gyvenimo vaizdus ir jų ateities perspektyvas. Visgi net mes lietuviai netikime nei lenkų, nei latvių tvirtai ekonominei padėčiai ir tam, kad del tos ateities jie galėtų būti ramūs. Lygiai kiti nebetiki mums. *Ir netiki bei netikės tol, kol mūsų gyvenimo sąlygos, iš tikrųjų, nepagerės.* Tiesa, realūs mūsų ekonominio pagrindai yra daug sveikesni, ne kaip, sakysime, Latvijoje, bet, kita vertus, mūsų mažiau yra parodyta kūriamojo darbo, negu jų. Tas reiškia, kad rimtai pradėjus tvarkytis, mes greičiau ir geriau už latvius galime susitvarkyti; bet tas nereiškia, kad šiandien mūsų padėtis bent pakenčiama yra.

Įvairios bendros pastabos.

Atsiminkime, kad šiandieninę savo nepriklausomybę mes turime ne tiek del savo pastangų ir laimėjimų (nors ir jie neginčintini), kiek del išorinių įvykių eigos. Šiandien mums lyg duota Dievo ar likimo dar kartą pamėginti sukurti nepriklausomą gyvenimą ir išauklėti savo kultūrą bei tautą. XIII—XVII šimtmečiais mes lygiai tokią progą esame turėję; buvo galimybių sukurti savo tautai nepriklausomą gyvenimą ir subrendinti savo kultūrą. Buvo ir pastangų ir darbų, ir ne visuomet ne pasisekusių, nes būta ir gražių tais laikais ir valandų, būta ir įvairių pasisekimų bei laimėjimų. Bet, kaip žinome, galutinos tais laikais mūsų tautos gyvenimo bei darbuotės išdavos buvo liūdnos. Nei savo kultūros neišplėtėme, nei nepriklausomybės neišlaikėme ir, aplamai, net iš Europos viešojo gyvenimo likome išgyti, radomės vien palėpėse. Tas gi reiškia, kad *tų darbų ir tų pastangų tuomet, sulig padėties reikalavimais, būta per maža arba juose būta pagrindinių klaidų.* Ir pačios pagrindinės tuomet klaidos, be abėjo, būta tame, kad del tų ar kitų priežasčių nesugebėta (dalinai, man matos, ir *laiku* nesuspėta — *prigimtas lietuviams visur ir visuomet vėlintis pamėginimas*) *tinkamai sužadinti tautinę lietuvių sąmonę ir sutvirtinti iš vidaus lietuvių tautos jėgos.* Per niek nuėjo didieji D. L. Kunigaikštijos plotai, didi karinė jėga, ne visai netikusi diplomatija ir įgytas tuomet užsieniuose gan didelis vardas ir del tų laikų gana išplėstas administratyvis aparatas. Atvirkščiai, viskas tas davė net lietuvių tautai didžių nuostolių, be tikros tautai naudos išaikvojus jos fizines, intelektuales ir valios jėgas.

Šiandien mums lemta tokių egzaminų laikymą pakartoti, ir šiandien yra lietuvių tautos ne maža darbų ir visokių pastangų; nestinga ir įvairių laimėjimų. Bet kartu aišku, kad tie ekzaminai eina gan blogai, kad pas mus per daug pakrikimo ir sudrikimo yra, kad vidaus jėgos vienur per silpnai auga, kitur visai neauga, kai kada net nyksta, *kad gyvenimas iš mūsų daug daugiau reikalauja.* Patys viso mūsų gyvenimo ir mūsų ateities pagrindai, t. y. mūsų ūkis, nėra tinkamai tvarkomi ir mes visą savo valstybės bei tautos ateitį bandome ant smėlio statyti. Pačiame vyriausiame savo ateičiai darbe mes nedovanotinai vėlinamės. *Tos gi valandos, kurias mes šiandien pergyvename, yra neįkainuojamai svarbios. Jei jų tinkamai neišnaudosime, jei šitą mums Dievo ar likimo duotą valandą „sumarnavosime“*[1]*), tai kažin ar kada nors ateity dar kartą tokios valandos, tokios progos sulauksime.*

Šios dienos mūsų darbai mūsų tautai gal šimtams metų nulemia jos likimo tą ar kitą kryptį, gali ir visai neigiamai ateitį nusverti.

[1]) Tą gi lyg kokie apakėliai ar pasiutėliai į nieką neatsižvelgdami darome.

Esu pažymėjęs, kad mums lyg tyčia dar antru kart duota yra laikyti egzaminus, ar mes tinkame tam, kad patys savo gyvenimą kurtume, ar tikę esame nepriklausomam gyvenimui. Be to, mums duota ir pakankamų objektyvių davinių (sveiki mūsų ekonominio gyvenimo pagrindai, užsilikę mūsų žmonėse kultūriškesniam (be svetimženklių) gyvenimui dar pakankami žmoniškumo likučiai, mūsų žmonių iš prigimties sugebėjimas gana realiai vertinti gyvenimo reiškinius ir t. t.), kad tuos egzaminus galėtume išlaikyti. Neabejotinai, sulig mūsų krašto objektyviais daviniais ir sulig mūsų tautos iš prigimties privalumais, mes turime realės galimybės susitvarkyti ir savo kultūrą išplėsti. Mes *galime*, taip sakant, *techniškai, ekonomiškai ir kultūriškai apginkluoti savo žmones ir tat kuo greičiausia privalome padaryti.* Ne gi (iš slavų ta liga užsikrėtę) mes ir ateity pakaitomis tai mulkiais ištižėliais, tai pasiutėliais būsime. Nejaugi, parafrazuojant vieną rusų pasakėčią pas mus ir ateity bus sulig ja: „iš pradžių nieko nebuvo... po tam... lygiai nieko nebuvo... o papelky riogsojo trys: mulkis-nuskurėlis, šmukleris ir bačkininkas...“

Mūsų tautos likimas mūsų pačių rankose.

Laiko gaišinimas gali mirčiai prilygti.

Grįžtant dabar prie siauresnio, t. y. mūsų žemės ūkio klausimo, tenka dar kartą priminti, kad ir šiuo klausimu mes negalime žinoti, kiek gyvenimo bus mums leista laiko, kad jį galėtume patogesnėse sąlygose sutvarkyti. Nežinome, ar neateis, ir gal netolimoj ateity bendrai sunkesni ž. ūkiui laikai, kuomet jam prisieis daug atsparumo parodyti. Tiesa, pasaulinė žemės ūkio ekonominė konjunktūra pastaraisiais dešimčiais metų nėra, bendrai imant, blogėjusi. Sakysime, Vokietijoje laikotarpiu 1860—1910 m. santykis tarp žemės ūkio produktų kainų ir žemės ūkiui reikalingų reikmenų kainų yra net ūkininkų naudai pagerėjęs[1]). Taip: javų kainos aiškiai per tą laiką yra pakilusios, gyvulių produktų kainos dar labiau pakilusios (kai kurių 2=3 kartus), mineralinių trąšų kainos atpigusios, lygiai daugelio mašinų bei įrankių kainos yra atpigusios.

Padėtis neabejotinai būtų ten pagerėjusi, jei ne kai kurie kiti momentai, būtent mokesnių labai žymus padidėjimas, darbininko pabrangimas, kai kurių ūkininko ir jo šeimos asmeniniems reikalams reikalingų prekių pabrangimas ir t. t.

Aišku yra mums ir del ko aukščiau pažymėtas kainų santykis, galėjo būti, bendrai imant, žemės ūkio naudai pakitėjęs. Gaunamoje ir apdirbamoje pramonėje mašina ir aplamai masinis gamybos ir apdirbimo būdai turi nepalyginamai didesnės, kaip

[1]) Žiūr. Landwirtschaftliche Jahrbücher straipsnį: Die Entwicklung der Preise für die Landwirtschaftliche Einzeugnisse und seine Einfluss auf die deutsche Landwirtschaft fon 1860—1910 j.“.

žemės ūky reikšmės; drauge su tuo technikos tose srityse išsivystymas eina sparčiau, negu žemės ūky. Galima sakyti, kad apdirbamoji pramonė, bendrai imant, bet kurios prekės gali pagaminti stačiai neribotus kiekius, jei tik tos prekės rastųsi kur dėti. Kitaip yra žemės ūky, kur kuo ne perdėm žmogus turi darbo su tiesioginiais gamtos veiksniais (žemės įgimtas derlingumas ir reliefas, šiluma, drėgmė, augalų ir gyvulių sunkiai ir labai ribotose ribose keičiamos ypatybės ir t. t.), ir kur dažnai daugiau reiškia individualūs darbo ir žmonių privalumo momentai, negu masiniai gamybos būdai. Čia gamybos didėjimo ribos, (bendrai, žinoma, imant) yra daug siauresnės, ne kaip apdirbamoje pramonėj.

Bet kartu reikalinga turėti galvoje štai ką. Nors žemės ūkio gamybos išsiplėtimo ribos yra daug siauresmės, kaip apdirbamoje pramonėje, bet ir žemės ūkio produktų vartojimo ribos lygiai yra siauresnės. Sakysime, pasauliniame žemės ūky pasididina 30% javų[1]) varpuočių gamyba. Tuomet jų stačiai kur dėti nebūtų. Javų kainos atpigtų ne 30%, bet du o gal ir daugiau kartų.

Prisiminkime ir kitą aplinkybę. Ir dabar ir prieš karą net ir aukštos kultūros kraštuose (Vokietijoje, Danijoje, Olandijoje, Pietų Švedijoje ir t. t.) žemės ūky toli gražu dar nebuvo išnaudojami visi mokslo daviniai ir pritaikymai. Žemės ūkis anaiptol nebuvo ir nėra pasiekęs galutinų pažangos ribų. Nuo prieškarinių laikų ligi dabar žemės ūkio technika yra toli nužengusi pirmyn. Čia turima omeny visą eilę pagerinimų žemės ūkio įrankių bei mašinų ir bendrai žemės dirbimo srity, taipogi laimėjimus gyvulininkystės, sėklų gerinimo, žemės ūkio produktų perdirbimo srity ir t. t. Be to, reikalinga turėti omeny, kad pastaraisiais laikais vakaruose daug ko pasiekta ir ūkininkų ekonominių organizacijų vystymosi srity. Jos plečiasi, tobulėja, apima vis naujas darbuotės sritis, teikia vis naujų ūkininkams bei žemės ūkiui patarnavimų. Jų reikšmė ir žemės ūky, ir viso krašto gyvenime tolydžio didėja.

Tuo būdu dabartinėmis sąlygomis kiekvieno žemdirbių krašto bendras uždavinys, kad kuo greičiausiai ir kuo plačiausiai sunaudojus paskutinius technikos laimėjimus savo ūkiui kelti ir suorganizavus savo ūkininkus į kuo stipriausias ir tobuliausias organizacijas. Palyginus tai, kas galėtų ir turėtų būti, reikia žiūrėti į žemės ūkio padėtį, ypač pas mus, kaip į lėbavimą didžiausiuose turtuose, bet ne kaip į tinkamą tų turtų naudojimą.

Iš kai kurių žymių matosi, kad kai kurie kraštai šį dalyką vis geriau pradeda suprasti ir vis rimčiau tuo ima rūpintis. Ne be reikalo, sakysime, danai per vienus metus savo kiaulininkystę

[1]) Objektyviai imant, tokių (ir kitų panašių) galimybių yra. Vien Ukrainai susitvarkius, jos javų eksporto pakaktų visai Pietų ir Vakarų Europai. O savo javų gamybą galėtų žymiai pakelti ir daugelis kraštų.

tiek išplėtė, kad pereitais metais (1923) jų skerdyklose paskersta kiaulių $1^1/_2$ karto tiek, kiek 1922 m.

Tuo būdu, man matos, ateity gali būti pavojaus, kad to ar kito žemės ūkio produktų (arba ir jų visos eilės) pasaulinėje rinkoje gali pasirodyti perteklius, o gal ir žymus perteklius. Sakysime, toksai pavojus gan realus yra šiandien kiaušiniams. Aukštesnės kultūros ir spartesnio savo žemės ūky brendimo tempo kraštai to dalyko gali nesibijoti, nes *jie kitus kraštus galės mušt savo produktų rūšim, jų kokybe.* Tik šia kryptim eidami ir tai eidami *vaisingai ir sparčiai*, mes galėsime būti del savo ateities ramūs. Be to, prisiminkime, kad žemės ūkio kultūrai kylant, ne tik daugiau ir geresnės rūšies produktų gaminama, bei labai dažnai ir produktas pigiau gaminamas. Šiuo pastaruoju atžvilgiu, t. y. produkto gamybos papiginimu mums lietuviams daug ko galima yra (ergo ir privaloma) pasiekti. Bet kaip tik šioje srity, t. y. *gaminių kokybės (rūšies) atžvilgiu, mes, ypač gyvulininkystės srity, galima sakyti, jokios pažangos nerodome.* Daugely mūsų krašto vietų, mūsų, sakysime, galvijai arba kiaulės kokybės atžvilgiu dargi blogėja, išsigema (žiūr. apie tai aukščiau, kur kalbama apie gyvulininkystės krizį).

Tie kraštai, kurie, iš tikrųjų, savo žemės ūkiui besirūpins ir jį rimtai tvarkys, tie kraštai šiandien gali pasiekti tikrai didžių išdavų ir tuose kraštuose *žemės ūkio progresas gali eiti spartėsniu, negu seniau tempu.* Tie kraštai prasimuš priekyn, praturtės ir įsigalės pasaulio rinkose. Tie gi *kraštai, kurie snaus ir laiką gaišins, dar sunkesnėje, negu prieš karą padėty rasis*; distansas tarp jų ir pažangaus ūkio kraštų gali pasidaryti dar didesnis, ne kaip yra buvęs. Ekonominiu atžvilgiu, pagaliau, jie gali likti visai nustelbti *gali tapti vien fizinių darbo jegų kitiems pristatytojai.* Memento... nes mūsų padėty neabejotinai yra kad „laiko gaišinimas mirčiai yra panašus".

Aukštai gi pakilęs ir tvirtai susitvarkęs mūsų žemės ūkis galės sveikas išgyventi ir žymesnius pasaulinės rinkos padėties kitimus, atatinkamai ir laiku prie jų prisitaikant. Išsiplėtę koperatyvai ir kitos visuomeninės organizacijos, sutvarkytos savivaldybes, švietimas lygiai žemės ūkio srity, lygiai bendras viskas tas pakels mūsų žmonėse sąmonę, savo ir tautos reikalų supratimą ir sugebėjimą juos vieną su kitu derinti, išauklės žmonėse tiek mums be galo reikalingos iniciatyvos, sustiprins energiją, ir *mes tautų gyvenimo šiandieninėse tiek smarkiose ir žiauriose varžytinėse nežlugsime ir sau ateitį patikrinsime.*

Kylant mūsų žemės ūkiui ir drauge su juo visos mūsų tautos medžiaginei gerovei, sveikstant mūsų visuomeniniams santykiams, augs ir mūsų kultūra, mūsų sąmonė ir visa mūsų tauta. *Tautos jėgai ir tautos sąmonei augant rasis naujų galimybių ir naujų progų naujiems sumanymams bei planams daryti, naujiems didesniems darbams dirbti. Tie laikai patys geriau už mus, šiandieninius nuskurėlius* (nuskurėlius medžiaginiu, inte-

lektualiu ir kuriamosios valios atžvigiu), *pagalvos apie savo ateitį ir tai ateičiai padirbės. Mes gi savo dienos žmonės, nesvajodami apie kaž kokius tolimus dalykus, apie kaž kokius būsimo žmonių surėdymo planus, žiūrėkime šios dienos padėties, žiūrėkime, kad mums iš po kojų žemė neišslystų, kad nesuirtų viso mūsų gyvenimo pagrindai.*

Tai yra tokie neginčintini, tokie elementarūs dalykai, kad, rodos, savaime yra suprantami, kad jų, rodos, ir įrodinėti nereikėtų. Bet gal del to jų elementarumo, mes šių dalykų ir neįžiūrime. Mes per daug įpratę esame gudrauti, įtarinėti, vingių kelių bei takų ieškoti.

Taigi, tinkamai gyvenimo egzaminus laikykime, kuriamojo darbo kelią pasirinkę.

TURINYS.

pusl.

Įžangos vietoje 3
1. Lietuvos visuomenės nesiorientavimasis mūsų ekonominėje padėty. 5
2. Pirmaisiais po karo metais mūsų žemės ūkio atsigavimas ir jo priežastys 7
3. Priežastys, del kurių mūsų žemės ūkio pokarinis atsigavimas nėra buvęs didesnis 9
4. Mūsų žemės ūkio atsigavimo procese iš valstybės ir visuomenės pusės aktingojo darbo stoka 13
5. Mūsų šiandieninės ž. ūkio padėties charakteristika. . 15
6. Darbo produktingumas 18
7. Žemės Reformos klausimas ryšy su žemės kultūros kėlimo klausimu. 22
8. Pinigų ir kredito stoka 25
9. Keliai ir žemės ūkis 25
10. Teigiamieji mūsų žemės ūkio padėties pamatai . . . 26
11. Kitų kraštų pavyzdžiai žemės ūkio srity 29
12. Kiek mūsų valstietis orientuojasi savo ūkio šiandieninėj padėty?. 31
13. Kodel mūsų inteligentija ž. ūkio padėty dažnai blogiau, negu mūsų kaimiečiai, orientuojasi? 32
14. Žvilgsnis į mūsų praeitį 34
15. Dar žvilgsnis į praeitį. 38
16. Bendras žvilgsnis į Lietuvos ir jos ūkio prieškarinę padėtį 40
17. Žemės ūkis ir pramonė Lietuvoje. 43
18. Kas yra pasiektina mūsų žemės ūky? 48
19. Žemės ūky mums būtina yra dirbti kuo įtampiausia . 53
20. Nelygūs mastai, kuriais mes matuojame žemės ūkio ir visus kitus ekonominius reikalus 57

pusl.
21. Aštuoni žemės ūkio reikalų kompleksai 58
22. Gelžkelių statyba ir žemės ūkis 60
23. Darbo produktingumo reikšmė mūsų žemės ūky . . 62
24. Žemės ūkio kėlimo srity reikalinga turėti aiškią programą 64
25. Programai sudaryti reikalinga turėti teorijos žinių ir praktikos davinių bei prityrimo 65
26. Kame randasi mūsų žemės ūkio bėdų svarbiausia priežastis? 66
27. Iš zoologijos 69
28. Įvairios bendros pastabos 71
29. Laiko gaišinimas gali mirčiai prilygti 72

Skaitykite ir platinkite

„Lietuvos Dirvą“

Vienintėlį iliustruotą žemės ūkio laikraštį!

„LIETUVOS DIRVA“
atsiliepia į opiausius mūsų žemės ūkio klausimus

„LIETUVOS DIRVA“
seka atydžiai kaimo reikalus

„LIETUVOS DIRVA“
b e p a r t y v i

„LIETUVOS DIRVOJE“
rašo žymiausi Lietuvos žemės ūkio žinovai

„LIETUVOS DIRVĄ“
skaito *visi* norintieji gauti daugiau naudos iš savo ūkio

„LIETUVOS DIRVA“
eina kas 2 savait. Kreiptis į „L. D.“ Administraciją
Kaunas, Gedimino g. 7-a

Visoms firmoms

patariame duoti savo skelbimus į šį žemės ūkio laikraštį kaipo labiausiai išsiplatinusį Lietuvos ūkininkų tarpe ir po visas žemės ūkio draugijas bei organizacijas, turinčias taip pat ir prekybinio pobūdžio žemės ūkio srityje

„Varpo“ B-vės spaustuvė, Kaunas, Laisvės Al. Nr. 60.